Bhāgawata Māhātmya	: Title
Padma Purāna	: Author
	: Editor
	: Year, Vols.
	: Publisher
72 (पौराणिक)	: Remarks

भा०मा० ॥श्रीगणेशाय नमः॥ ॥यं प्रव्रजंतमनुपेतमपेतकृत्यं द्वैपाय
१ नो विरहकातर आजुहाव ॥ पुत्रेति तन्मयतया तरवोभिनेदुस्तं सर्वभूतहृद
यं मुनिमानतोस्मि ॥१॥ नैमिषे सूतमासीनमभिवंद्य महामतिं ॥ कथा
मृतरसस्वादकुशलः शौनकोब्रवीत् ॥२॥ ॥शौनक उ० ॥ अज्ञानध्वांतवि
ध्वंसकोटिसूर्यसमप्रभ ॥ सूताख्याहि कथासारं मम कर्णरसायनं ॥
भक्तिज्ञानविरागाप्तौ विवेको वर्धते कथं ॥ मायामोहनिरासश्च वैष्णवै
क्रियते कथं ॥३॥ इह घोरे कलौ प्रायो जीवश्चासुरतां गतः ॥ क्लेशाक्रांतस्य राम०
तस्यैव शोधने किं परायणं ॥४॥ श्रेयसां यद्भवेच्छ्रेयं पावनानां च पावनं ॥ १
कृष्णप्राप्तिकरं शश्वत्साधनं तद्वदाधुना ॥५॥ चिंतामणिर्लोकसुखं सुरद्रु

रद्रुः स्वर्गसंपदं ॥ प्रयच्छति गुरुः प्रीतो वैकुंठं योगिदुर्लभं ॥६॥ ॥सूत उ० ॥
प्रीतिः शौनक चित्ते मे प्रीतिः स्यात्तु हि यथा तथा ॥ सर्वसिद्धांतनिष्पन्नं संसा
रभयनाशनं ॥७॥ भक्त्योघवर्धनं यच्च कृष्णसंतोषहेतुकं ॥ तदहं तेभिधास्या
मि सावधानतया शृणु ॥ कालव्यालमुखग्रासत्रासनिर्णाशहेतवे ॥
श्रीमद्भागवतं शास्त्रं कलौ कीरेण भाषितं ॥१०॥ एतस्मादपरं किंचिन्म
नःशुद्ध्यै न वर्त्तते ॥ जन्मांतरे भवेत्पुण्यं तदा भागवतं लभेत् ॥ परीक्षिते
कथां वक्तुं सभायां संस्थिते शुके ॥ सुधाकुंभं गृहीत्वैव देवास्तत्र समागम
न् ॥१२॥ शुकं नत्वावदन् सर्वे स्वकार्यकुशलाः सुराः ॥ कथासुधां प्रयच्छ
स्व गृहीत्वैव सुधामिमां ॥१३॥ एवं विनिमये जाते सुधा राज्ञा प्रपीयतां ॥

भा॰मा॰ २ प्राप्स्यामो वयं सर्वे श्रीमद्भागवतोत्सवं ॥१०॥ क्व सुधा क्व कथा लोके क्व
काचः क्व मणिर्महान् ॥ ब्रह्मरातो विचार्येति तदा देवाञ्जहास ह ॥११॥
अभक्तांस्तांश्च विज्ञाय न ददौ स कथामृतं । श्रीमद्भागवती वार्ता सुराणाम
पि दुर्लभा ॥१२॥ राज्ञो मोक्षं तथा वीक्ष्य पुरा धाताऽपि विस्मितः ॥
सत्यलोके तुलां बध्वा तोलयत्साधनान्यजः ॥१३॥ लघून्यन्यानि जातानि
गौरवेण इदं महत् । तदा ऋषिगणाः सर्वे विस्मयं परमं ययुः ॥१४॥
मेनिरे भगवद्रूपं शास्त्रं भागवतं क्षितौ ॥ पठनाच्छ्रवणात्सद्यो वैकु
ण्ठफलदायकं ॥१५॥ ॥शौनक उ० ॥ कीदृशं भागवतं शास्त्रं भगव
द्रूपतयोच्यते । तदहं श्रोतुमिच्छामि कृपया वद मे प्रभो ॥१६॥ अवतार राम॰ २

ह्यसंख्याताः श्रुता मे सर्वशास्त्रतः । विस्मयो मे महानासीत्तव सुव्रत ॥२०॥
अधुना तव वक्त्रात्त्वं संसारार्णवतारकं । श्रीकृष्णरूपतां याति यथा भागवतं मु
ने तत् ॥२१॥ द्विजामयस्तथा प्रभुर्वैष्णवरात्रीं करणाश्रये । तेषां त्वे हितमन्वि
ष्य वद मे शास्त्रमुत्तमं ॥२२॥ ॥सूत उ० ॥ शृणु शौनक यत्नेन सुखिरे ए
भवेवानघ ॥ ब्रह्मादीनां च यद्गोप्यं रहस्यं प्रवदामि ते ॥२३॥ सर्वतीर्थमय
ह्येतत्त्वे वेदैश्च परिकीर्तितं । यत्कृत्वा मनुजाः सर्वे प्रयान्ति परमं पदं ॥२४॥
श्रेयसामपि यच्छ्रेयं तपसामपि यत्तपः । तदहं ते प्रवक्ष्यामि सर्वलोकैकदी
लायुतं ॥२५॥ श्रीमद्भागवतं शास्त्रं भगवद्रूपतोच्यते । तदहं ते प्रवक्ष्या
मि विशेषेण तवानघ ॥२६॥ पादादि जानु पर्यन्तं प्रथमस्कंधमुच्यते ॥२७॥

भा०मा० नुर्वी द्विकटिपर्यंतौ द्वितीयस्कंध उच्यते ॥ तृतीयो नाभिमेवैकं वेदेरूरू
३ पुनः पुनः ॥ चतुर्थमुदरं प्रोक्तं सर्वकुक्षौ समन्वितं ॥ श्रीमद्भागवतस्यैव
पंचमं हृदयं स्मृतं ॥ बाहू षष्ठं तथा कंठं सप्तमस्कंध उच्यते ॥ व्यासदेवेन दृष्टेण
स पुच्छं सप्तमं मुखमुच्यते ॥ दशमे दशमं प्रोक्तं विमहाविष्णो परं तपः ॥३२॥
स चैंद्रियनिमं तारं मनए काद्दशस्मृतं ॥ परमात्मा स्वरूपं च द्वादशस्कंध उ
च्यते ॥३३॥ ॥शौनक उवाच॥ यत्त्वयोक्तं महाभाग फलं भागवते महत् ॥ य
स्याश्रवणमात्रेण महापापं लयं व्रजेत् ॥३४॥ एकत्रैलं नृपं सर्वस्थामि राम० ३
लोकानां हितकाम्यया ॥ श्लक्ष्णं च पुराप्रोक्तं नारदस्य प्रतिसुव्रते ॥३५॥ पु
रा कृतयुगे विप्रा नारदो वै सर्वोत्तमः ॥ सर्वज्ञो कहितो प्यपविश्वारम
हीतले ॥३६॥ चिंतयामास मनसि सर्वलोकहितं तदा ॥ केन वा तपसा

चैव मंत्रयज्ञेन वा पुनः ॥३७॥ केनोपायेन लोकेस्मिन्मुक्तिरुत्पद्यते दृढा ॥
इति संचित्य मनसा ब्रह्मलोकं जगाम सः ॥३८॥ पद्मासने स्थितं तत्र ध्यानेयोग
समन्वितं ॥ नमस्कृत्य महादेवं नारदो वाक्यमब्रवीत् ॥३९॥ देवदेव जगन्ना
थ विधे ब्रह्मन् पितामह ॥ त्वं धाता च विधाता च सृष्टिसंहारकारक ॥४०॥
त्वमेव हव्यहोता च बीजं क्षेत्रं प्रजापतिः ॥४१॥ अग्निर्लस्त्वं त्वमापश्च श्रुत
निरूप त्वमेव हि ॥ वेदशास्त्रपुराणेषु सारत परिकीर्तितः ॥४२॥ भु
वताप्यधिको नाम मंत्रिषु लोकेन केश्यन ॥ त्वं किं ध्यायसि देवेश ध्यान
योग समन्वितः ॥४३॥ तन्मे वद सुरश्रेष्ठ सर्वलोकहिताय वै ॥ श्रोतु
मिच्छामि हे एत सर्वपापहरं परं ॥४४॥ रूपं यावदमे नाथ सदतोस्ते

भा॰मा॰ ततोऽस्मतं ॥ नारदस्य वचः श्रुत्वा ब्रह्म लोकपितामहः ॥ ४३॥ उवाच परमं प्रीतो
४ हर्षगद्गदया गिरा ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ कच्चित्ते कुशलं तात मानसं सुस्थिरं तव ॥
कच्चित्ते कुशलं भक्तिः कच्चित्ते कुशलं तपः ॥ श्रुत्वैवं वत्स भवता मिथिलेन मुन
सी वर्तते ॥ यत्त्वं पृष्टं च त्वया वत्स पृष्टं एवं सर्वमशेषतः ॥ एकदा तु मुनिश्रेष्ठ
वैकुंठस्य दिदृक्षया ॥ ४४ ॥ जगाम चिंतयानास्तु देवदेवं जगद्गुरुं ॥ वैकुंठ
दर्शनाच्चैव सरं प्रेमे महान् स्मृतः ॥ ४५ ॥ मुकुंदं द्रष्टुं तत्रैव विश्वसंस्थितिः स्थितो
हं ॥ तत्र दृष्टं मया पुत्र वैकुंठं पदमुत्तमं ॥ ४६ ॥ हिरण्मयद्वारकपाटतोरणं
वैडूर्यस्तंभैश्च विराजमानं ॥ कोटिहिमांशुप्रतिमौ सुशीतलं सहस्रसूर्य राम॰
प्रतिमानतेजसं ॥ ४७ ॥ अग्निश्च सोमश्च तथानिलश्च सूर्यो ग्रहाणामधि ४
पश्च तत्र ॥ उमा ईद्देहोपि स्वयं च रुद्रो वेदाश्च सर्वे सपुराणविग्रहाः ॥ ४८ ॥

गंधर्वयक्षोरगसिद्धसाध्या विद्याधरा ये ऽप्सरसां गणाश्च ॥ ध्यायंति नित्यं प्रज
पंति नित्यं भजंति देवं कमलापतिं च ॥ ४९ ॥ महोरगो ऽशेष महानुभावो स्तुवंती
नित्यं द्विसहस्रजिह्वया ॥ तेनैव पुण्येन स्वहीश्वरोयं प्राप्तः स्वयं केशवपाद
पद्मं ॥ ५० ॥ हस्तैश्चतुर्भिश्च विराजमानो ऽशंखाब्जचक्रायुधवृंद ईशः ॥ दृष्टो
मया तत्र रमापतिश्च संपूज्यमानो सनकादिभिश्च ॥ ५१ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुरा
णे उत्तरखंडे सूतशौनकसंवादे भागवतमहात्म्यनिरूपणे वैकुंठदर्शनो ना
म प्रथमो ऽध्यायः ॥ १ ॥ ॥ नारद उवाच ॥ ॥ भगवन्नूर्ध्वहिंतत्त्वेन भगवद्रूपमुत्तमं ॥
यादृशं च त्वया दृष्टं मनः कांतं शुभापहं ॥ १ ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ पृष्टं एव नारद यत्त्वे
न भगवद्रूपमुत्तमं ॥ यस्य श्रवणमात्रेण नरः सायुज्यमाप्नुयात् ॥ २ ॥ तदहं

भा० मा० तेप्रवक्ष्यामिमहापोरुषिकोभवान्॥३॥अपिसुदर्शनंशम्भसर्वलोकनमस्कृ
५ तं॥४॥सतंवयसिकोऽत्रोरेभक्तानुग्रहकारकः॥येवेभागवृतालोकेसक्तभ
क्तिरतासदा॥५॥तेषास्त्वदासदासानाविदितयंतंसमाहितं॥पीतांबरधरं
देवंवनमालाविभूषितं॥६॥सनकाद्यैःस्तूयमानंददर्शहिद्विजोत्तमं॥दंड
ष्ट्वाभगवद्रूपमनसोक्तादकारकं॥७॥करैर्बद्धांजुतत्रैवनिविष्टोहंप्रणम्य
तं॥स्वागतंचकृतंतेनदेवदेवेनविष्णुना॥८॥तत्रसंस्तुतोमयाविप्रदेवदेवो रा० म०
जनार्दनः॥त्वंविष्णुस्त्वंशिवंश्चैवत्वंब्रह्मात्वंमहेश्वरः॥९॥त्वमेवदेवोदेवाना ५
शामगांनांप्रियसदा॥रूपगुणसामर्थ्यवाद्यैरुक्तोपुष्कलयामिराः॥अथा
पितेमहादेवानंतंजगुस्तवप्रभो॥१०॥नमामितेदेवसहस्रपादंसहस्र

जान्वोरुकुटिप्रदेशं॥सहस्रनाभिरुदरोभितंचसहस्रोरुस्रभाविराजमा
नं॥११॥सहस्रबाहुंत्वसहस्रकंठंसहस्रवदनाबुजशोभमानं॥सहस्रजिह्वा
भिरलंकृतंचसहस्रचेरप्रतिमैश्चदंतं॥१२॥सहस्रनात्रुणाभिस्तुसंतमीशावं
देसदायोगिभिरप्युगम्यं॥सहस्रपत्रप्रमीयमानेसहस्रनेत्रैरूपशोभितं
च॥१३॥सहस्रकर्णेश्चविराजमानंशिरसहस्रैर्विपुलैश्चकेशैः॥एवंविधो
योजगनामधीशोमापातुदेवोभवतापयुक्तं॥जयदेवमहादेवभक्तानु
ग्रहकातर॥जयविष्णोमहाविष्णोसंसारार्णवतारक॥जयसर्वगुणध्य
क्षजयंसर्वांगसुंदर॥जयसर्वगुणातीतजयसर्वगुणैर्युत॥१४॥१५॥स्तोत्रंउ
त्रलक्षणंसंस्तुतोविष्णोसर्वदेवोमयोहरिः॥उवाचपरमप्रीतोजीयतांव

भा·मा० ६ रमिच्छितं॥४॥ ब्रह्मोवाच०॥ देवदेवजगन्नाथलोकानुग्रहकारकं॥ क
थयस्वप्रसादेन लोकानां हितमुत्तमं॥५॥ कलौ प्राप्ते महाघोरे ज्ञान
विज्ञाननाशने॥ अपापबुद्धिरहितं नित्यं लोकाविकलतां गता॥६॥ वेदा
ध्ययनास्तथा ज्ञानधर्मायोगास्तथैव च॥ पुराणानि वसंतीति तीर्थानि विवि
धानि च॥७॥ घोरे कलियुगे प्राप्ते सर्वे हीना भविष्यति॥ ब्राह्मणा वेदवि
मुखाः शूद्रा धर्माभिमानिनः॥८॥ स्त्रियश्च विभिचारिण्यः सुताः पित्रोरपोष
का॥ भक्तिधर्मं विहायैव कीर्तिधर्मं समाचरेत्॥ विषयासक्तबुद्धयश्च राम० ६
वै लोकाश्च राघवः॥ गुरुभक्तिं परित्यज्य वेदशास्त्रं तथैव च॥१०॥ कन
कैश्चैव कामीनां भक्तिमुक्ता भविष्यति॥ एवंविधे युगे घोरे कथं सा सुस्थि

रं मनः॥११॥ तद्वदस्व महाबाहो येन स्यात्सुस्थिरं मनः॥ चातुर्वर्ण्याश्रये लोका
ये वा म्लेच्छधर्माश्रिता॥१२॥ घोरे भवार्णवे मग्ना संतरंति सुखेन वै॥ तद्वदस्व
महाबाहो कृपां कृत्वा ममोपरि॥१३॥ ॥श्रीकृष्ण उ०॥ साधु प्रश्नं महाभा
ग लोकानुग्रहकारकं॥ सनकाद्यैश्च पृष्टमानं तद्वदामि तवाधुना॥१४॥ ॥
इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे सूतशौनकसंवादे भागवतमहात्म्यनिरूप
णे विष्णुस्तवनको नाम द्वितीयोऽध्यायः॥२॥ ॥विष्णुरुवाच०॥ श्रृणु ब्रह्म
न् प्रवक्ष्यामि लोकानां साधनं महत्॥ वेदवेदांतयगोप्यं रहस्यं परमं मे
म॥१॥ ॥सूत उ०॥ इत्युक्त्वा भगवान् विष्णुः स्वयमेव जनार्दनः॥ श्रुत्वा भा
गवतमहात्म्यमोह परमं मम्रागतः॥२॥ श्रीशास्त्रस्वरूपं महात्म्यमिमं म्रोम

भा·मा· भगवान्हरिः॥ शुकेनादिनं संबुध्य तवाचा तमजमव्ययं॥३॥ मुनिरुवाच॥
७ धन्योसि कृतकृत्योसि यस्त्वं मामेव प्रच्छसि॥ यत्ते भागवते धर्मे संस्थितानु
द्धिरुत्तमा॥४॥ जन्मांतरसहस्रेषु तपस्तप्तं यदा भवेत्॥ तदा भागवते ध
र्मे बुद्धिरुत्पद्यते न घ॥५॥ प्रियोसि मम भक्तोसि सदा मां परिचिंतसे॥ अत
स्तेहं प्रवक्ष्यामि महात्म्यं भागवतस्य च॥६॥ यत् श्रुत्वा मनुजास्सर्वेसिबु
सिधिमवाप्नुयात्॥ सर्वदानेषु यत्पुण्यं सर्वतीर्थेषु यत्फलं॥७॥ सर्वयज्ञे
षु यत्पुण्यं सर्वयोगेषु यत्फलं॥ श्लोकस्य श्रवणमात्रस्य कलां नार्हंति षो रा·म·
डशीं॥८॥ स्थिरमासनमास्थाय मनः कृत्वा च सुस्थिरं॥ एवं वक्ष्ये प्रवक्ष्या ७
मि फलं भागवतेषु यं॥९॥ असेवाद्वार महात्म्यं नाहं वक्तुं चतुर्मुखः॥ यु

गकोटिसहस्रेषु समर्थोस्मि हि विस्तरात्॥१०॥ अतस्तेहं प्रवक्ष्यामि संक्षेपे
णोत्तमां कथां॥ श्रीमद्भागवतमहात्म्यमशेषाघहरं परं॥११॥ श्रीमद्भागवते
ग्रंथे मम रूपं न संशयः॥ श्लोकाष्टादशसाहस्रैः स्कंधद्वादशकैर्युतं॥१२॥
स्कंधे स्कंधे च यत्पुण्यं श्रवणमात्रतः॥ तत्पुण्यं प्रवक्ष्यामि स्कंधानां च
प्रथकप्रथक्॥ अविस्तुरातस्तुलेखास्ये प्रथमे प्रथमस्कंधे॥ मातुः श्रग
मनेनैव महत्पापं प्राप्यते नरैगरवं॥ प्रथमस्य श्रवणमात्रेण तत्पापेभ्यो प्रमु
च्यते॥ कीर्तिः प्रवाणं व घोरं सद्धुदिग्धा प्रभुष्पनरः॥१५॥ पादोदि जानु पर्यंतम
मांग प्रथमं च यत्॥ तदेव प्रथमस्कंधो मात्रकायां विचारणात्॥१६॥
तस्मान्मा भक्त यत्पुण्यं समग्रं समुदीरितं॥ यदिच्छसि महाभाग तेदेव पश्य

मा० मा० ८ प्रच्छय॥१३॥ ॥सूतउ० ॥इतिश्रुत्वा भगवतो वाक्यं कालिमलापहं॥ लोकानां
हितमन्विच्छन् पुनः सप्रच्छ माधवं॥१४॥ ॥ब्रह्मोवाच० ॥अत्याश्चर्यमिदं देव तत्
सुतं मे तत्सुखं श्रुतं॥ अयमेस्कंध महात्म्येफलं येतादृशान्तरणा॥ तन्मेवांन्
मेस्वयं ब्रूहि श्रुता होयदिमन्यसे॥ मार्गमासि भवेद्यैवा कस्मिन्देशे स्थितोभ
वत्॥१५॥ केनहेतकृतपापको मुक्तिं स्वःतिमातरत॥ एतत्सर्वसमाचक्ष्व ऽ
शेषां महरंपरं॥१६॥ ॥हरिउ० ॥अत्रैते हं प्रवक्ष्यामि इतिहासं पुरातनं॥ यस्या
श्रवणमात्रेण सद्यो मुच्यते किल्बिषात्॥ अवंतिकानगरे रम्ये राजासीत्स्त्री मा० ८
करोमहान्॥ तस्य भार्याद्वयं चासीत् सिंधुसौवीरजेसुभ॥१७॥ तस्मिन्नभेस्तुमी
ज्येष्ठा नाम्नी केशारी ली भर्तुः॥ कनिष्ट कालजो मोरूसो वीराधिपतेः सुता॥ रु
ग्रीवा च प्रिया साध्वी ज्येष्ठापत्नी हि सा किल॥ पतिधर्मरतानित्यं स्वश्रुसेवनत

त्परा॥१८॥ सुसेमन्त्रैरिया श्रोतेपादोसंवादश्चानघ॥ पुनःसमाते विमलेऽन्येषो
काव्येसुंदरी॥१९॥ मातः कर्मसमासाद्य स्वयं च मंडिता भवत्॥ पतिसेवोत्सया कें
चिक्किता किं करीयथा॥२०॥ सो वीराधिपतेः पुत्री सर्वाविश्वसुंदरी॥ अप्रिया सा
भवत्तातः श्राप दोषेण दुःखिता॥२१॥ ॥ब्रह्मोवाच० ॥ब्रह्मन् त्रहि मे सर्वं तस्या
श्रापो यथाभवत्॥ कीदृशो वा भवत्तपो केन दत्तो महर्षिणां॥ ॥हरिउ० ॥
पुरासीत्त विजने रन्ने तार्थ्यलोकमजापहं॥ अघौघनाशनं रम्यं देवानामपि दुर्ल
भं॥२२॥ तस्मिन्नेत्रेति चित्रात को पि सधर्मो नाम ब्राह्मणः॥ तपस्तेपे मदत्तेन संस
रस्वरना ग्रना॥२३॥ पंचाग्नि साधनं सम्यक् वर्षाणां मसुतं कृत॥ संप्राप्तो च रु
तो ग्रीष्मे पंचाग्नौ संस्थितो भवत्॥ वर्षासु समुनिर्धीरो गौरीः श्रीपरमास्थितः॥
हिमं तं च कृतो पुण्यो कमाविघ्ना तपस्तपा॥२४॥ कुत्रापारोजित क्रोधो जितप्रा

भा॰ प्रा॰ णो जितेन्द्रियं ॥ इति वेदेन विधिना वर्षाणां मयुतं त्यं भत्त ॥ ७२ ॥ स युतो देसिव मु
९ निः एकपाद स्थितो भवत् ॥ अयुता ईत पञ्चमे सुयसि युक्तो लोचन ॥ ७३ ॥ वर्षाणा
म युतं चैव वायु भक्ष्य पादेस्थ यो मुखा ॥ अयुता ईद पुनः षष्ठे अंगुष्टेन समाश्रित ॥ ७४ ॥
पुन लब्धसहस्रं उपर्णहारो तपत्तप ॥ वर्षाणां मयुतं चैव वायु सहार तत्सरा ॥ ७५ ॥
कृतेन रोचना विधिना सेहस्राक्षि समो भवत् ॥ सहस्राक्षिस्मत्दृष्ट्वा शक्रस्य भयमा
विरासीत् ॥ ७६ ॥ इन्द्रासने स्थिते तेषु वर्तते व महर्षिणा ॥ इति संचिंत हृदये अप्सरा
प्रति मां अवित ॥ ७७ ॥ इन्द्रो वाच ॥ ओ नैपुण्य मति बले मम कार्यं समाचर ॥ अ राम॰
योधनाख्याने रम्ये सुधर्मो नाम ब्राह्मणः ॥ ७८ ॥ तपस्तप्ते महतेन मनसा युधिष्ठिरे ९
ण च ॥ अनन्याने कारणे तस्य मनसि च [illegible] ॥ ७९ ॥ तपसेन सस्संभवं तं को
टिस्य असिमं प्र [illegible] ॥ ते न देव्या कुलि भवतं त्रैलोक्यं सचराचरं ॥ ८० ॥ देवा संत्र

स्त मनसः यत्र तत्र निलीयते ॥ त्वं गच्छाशु सुनयने गंधर्वैश्चैव समन्विता ॥ ८१ ॥
गीतेन चैव नृत्येन वाद्येन हास्येन सुमध्यमे ॥ अंगजेनैव बाणेन पीडितश्च य
था भवेत् ॥ ८२ ॥ स पीडितेन तेनैव विहरस्व यथा सुखं ॥ प्रविहारेण तेनाशु
स्तु तपसस्त्रुतो भवेत् ॥ ८३ ॥ तथा विधेय यथा सुभ्रु देवानां हितकाम्यया ॥
अनुगच्छ सुश्रोणि द्रुतं एव हि मा विचारय ॥ ८४ ॥ हरि उ॰ ॥ इति श्रुत्वा व
चस्तस्य सहस्राक्षस्य धीमत ॥ ८५ ॥ किंनरुदया ह्यासीत् तत्क्षणे [illegible] भयाकुला
॥ ८६ ॥ गमनेन भवेत्कोपो सुधर्मस्य महात्मनः ॥ अन्यथा च भवेद्दंड शक्रकोप समु
द्भवः ॥ इति चिंतयित्वा मनसा जगाम आशु सुमध्यमा ॥ तया दृष्टं महत्तत्र तपोवनमे
उत्तमं ॥ ८७ ॥ नानाजैस्मालैस्तमालैश्च खर्जूरैः पनसैस्तथा ॥ दाडिमैश्च तथा हे

भा॰ म॰ कदंबैर्जंबुचंपकैः ॥ ४८ ॥ केतकीकरणाविरेश्च जातिपुष्पैश्च शोभितं ॥ नानाद्वि
१० जगणाकीर्णैर्नानापक्षिविराजितं ॥ सिंहव्याघ्रगणाकीर्णैर्घोरव्यालसमाकु
लं ॥ तत्रैकस्तपोवने रम्ये दृष्ट्वानंचतपोधनं ॥ ४९ ॥ तत्र सारंगिरेतामिगीति
बंधे समं स्थितं ॥ तस्मानादेन रम्येन तत्रासीत्कुमारकः ॥ ५० ॥ कालोरस्तोसहाग
मस्त्वयमेव धनुर्धरः ॥ तं दृष्ट्वा विनं तं तस्मा प्रबुद्धो मुनिपुंगवः ॥ प्रबुध्येन सुध
र्मेण दृष्ट्वा साच वरांगना ॥ दृष्ट्वा तां च वरारोहां सुधर्मो वाक्यमब्रवीत् ॥ ५१ ॥ कि रा॰ म॰
त्वं कस्मासि सुश्रेणी किंमागमनकारणं ॥ सर्वं मेतस्समाचक्ष्व मनसायत्र देवी १०
तां ॥ सुधर्म उवाच ॥ शृणु त्वं मम न्मे दृष्टामि मम आगमनकारणं ॥ सर्वं निवस
माचक्ष्व मनसायतवेस्थितं ॥ ५२ ॥ मदुमत्युवाच ॥ शृणु त्वं सर्वे मम दृष्टामि मम

मागमनकारणं ॥ देवकंन्यांचमां विद्धि गीतवाद्येविशारदां ॥ लिलयागता
तत्र योवनोन्मदगामिनी ॥ पतित्वे त्वामहं मन्ये मां भजस्व यथासुखं ॥ ५३ ॥ वि
हरस्व मया सार्द्धं वनेषूपवनेषु च ॥ गिरीगव्हरकूटेषु देवानां पानभूमिषु ॥ विमा
नमस्थाद्या यदि स्वकांचनमण्डिते ॥ एतेत्वासेवायिष्यामि तिगधर्वास्स्त्रसुलोचना
५४ ॥ शीविमेर्मार्पितं वत्स नंदनस्या विहरस्व च ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्या सुधर्मो वाक्य
मब्रवीत् ॥ सुधर्म उवाच ॥ नाहं कामार्थसिद्धिमागे विहारेनास्ति मे मतिः ॥ मानार्णव
संयास्तुत्वा मा कुरु मतपो वयं ॥ इति श्रुत्वा सुधर्मस्य वचनं सुदृढं वृधः ॥ पुनः पु
नः प्रार्थयंति दर्पिठासस मन्विता ॥ ज्ञात्वा तस्याश्च प्रदं सन्मुनिकोपसमाकु
ला ॥ रक्षो शापं क्षमं तस्याः कामिन्याः कुपितो मुनिः ॥ ५५ ॥ इति श्रुत्वा वचनं तस्य मुनेर्पे

रा॰ मा॰ ११

रमदारुणं ॥ पुण्यमहीयपानासु भस्तु लोकगत्या भवत् ॥ ६९ ॥ संसाराणविमोते
मो उष्टेत्वं च मलोभसि ॥ अनंतरं त्वं मानुषे लोके पत्रे त्वं पुत्रगामिनी ॥ सोवाराधी
पतिपुत्री जाता परमसुंदरी ॥ जाती कालेन लोभा सेमदंदे श्रीकरस्य भा ॥ प्राप्य
श्रीकर राजा नो भवंतिनगरे शुभे ॥ इतिश्रापफलं प्राप्य संस्थिता वरवर्णिनि ॥ ७० ॥
कस्मिन्काले वराजासौ श्रीकरो नाम धार्मिकं ॥ जगाम विजने रम्ये मृगयार्थं शक्र
मानसं ॥ हत्वा बहून्मृगान् तत्र भुक्त्वा पीत्वा च वारुणीं ॥ पुनः प्रवेशाय स्वपुरे हेमद
विभूषितं जयनं ॥ ७१ ॥ तया सार्धं विहारेण चक्रे भोगं महामतिः ॥ राजा भोगं समा राम॰ ११
साद्य पुत्रं जनयेत्यतः शुभां ॥ जाते पुत्रे तु राजासौ पंचत्वमगमत्ततः ॥ केसरीणी
तनयास्य च भर्ता राजा परमधार्मिकः ॥ ७२ ॥ सपत्नी तनया मातं राज्ये परम पुष्कलं ॥

सपत्नीतनयमातं राज्यं परमपुष्कलं ॥ तत दुखं च महान्माप्य जन्म भवति जेनसा ॥
वणीजननगरं प्राप्य रतिं चक्रे नरानना ॥ कदाचित् दैवयोगेन मृतो बाला जननावक
॥ ७४ ॥ तजा स्वमतं दृष्ट्वा तु जाया परम दुखिता ॥ जास्या तं रुदन्ती जाता विललाप
प पुनः पुनः ॥ ७५ ॥ अहो दुखं महत्प्राप्तं मत्स्य भागपभीया मया ॥ श्रीकरो पि सुतो राजा
जारोपिनि भनगरे ॥ ७७ ॥ कस्मिंश्चित्समये राजा केशरीणी तनयो मृत ॥ अजापु
त्रो भवेराजा कीर्तिमितं इति श्रुत ॥ ७८ ॥ किं करोमि च मया धिग् धिक्कथ मे जीवनं भवेत् ॥
इति संचिंत्य मनसा नर्तकी सा भवत्ततः ॥ जगाम द्विजयोषा सु कीर्तिमंतो महाम
ना ॥ कदाचित् दैवयोगेन गतो यत्र स्वजा भवत् ॥ तदेव भवविमितावासु पश्यरात्र स्थितो
भवत् ॥ ७९ ॥ कदा पवने रम्ये विजने रनराधिपभूराजो हि वतमा कांश्चि जगाम अ
जानत ॥ ८० ॥ न सविरागे च मुमुद्दो रूप समा ॥ ८१ ॥ कामबाणेन तं सो सोतस्या

भा॰ मा॰ संगेस्व कारह॥ पुनः प्राप्राते विमले छिषि स्वकारं॥ पुनः प्राप्ते विमलेक्षि
१२ षिस्वसमागमत्॥ ८५॥ दृष्ट्वा द्विजवरो तेवैन्द्रि बिसंतस्त्रि तौस्तु भौ॥ आगतं
नृपतिं दृष्ट्वा ब्राह्मणो तो समूचतुः॥ ८६॥ ॥ विप्र उवाच॥ ॥ राजन्नूत्वया पाप
बुध्या किं कृतं कर्म गर्हितं॥ पतते नरके घोरे कर्मणा समुपार्जितं॥ ८७॥ ॥ राज्ञो
वाच॥ ॥ किं कृतं च मया ब्रह्मल्लोके कर्म गर्हितं॥ तद्वदस्व द्विजश्रेष्ठ प्रायश्चि
त्तं करोम्यहं॥ ८८॥ ॥ विप्र उ॰॥ ॥ नास्माभिर्विदितं राजंस्तत त्वया कृतं॥ युष्मा स॰ मा॰
भिः किं कृतं पापं तात्वं संप्रष्टुमर्हसि॥ ८९॥ त्वं तस्या कोत्र वस्तु वै तव साकाम १२
वतुरा॥ इत्युक्तो मुनिरूणई जो स्वयं ध्यानं प्रजग्मतुः॥ ९०॥ ॥ हारित उ॰॥ ॥ इति
ह्रयो वचस्तु ता राजा परमदुःखितः॥ आत्मानं गर्हयन्तासु जगाम गणिका

गृहं॥ ९१॥ विकोशमसिमादाय उवाच गणिकां प्रति॥ ॥ राजोवाच॥ ॥ कात्वं दु
ष्टे कस्य पुत्री कस्य भार्या भवत्पुरा॥ सर्वमेतत्समाचक्ष्व यदि कल्याणमिच्छसि॥
अन्यथा कथ्यमाना चेत् शिरश्छेदं करोम्यहं॥ ॥ हारित उ॰॥ ॥ इति सम्प्रष्टमनसा सा रुरो
दत्र पार्थिव॥ स्वजाति वस्त्र कर्माणि कथयामास दुःखिता॥ ९२॥ ॥ गणिकोवाच॥
श्रृणु राजन्नवक्ष्यामि मम भाग्य कारणं॥ दैवयोगान्मया प्राप्तमेतत्कर्म विगर्हि
तं॥ ९३॥ सोवीराधिपतेः पुत्री श्रीकरस्य प्रिया सतं॥ सुते जाते दशाब्दे तु स्त्रीक
रः काञ्चनाभूषणान्वितः॥ राज्यं प्राप्तस्य पत्नी श्वशुरेण परमस्तुभे॥ मेतद्दूरे न मे हेतो
वणिजेनस्य संगता॥ ९४॥ महापुत्रे सकारं तु पुत्ररत्नेव च प्रवासः॥ किंचिन्मितं
क्षितिनिर्गते विहाय मा त्वं समागता मम आपत्तसमो वै वमस्तो सौ वणिजो हम्या॥ ना

संश्राव्ये तु वृणिजेगणिकाख्य भवतु नः॥ इति संभ्रमयान्युक्तं त्वं वदस्व ममाग्रतः
॥६८॥ ॥गणिकोवाच॰॥ श्रीकरो मे पिता स्वामी त्वं मे माता तेति निश्चितं॥ धिक्त्वा
मनं गणिकमां बधिक् मे जन्म निरर्थकं॥६९॥ इत्युक्त्वा न विगणय्य सो जगा
म विजनं वनं॥ गतो पुत्रे च जाम्बैव जगाम प्रष्टतो पिस॥ निराहारो दिवारात्रौ
तीर्थयात्रां चैव कृतु॥७०॥ एकदा यमुनातीरे आनार्यतीस समागतो॥ आला
तु मिमज्जितीर्थे मुनेराश्रम दृष्टवान्॥७१॥ तत्र तत्रा आकृतश्चैव प्रथमस्कं
ध मुत्तमां॥ श्रुत्वैव प्रथमस्कंधे वैकुंठ पदमागतो॥७२॥ प्रथमस्कंध फलं
ह्येतत् मया प्रोक्तं तवानघ॥ अश्वमेधसहस्राणि वाजपेयं शतेन च॥७३॥ य
त्फलं स मवाप्नोति श्लोकार्धे श्रुतेन तत्॥ तस्मात्सर्वप्रयत्नेन श्रोतव्यं श्र

सद्बुधैः॥७४॥ ॥सूत उवाच॰॥ इति श्रुत्वा वचं तस्य ब्रह्मणः परमेष्ठिनः॥ प्रथमस्कं
धमहात्म्ये मुमोह ऋषिसत्तम॥७५॥ ॥इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे सनत्कुमार
नकसंवादे भागवतमहात्म्यनिरूपणे प्रथमस्कंधमहिमावर्णनो नाम त्रयोदशो
ऽध्याय॥१३॥ ॥शौनक उ॰॥ श्रुत्वा प्रथमं महात्म्यं नारदो मुनिसत्तम॥ पद्मासने
स्थितं देवं पुनः किं पर्यपृच्छत॥ ॥सूत उ॰॥ अघौघनाशनं रम्यं लोकानां हित
कारकं॥ श्रुत्वा प्रथममहात्म्यं द्वितीयं प्रपृच्छत॥२॥ ॥नारद उ॰॥ देवाधिदेव दे
वेश लोकानां हितकारक॥ तव वश्रवणाच्चैव मोहोयं विगतो मम॥३॥ श्रुत्वा
भागवतां महात्म्यं फलं च प्रथमो रूवा॥ श्रुतमात्रेण तेनेव रुद्गमे भगवान्
हरिः॥४॥ आवीरासी यया साक्षात् पाते भगवान्भगं॥ सद्दृष्टे नैव हरिणा अ

भा॰मा॰ ज्ञानतिमिरं गतं ॥५॥ तथा विमानसं मद्य संशयं नैव जायते ॥ अतो द्वंश्चोतुमिच्छा
२५ मि द्वितीयस्कंधमुत्तमं ॥ ब्रह्मन्नज महाबाहो मयि भक्तेः रुपां कुरु ॥ वद भगवा
न्महिमानं मे मनुजानां हितावह ॥७॥ ॥ब्रह्मोवाच॰ ॥ श्रृणु नारद यत्नेन त
ले मनसि वर्तिनि ॥ धन्योसि कृतकृत्योसि भक्तोसि भागवते दृढ ॥ मयापी दृष्ट
ते सर्वं श्रीमद्विष्णो मुखांबुजात् ॥ सनत्कुमारसनकादीनां भक्तियोगसमन्वित
८॥ तदहं ते प्रवक्ष्यामि भक्तिसाधनमुत्तमं ॥ प्रीत्या शृणु महाभाग रतिभ
क्तेर्धिकारणं ॥ ॥सूत उ॰ ॥ इत्युक्त्वा भगवान्ब्रह्मा नारदाय प्रतिवाचय ॥ त राम॰
स्य वर्कथया मास यदुक्तं प्रभविष्णुना ॥११॥ ॥ब्रह्मोवाच॰ ॥ कथं सात्वत २५
कन्येन सत्तमो हजनार्दनं ॥ द्वितीयस्कंधमहात्म्ये सांप्रतं मे वद प्रभो ॥१२

द्वितीयस्कंधश्रवणात् किं किं पापं विलीयते ॥ केन लब्धं फलं ह्येतत् श्रवणे श्रव
मं मया ॥१३॥ ॥हरिरुवाच॰ ॥ द्वितीयस्कंधमहात्म्यं देवानां मापि दुर्लभं ॥ त्वं शृणुष्व प्र
यत्नेन जन्मकोटि अघापहं ॥१४॥ पुरा कृतयुगे तात नर्मदातटे तपो भवेत् ॥ त
पस्तेपे महातीव्रं शिशिरे दिनं भया वृतो ॥१५॥ षष्टिवर्षसहस्राणि नाभाक एव म
हायश ॥ कुशासनसमासीनाय परब्रह्म विचिंतयन् ॥१६॥ तपोवितसिमुक्ततते
जोराशी काशमा विशान् ॥ करतस्य तपसा देवा निस्तेजत्वमुपागता ॥ तेन इव
न महेता भवकुत्र रणय मुः ॥ नमस्कृत्य महादेवं देवा उचुसु विस्मिता ॥१७॥
देवा उ॰ ॥ उमाकांत महादेव भक्ताभय प्रद ॥ का एव ते जो विनिर्दग्धान्
देवानुपातुमर्हसि ॥१८॥ ॥श्री महादेव उ॰ ॥ का एव मुनिश्रेष्ठ तेन नारायण पु
रायणः ॥ नैवेद्यस्तु समये हितपस फलमुक्तमो ॥१९॥ अतो वायं गमिष्यामो वैकुं

भा॰ मा॰ वदवदमुचमां॥ वैकुंठदर्शने महां वर्त्तते च मनोरथः॥१९॥ एवमात्र श्रुता न देवा
१५ न्नेचंद्रचूडो महेश्वरः॥ देवः सहस्रभोगम्य इति मे प्रभुसन्नुवच॥२०॥ ॥महादेवउ॰॥
अहो भाग्यमहो भाग्यो वैकुंठपुरवासिनां॥ सन्ति पुण्यो ऋषीके न्नो देवे श्लोकम
लापति॥२१॥ ॥हरिरु॰॥ किं मर्थ्य भागतो देव देवैः सह मुमापते॥ वद देवेच्छा
मे सर्वमिहागमनकारणं॥२२॥ ॥महादेवउ॰॥ च मेनिसा महानद्यो करणो
नाम महायशः॥ तत्र जेसा इमे देवाः सर्वे निस्तेजतां गताः॥२३॥ ऋषेश्च व
रदानेन देवा माहिचतुर्भुजा॥ इति श्रुत्वा वचः सर्वे ईश्वरस्मात्व सुव्रताः॥२४॥ राम॰
हरिर्देवसमायुक्तो कएवस्या श्रममानव गान्॥ तत्र गत्वा मया दृष्टे कएवश्च ऋषि १५
सत्तम॥२५॥ किमर्थं वसि महाभाग कृत्वा सुडकरं तपः॥ तोषितोहं दृढं मम प्रदातु
योग्यं तवानघ॥२६॥ ॥ऋषिरु॰॥ भगवन् यदि मे तुष्टो सत्तुयोग्यो भवेदहं॥ श्री

मद्भागवते शास्त्रे द्वितीयस्कंधसंज्ञकं॥२७॥ महावान्सादि मे बुद्धि हि वै कुरुप
ल दर्व्य हं॥ ॥हरिरु॰॥ द्वापरस्यैव संप्राप्ते अष्टाविंशतिमे युगे॥२८॥ शौनकानैमि
षारण्ये सुतं च पृच्छते॥ तत्र सुतमुखाच्चैव श्रोस्यसे हे तउत्तमां॥२९॥ इत्युक्त्वा
त ऋषिवर पुनरेव महागत॥ ते नोक्तं भवाति तस्याग्रे कथयाम्यहं॥३०॥ अतस्त्व
श्रुणु पवित्रं नस्कंधमहात्म्यमुत्तमं॥ यनं श्रुत्वा मनुजा सर्वे सर्वपापै प्रमुच्यते
॥३१॥ उवादिकटि पर्यंतं मं भागवत द्वितीयप्रवर्तयत्॥ तदेव द्वितीयस्कंधो मात्र का
यविचारणात्॥३२॥ अत्र देहे प्रवक्ष्यामि इतिहासं पुरातनं॥ ब्रह्मस्वहरणा
त्पापं दृष्टं स्कंधो विनस्यति॥३३॥ अयोध्यानगरे रम्ये वेरपो भूतविविष्क्रेत॥
नित्य धेनु रात्वैव दक्षनि समहात्मना॥३४॥ ब्राह्मणाय सुशीलाय दरिद्राय कु

भा·मा० टं विनैः॥ सुदर्शन इति रव्यातो वेदशास्त्रपरायणः॥३६॥ तुलापुरुषदानं च दद
१६ तं तेन महात्मना॥ कन्या नाच ज्ञातं तेन उक्ता स्वो वात्य दापिता॥३७॥ कस्मिंश्चि
त् समये तस्य कन्या माता उक्ता दरिद्री॥ तस्मिन् दिने सुरश्रेष्ठ नागतं धेनुनाशनं॥
दारस्य पुत्रं धनेन चैव पापो धिक्कृ भवेत् रणा॥ इति संचिंतमनसा संकल्पकृतवा
न् हौ॥३८॥ सकल्ये च कृते तस्त्रै अस्त्रौ सो नरपुंगव॥ पुत्रभ्रात्कलत्रेण धन
लोभेन वानघ॥३९॥ न दत्तं गोत्र ज्ञातं ते खलु संकल्पं यत्र च पुरा॥ तेन पापेन सं
हतो रौरवं नरकं गतः॥ अत एव मनुष्येषु ब्रह्मस्वं उग्र महत्॥ जीर्यंते राम०
मनुसर्वं ब्रह्मस्वं नैव जीयते॥४१॥ ब्रह्मस्वानलकोपेन कुलं दग्धं भवे १६
त् रणा॥ अत एव मनुष्येभ्यः अपरिस्याज्यं प्रयत्नतः॥४२॥ सुदर्शनिं कृतं पुण्यं

न सर्व विलयं गतः॥ सुदर्शनोपि धर्मात्मा नित्यं ताः नरकाण्येवानु॥४४॥ मा हि
मात्मा द्विजगृहे दासीपुत्रो भवत्पुनः॥ वर्द्धमानो वसंतत्र वर्षाणि द्वादशैन तथा॥
४५॥ प्राप्ते त्रयोदशो वर्षे तस्या सिद्धिमसौ मतिः॥ एकदा तु द्विजगृहे आसीन्मगव
त् कथा॥४६॥ तस्य द्वितीय संश्रुता श्रुता तेन महात्मना॥ तस्याः श्रवणमात्रे
ण महापापक्षयो भवेत्॥४७॥ द्वितीयं श्रवणे तेच रे वायासं गतो भवेत्॥४८
द्वितीयं श्रवणं तेच रे वायासं गतो भवेत्॥ नवरात्रं आलनायचि स्यादिमन्स
न धार्मिकि॥४९॥ स तत्र देवयोगेन दासीपुत्रो मृतो भवत्॥ नीराग बानाग
तं दृष्ट्वा दासीपुत्रो महाबलः॥५०॥ शिष्या नृसप्रेषयामासान् यत्र वायं स्थितो
भवतारिवा तीरेगतेन स्थितो वृद्धिसो निधनं गतः॥५१॥ गुरुवे कथयामास दी

भा॰मा॰ सीपुत्रमृतं तथा॥ दासीपुत्रं मृतं श्रुत्वा गुरुरूपरमदुःखितः संस्कारं कारयामा
१७ स अग्निमावाह्य मंत्रतः॥ दह्यमानस्य तस्यैव देहाद्धर्मो विनिःसृतः॥४४॥ तद्धूम
स्पर्शमात्रेण बहवो मोक्षतां गताः॥ इति ते कथितं सर्वं माहात्म्यं द्वितीयको
के॥ ब्रह्मस्वहरेण तथा पापं पुत्रिये स्थितं बुधैः॥४५॥ ॥इति श्रीपद्मपुराणे
उत्तरखंडे भागवतमहात्म्यनिरूपणे द्वितीयस्कंधमहिमावर्णनो नाम च
तुर्थोऽध्यायः॥४॥ ॥सूत उवाच॰ ॥द्वितीयस्कंधमहात्म्यं श्रुत्वा लोकपिता राम॰
महः॥ विस्मयं परमं प्राप्य तृतीयं पर्यपृच्छत॥१॥ ॥शौनक उ॰ ॥तदहं श्रो १७
तुमिच्छामि यदुक्तं ब्रह्मणा पुरा॥ सूत आख्याहि नः देवाद्यं पुनर्भवविनाशनं
॥२॥ ॥सूत उ॰ ॥साधु साधु महाभाग यत्पृष्टं तत्वमानघ॥ पुनस्तु देवसंपु

ष्टं नारदेन महात्मना॥३॥ ॥नारद उ॰ ॥ब्रह्मणा त्वं प्रसादेन गतं कामादिकं म
मे॥ ॥ब्रह्मोवाच॰ ॥अग्रे वद महाबाहो यदुक्तं प्रभुविष्णुना॥४॥ शृणु एकचित्ते
तवर प्रयुक्ते त्रैलोक्यनाथे निजवादनेन॥ द्वितीयस्कंधश्रवणं तत्वोगम्यासुके
स्ततीयो रूपया कृतार्थीः॥५॥ ॥विष्णु उ॰ ॥शृणु देव प्रवक्ष्यामि महात्म्यं तृतीयो
भवा॥ देवदानवपक्षाणां रूविलामपि दुर्लभं॥६॥ यस्य संश्रुतिमात्रेण मित्र
द्रोहि प्रमुच्यते॥ मित्रद्रोहाद्यथा पापं परस्त्रीगमनाद्यथा॥७॥ यत्स्य पापात्प्र
मुच्येत नरो वैकुंठमासु यातु॥ भ मदेहे भवत्राजित देन तृतीयस्य श्रुतं॥८॥ तस्मा
देष मनुषे पूर्वे कुच्छ फलदायकः॥ भयावनते समाख्यातं महात्म्यं तृतीयोद्भवा॥९॥
किसं प्रवक्ष्यसि नः सोमा लोकपापनिष्टत्य॥१०॥ ॥ब्रह्मोवाच॰ ॥पवित्रं परमं पुण्यं रणे

मा॰ मा॰ १८
पापहरं परं ॥८०॥ त्वत्कृते देवादिदेवेश माहात्म्यं परमं द्विज ॥ तत्रोक्तं च त्वया नाथ
अथ वर्ष्यं च मि दिने ॥८१॥ केन स्तुतम घृदं के कोपुत्को श्रवणेन वे ॥ सर्वं मम समाचक्ष्व
विस्तरेण जनार्दन ॥८२॥ भाविष्णु० ॥ विशावत्सापुरे रम्ये नाम्ना राजा विमर्षणः
तेजस्वी च निस दृशो युद्धकर्मविशारदः ॥८३॥ भीत्स्ये वमे दिम्नी पालो सरस्वती
प्रजोत्तमा ॥ पुत्रे मित्रे प्रियायां तु युक्तः दडमकु वयिन ॥८४॥ एकदा वा दिदेवे
शाविमवर्णे महाबलि ॥ परस्य नगरं नेतु सच चार नराधिप ॥८५॥ कुसुमावती
वसं प्राप्य स रूपासौ बाजो बलि ॥ रुध मान्स्व नगरे तस्य सु च प्रवर्तके ॥८६॥ १८
विनिसृतौ सो नगरात् कुसुमावत्याधिपः प्रभुः ॥ ... शक्तिरव्यातो ऽस्त्र
तुल्य पराक्रम ॥८७॥ चतुरंगिणी सेना निर्गतो सो नृपपुंगव ॥ तत्रा सप्तान्सं

भूतो अन्तो भेरिश्च समाहिते ॥८८॥ भेरीशंखनिनादैश्च तुमलो लो महत्रृगं
...रवैस्तथा नागेरु ह्यैश्च नृपभैस्तथा ॥८९॥ न द्यापितोरेण भलन्वतेन
सर्पसमाहतः ॥ अथ को रेवस म...तत्रा लर्क्रंदनं महत् ॥९०॥ गजवाजी
मनुष्याणां रुधिरेणावृता मही ॥ एवं प्रवृत्ती तसु...तेषां महात्मनां रणे
ने...सेन्ये तुराजा सौ...धकम्र महाबल ॥ स्वयमेव जगामाशु विमर्षणजि
गीषया ॥९२॥ विमर्षेच प्रवर्तिते...युद्ध घोरं लो कभयावहं ॥ ...श्री मह
राजा दश भिर्निशितैः शरैः ॥९३॥ विमर्षणेन विगाधते मसौ मूर्छितो भव
त ॥ मुकुर्तार्द्धेन सं...विमर्षणोरिमर्षणे ॥९४॥ कृत्वा...धकोर तु वि
छेदच ध्वजोत्तम ॥ एकेन च धनुश्छित्वा सारथि व प्रताप वान् ॥९५॥ त्राणं की

भाम० १९ तुतत्रैव रथचक्रेण हतोऽमुः ॥ इत्थं घो महादेव पदातिं तमुपागतं ॥२३॥
सितमिसि विभिन्नग्राह ऊरुस्त्रा स्त्र विमर्षणः ॥ नवाराविविधान्मागान्क
दनं कृतवान्प्रभुः ॥२४॥ येषां क्वचिसि सोपादानहस्तान तथैव च ॥ तेना
सिना सुधारेणयोधः नाकदनं कृतं ॥२५॥ कृतकदनमवाल्मोकं धनुर्ग्या
हविर्यवान् ॥ विमर्षणं स्मृताः शराः कांचनभूषणाः ॥२६॥ इत्थं कृतमनसा गात्रा
देषपौरुधिरमागता ॥ एकेषु लासुधारेण विमर्षणेऽप्रतापवान् ॥ असिं वि
दबऊधाश्वरमपि निशितैः शरैः ॥ अविष्णाइवेकुक्षत्रशराः कांचनभूषणाः राम० १९
॥२७॥ विवेशातस्य गात्रेषु नित्यपततोऽयोमुखा ॥ एवं सर्वाबलीभूतोऽङ्ग
क्रो महामना ॥ मुष्टिमुघं भगेनेऽ इक्रो ऽडरुःखु ॥ मुष्टिबध्वास्थित

दक्षा विमर्षणो रिमर्षणं ॥३३॥ शरेण च शिरं तस्य जग्राह लघुहस्तवान् ॥
इदं घस्त्रो महाबाहुर्गतासु चपपात च ॥ विमर्षणोऽपि महाराजो जयं प्राप्य
ति मानुषं ॥ कृत्वा सुदुष्करं कर्म शरवदप्यसु सुपूजितं ॥३४॥ भेरी तु मनिना
देश्च दिशा सर्वा व्यनादयन् ॥ कुसुमावृष्टा महादेवगणाभूत्वा विमर्षणे ॥
पालमन्त्रसे हनिपालोपितेव च प्रजोत्तमां ॥ एकदा तु महाभागवैश्यस्तु धनि
नावरः ॥३०॥ आगतो नगरे रम्ये राजानं द्रष्टुमुपगतः ॥ दिने दिने सोप्युपागम
त ॥ ज्ञानकर्मविशारदः ॥ तेन सार्कं भवेन्मैत्री राज्ञा नेन सुधार्मिका ॥ दिनेदी
ने वर्धमाने मैत्री भावरमतयोः ॥ एकस्मिन्दिवसे तात सुमनोराज्ञा विम
र्षणः ॥ ऊर्कम्रं एणचमे रणेण हतो राजा महाबलो ॥ राज्ञा नाग्रमिदं तस्कृतवान्ग

मा·मा० ततो मृतो त्रियां त्रूहित्वा॥ पुनरुरोद बहुधा राजा भक्तां स्वयं चैव॥ अयुक्त्रिएं तं
२० दृष्टुं मंत्रिएश्च प्रजास्तथा॥ स वैरस्तु मंत्रेषु देश्च प्रजाश्च पुरोधसे॥४४॥ स्त्रिभा
वं विचार्याथ राजानं बात्क्रिरेएतदा॥ राज्यं लब्ध्वा महादेव प्रजापालय नूतन
र॥४५॥ पितेव प्रथिवीपालो पुत्रानिव पालयन् प्रजा॥ प्रजापालनदत्त
स्य तस्य स्त्रीरति लालसं॥ विमर्षएक लत्रेव रतिं च क्रे प्रएगमत॥ बुत्वा
कालेन उष्टात्मा तस्यासंगवकारह॥ ते प्रासादे विहारेएराजेन मेदंतिपाति॥ रम०
दिने दिने च विहरन् महापापसमावितं॥ गतापुष्यं भ्रमनस्थासीत ततो नरक २०
म वाप्नुयात्॥ विषयैर्ग मम्भुतस्त्वेव नरकेवसमाश्रितः॥४६॥ तिमर्षएो महादे
वे पुत्र जातो हिमहितेलो जनविक्रमयहेदेवं संप्राजाता विमर्षएा॥४७॥

दिने दिने वर्द्धमानोसव बनिय सुंदरा॥ नाम्ना च य जन्मेति देव भक्तिपरायएा॥
कदाचिद्देवयोगेन मृतोसो वैरूपवीर्यवान्॥ माहिषो घ्नभवत्सोपि महिषी भैसं
भेन॥४४॥ विर्क्केनो रुक्ष्केकारेएमा घ्नजन्मोपदृष्टवान्॥ गृहीतो मेयजन्मेन मौस्य
दम्य स पोषितं॥ महिषं निग्रहीत्वा तु जन्मांतर निरोधनं॥ जजर्ब जंतवा
रस्मिना घ्नमतो घ्नवं॥४५॥ एवं वृद्धिं वर्द्धितस्मिकालेन वृषत्वं मगमावतो॥ एकदा मे
धजन्मासोस प्रग्रहीत्वचमाहिषं॥ नगराले न जापांव॥ ततोसो मर्यममतोड्मत
लत्रकर्दमं यथोगेन पपात सरमा॥ हिष्॥४६॥ रूपेस्तपोवनं प्राप्य निश्वसंतो
मुहुर्मुहुः॥ रास्मिसंतापमां नोपि नोद्धृतो माहिषाधिपः॥ विहाय तत्र सहातत्र
दृष्टा तु संस्थितो भवत्॥ रूपेस्तपोवने तत्र स्ताग्न रुसारितो भवत॥ य बसत्त्र

भा॰मा॰ दत्रंवैराग्यबिभिकरुणं तामि॥ तत्र भागवतीवार्त्तासिभभर्त्तृतीयोभवा॥ द
२१ शमीर्दिवसेस्तेन महिषेण महात्मना॥ निबिलजलीयस्कंदोश्रुत्वा तेन सवि
स्तरात्॥ श्रुत्वा समरणं प्राप्य पूर्वपुण्यस्य संचयात्॥ श्रवणं चैव वैकुंठग
तो सो महिषाधिप॥ ५५॥ संवादस्तु रभस्तत्र कस्मायेमहिषेरघु॥ नस्मिन्ने
को वदन्ताशु महिषो तस्य वक्रंते॥ मेघजन्मस्य विरवाती तस्य सम्मनि॥ उप
मानेजनेसो पिमेघजन्मोत्रेवागत॥ ५६॥ तत्र गत्वा तु तेने वगृही त्वा महिषं त रा॰म॰
था॥ निर्दिघोहरतो न घां पुनरेव गृहागत॥ ५७॥ आयुषः क्षये जाते मृतो सो २१
महिषाधिप॥ तृतीय श्रवणं कर्तुं महिषस्य प्रजायते॥ ५८॥ तस्मा गसेगमा
त्रेण वैकुंठं सोपि वा गमत्॥ इती तेसर्वमारमाते महात्म्ये तृतीयो भवा॥ ६०॥

किमन्यच्छ्रतिवमो वाघ भवपापहरं परं॥ ॥सूत०॥ इति श्रुत्वा भगवन्तो ब्र
ह्मा जो कपिता महा॥ मोहे विद्वानं जेथ पश्च पुनरेव बभाषयत्॥ ६१॥ ॥इति श्री
पद्मपुराणे उत्तरखंडे भागवतमहात्म्य निरूपणे तृतीयस्कंधमहिमावर्ण
नो नाम पंचमो ऽध्याय॥ ५॥ ॥ब्रह्मोवाच॥ ॥आदिदेवं महादेवं महावि
ष्णुं निरंजनं॥ वंदे दानी सुसंतुष्टो जो कानुग्रहकारणं॥ १॥ तृतीय श्रवणं मा
त्रेण मनाद्ध्वरापि तो गत॥ इदानिं वद मेव प्रश्नं चतुर्थं विफलं स्फुटं॥ श्रीमद्भागव
तस्यास्य स्कंधो यो त्र चतुर्थकं॥ श्रुत्वा तस्य विद्यो षेण महापापं विलीयते॥ भव
देवसे कुत्र च तुर्थस्कंधमुत्तमं॥ मम दानिसुसंतुष्टो श्रुत्वा हेहिते सवद॥ २॥
केनवो पार्जितं पापं किं पापं न धीयते॥ चतुर्थं श्रवणेनेव प्रभुक्ताः भवा एवी

पु०मा० ॥५॥ ॥श्रीविष्णुरु० ॥शृणु वत्स सुरवर लोककर्ता पितामह॥ श्रीम
२२ द्भागवते शास्त्रे चतुर्थस्कंधमुत्तमे॥६॥ श्रवणेन मनुष्याणां महापापक्ष
यो भवेत्॥ अहं न भागवते शास्त्रे स्कंधयोत्र चतुर्थकः॥७॥ तदेवतद्दूर
मध्यस्त हि हृदिस्थे सुखप्रदं॥ चतुर्थश्रवणेनैव कृतघ्नो मुक्तिमाप्नुयात्॥
॥८॥ महापापाश्च विनिर्मुक्ताः पापपहा पुण्यमानसाः॥ चतुर्थश्रवणेनैव
वैकुंठे मुक्तिमाप्नुयात्॥९॥ अत्र प्रत्येक महाभागा इतिहासं पुरातनं राम०
यस्य श्रवणमात्रेण सद्यो मुच्येत किल्बिषात्॥१०॥ मध्यपुराख्यपुरे कश्चि २२
न्नाम्ना राजा परंतप॥ जातो मानुषरूपेण द्विजो यस्य चौस्करः॥ मत्स्याप्यवि
जवानूप्सरो दक्षो देवार्थिपुजकः॥ समदंडो भवेद्राजा [illegible] पित्रप्रजासुखाय॥११॥

सेवं परंतपो राजा मृगयायां रतिं चक्रिरे॥ जाते पुत्रे तु राजा वै मृगशाकमानस॥
१३॥ निर्गतो नगरात्सम्यक् स्वत्स्यवरैः समाश्रितः॥ महिषांस्तत्र विलोड्य मृगपु
रोधिपतिश्च मृगाः॥१४॥ मृगान्नस्त्वा प्रेरितः तत्र मृगी मिसिह वीमवान्नगनोजनेन
नरश्रेष्ठो वनेवनं तु पर्यश्रत्न वकऊन्त्र॥१५॥ राजा तीरवेन्न न सद्गुर्वोस भाकाले भव
तदा॥ ततः परंतपो राजा अतमुपेत्य वानरा॥१६॥ दिजय ग्रहेतु राजा सो सस्तर
त्रं द्विजो भवत्॥ राजानं सममनुप्रा समुदेवो नामभद्राह्मणः॥ आतिथ्यमकरो
त्तीक्षे विधिदृष्टेन कर्मणा॥ आतिथ्यं समनुप्राप्य राजा नेव ममंतपस्य [illegible]
स माप्नुक्षोपु मोच मकरोत्स्मा नु॥ना घोर ये पुजनैश्च यज्ञभोगैर्भूमहं [illegible]
पंचमे दिवसे प्राप्ते राजा नस्त्रिरात्रिनिश्चितः॥ नीत्रो चाधो निविडे घोरे स्यम्याद

भा॰ मा॰ २३ ष्टो महाहिना ॥२७॥ अतिनादष्टमात्रो पि राजा पंचत्वमियिवान् ॥ प्रभाते समु
त्थितो हाहाकारो भावत् ॥ छिन्नो ॥२८॥ सैन्यं दुःखितमालोक्य सुदेवो द्विजसत्तम
॥ विषघ्नसार्यवेदजलं जग्राह तीर्थजं ॥२९॥ अमंत्रयित्वा विधिवद्द्विजेषु
चकार ह ॥३०॥ अभिषिक्तो पि राजासौ मारमभे केन वा पुनः ॥३१॥ आस मूर्छितेन स्पार्श
जो निश्चाविष्टो यथा पुमान् ॥ परंतपस्थितं दृष्ट्वा सैन्यं हर्षमुपागमत् ॥३२॥ द्विजे
नमनत्कनकमतेस वैविनिवेदमनु ॥ मत्वा पत्तनयोर्गज्ञः परं हर्षमुपागमत् ॥
नृपतिं तैर हयामास स्वसैन्यं स नराधिपः ॥ दृष्ट्वा परं देवरामं गच्छे तं च द्विजोत्तम ॥ रा॰म॰ २३
स्थापयित्वा च राज्ञा नं यत्र मंत्रैश्च वैदिकैः ॥३३॥ शिवे विविधैश्चैव पूजयित्वा
न रोसमा ॥ एवं प्रवर्त्तमानस्य समालक्ष्य गमागमं ॥ भो ॥३४॥ अष्टमे दिवसे प्रा

प्ते पुनर्नगरं प्रियमीवान् ॥ सपुत्रास्तदेश्मेसंस्थितो मधुराधिप ॥३५॥ ब्राह्मण
नृसमाहृय यत्संच के महामतिः ॥ ब्राह्मणानु सहस्राणि वरयामास स्वाहतः ॥३६॥ प्र
तेषु कर्मा नेसुदेवो ब्राह्मणो लक्ष्यगान् ॥ सुदेवं वागतं दृष्ट्वा न च भावेन राधिप ॥
तेन दुःखेन महता संतप्तो द्विजसत्तमः ॥ निष्पसंत सुदेवो पि पुनराश्रममागम
त् ॥ तेन पापेन महता लब्धसो विफलो भवत् ॥ नष्टे पस्तफलं राजा परं दुःखमुपा
गमत् ॥३७॥ ब्राह्मणान् पृच्छयामास किं जातं भो द्विजोत्तमं ॥ नष्टं यस्तफलं मेघ
नद्यमस्त फलं तथा ॥ केन पापेन महता प्राप्तो द्विजसत्तमा ॥ इति श्रुत्वा वचनं तस्य
ब्राह्मणो वेदपारगः ॥३८॥ धात्वा ध्यात्वा च नरस्याकमथा मास ते द्विजाग ॥ द्विजा ऊचुः
भो भो राजन् महत्पापं कृतं प्रोपाप्तं कलमा ॥३९॥ क्रियं वधे यमवे तपा पंचाकाशपाते तस्य वे वेव

भा॰मा॰ मद्यपाने च यत्पापं ब्राह्मणीगमने तथा ॥३४॥ ब्राह्मणगोवधे चैव गुरोर्वधे वापि
२५ यद्भवेत् ॥ क्रतुश्रेयं भवेत्पापं तस्मात्त्रासीत्ति निश्चितिः ॥३५॥ एवमुक्त्वा सुरा जग्मुः गृहा
स्ते तु यथेच्छितं ॥ गतेषु ब्राह्मणेषु चरन्नावाडलानागतः ॥३६॥ बाडलं च समालो
क्य दीनात्तत्पुनर्नृप ॥ उपाधिसंमतुमाप्य बहुकीटसमन्वितः ॥ पृथिवीमामदनंच
के यत्र तत्र सुखे सुखः ॥ कदाचिद्दैवयोगेन कुरुक्षेत्रमुपेयिवान् ॥३७॥ श्रुतश्च
भागवती वक्त्रस्तिथु थस्कंधसंभवा ॥ देवलेन कथमानाश्रुतातेन महात्मना ॥३८॥
चतुर्थश्रवणान्ते तु राजापंचत्वमेयिवान् ॥ फलेन तेन महता विष्णुलोकं सजग्मि सप॰
वान् ॥३९॥ चतुर्थस्कंधमाहात्म्यं संक्षेपेणेरितं मया ॥ विस्तरेणैव शक्तो हं ता २५
वन्वक्तुं चतुर्मुखैः ॥४०॥ चतुर्थस्कंधमाहात्म्ये यः शृणोति नरोत्तमः ॥ सर्वपापैर्वि

निर्मुक्तो विष्णुलोके स गच्छति ॥४१॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे
भागवतमहात्म्यनिरूपणे चतुर्थस्कंधमाहिमावर्णनो नाम षष्ठोऽध्यायः ॥६॥
शौनक उ॰ ॥ आश्चर्यमिदमाख्यातं भवता सूत सुव्रत ॥ लोकानां परमं गुह्यं भ
वपाशविमोचनं ॥१॥ सत स्मरणमात्रेण यस्य मोहो विनिर्गतः ॥ वदस्वाद्य पुनः
किं तु विशिवेप्यस्मिन् छुतः ॥२॥ सूत उ॰ ॥ श्रुत्वा च तुर्यमहात्म्यं श्रोत्राह षेमुपा
गमत् ॥३॥ पुनः प्रपछ्छ संहृष्टो विष्णुलोक पितामहः ॥ पाहि मां श्रात प्राणिमा
णां पंचमस्कंधसुक ॥ देवदेव कृपीकेशः कल्याणामृतवारिधे ॥ सक्रुतं मे देव पुण्य
महात्म्यं तु पंचमं वद ॥४॥ वदेदानीं महिम्नमे पंचमस्कन्धनार्दन ॥ यस्याः श्रवण
मात्रेण नरो वैकुंठमाप्नुयात् ॥५॥ ॥ विष्णुरुवाच ॥ एवं तातो लोकनाथ समस्त

भा॰मा॰ २५ नंममसुव्रत॥२॥रम्यं पंचमस्कंधं मे महात्म्यं भागवतेस्तु मे॥३॥पापसिंधुसवारवे
वाडवाग्निसमं प्रभो॥अविद्यावनघोरेषु विह्लुसाधुजनंदस्तु मे॥श्रीमद्भागवते
नाऽस्केस्कंधो भवतिपंचमो॥तदेवंरूद्रयमप्रूसत्वसस्मं त्रविमिश्रितं॥४॥केवल
पंचमेस्कंधोज्जो कीर्तयति मानव॥वैकुंठफलदो नित्यं भवपाशविमोचकं
बालहत्यादिकं पापं मुच्यते नात्र संशय॥५॥सूतउवाच॰॥बालहत्याकृता
पापं मुच्यते नात्र संशय॥बालहत्या कृता केन को मुक्त श्रुतिमात्र त॥६॥पुंपंचमो रा॰म॰
स्कंधमहात्म्ये आश्रयं मे महीतले॥७॥श्रीभगवा॰॥श्रृण एव सप्रवक्ष्यामि इती २५
हासंपुरातनं॥पंचमस्कंधमहात्म्यं येन लब्धा फलं विभो॥पुराकृतयुगे तात्र
सीतविमलो महान्॥कन्यकुब्जाधिप श्रीमानिर्स्यैरमति सर्वदा॥तस्या भार्यरि

तेवासीत रतिरूपं सुशोभनं॥विमलोपि महाराजा स्त्रीरत्नेन विहरन् भुशु॥९॥अ
मरावत्सां यस्यात्रा क्रीडअप्सरोभिः इवशोभने॥तथाप्यं विहरन् रम्ये कन्यकुब्जेन रेस्तम
॥१०॥सुनायंतस्य मानस्तु विमलो राजसत्तमं॥मंत्री पुकोशजाम्य स्पजगामगुरुमं
दिरं॥११॥स्निग्धं रम्यं समास्थाय मनोसेक्ष्व हरये शुभं॥मुक्तामणिभवालेश्व का
चैवे रूपिश्रोभितं॥आस्तरणैश्व विचित्रैश्व वारुस्तंभैश्व शोभितं॥आस्तरणै
श्व विचित्रैश्व वारुस्तंभैश्व शोभितं॥१२॥अवस्यदं समासुखासगतोसे पुत्रकाम्यया
तत्र गत्वा गुरुं नत्वा वचनं नाम विश्रुतं॥आप्य मामोस राजा सोस्तु निरूत्वा पुनः उ
नं॥द्विजराजन मस्तेस्तु नमस्तेस्तु तपोधन॥जितेंद्रिय नमस्तुभ्यं जितप्राण नमोस्तु
ते॥कृतार्थोहं कृतार्थोहं गुरुदर्शनमात्रत॥१४॥गुरुर्देवमनुष्याणां परमं दैवतं स्मितो

मा॰मा॰ गुरुरेव हि लोकेषु धनधान्यसुखप्रदः ॥२३॥ पुत्रान् दिशति महाभाग रूपं सत्त्वं समं मो
२६ परि॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य शिष्यस्यामतसंभवं ॥ च्यवनोवाच सं श्रीमौ विमलं म
ति सुव्रता ॥ च्यवनोवाच ॥ राजन्नस्त्वं महाभाग यत्त्वं वेत्सि सुतं मां ॥२४॥ अ
पुत्रिणं नरं दृष्ट्वा पुर्वजाश्च विमुंचते ॥ महापातककर्मा येन अपुत्रत्वं च लभ्यते ॥ त
स्मात्तस्य प्रियत्वेन पुत्रं जनन चरेत् ॥ अतस्त्वं च महाभाग पुत्रेष्टिं च समाच
र ॥ इति तस्य वचः श्रुत्वा मुने परमकोमना ॥ पुनः प्रपच्छ राजासौ पुत्रेष्टिः कथं भ राम॰
वेत् ॥ तद्वदस्व महाभाग पुत्रेष्टिं करोम्यहं ॥ एवं तस्य वचः श्रुत्वा राज्ञा नाममथ २६
सुकः ॥ पुत्रार्थं त्वं महाभाग विधानं च विधानतः ॥२६॥ मसस्त्रो भगवान् विष्णुः पुत्रा
न् तव प्रदास्यति ॥ गुरोर्वचनमादाय गुरुणा सह चागमन् ॥२७॥ पुरुमदर्शितामु

मि चरोर्धयामास देवताः ॥ ब्राह्मणान् वचिरे पश्चात् स्नानं चोयसहस्तया ॥२८॥ श्राव र
णं कृत्वा द्विजान् ब्राह्मणां पजं च के महामतिः ॥ कृत्वा वचनं यत्नानंदानं दत्वा द्विजातये
॥२९॥ श्री निश्चिस समाः सुतो राज्ञा मंदिरं समाविशत् ॥ एकोनसप्तपुत्रं तु तेन राज्ञा म
हात्मना ॥३०॥ गुरुप्रसादात्तो भासे तेनैव मोमुदितो भवत् ॥ एकैकेकन्न लब्धमानो
स्तापतीजे पुत्राविवर्जिताः ॥३१॥ अपुत्रभावतस्ते तो तु महदुःखकं गताः ॥ ते
न दुःखेन महता दुःखं संसाय्यु पागमन् ॥३२॥ एकदा समनुप्राप्ता अमावास्य मैन
से पुना ॥३३॥ नार्यं विमले राज्ञा तीर्थराजमुपागमन् ॥३४॥ स्त्रीक्ष्ते तेन समं सुतो
स्त्रीमे च के महामतिः ॥ रत्नाकरतटे राजा रात्रौ तत्र स्थितो भवत् ॥ समाने समं तु
प्राप्त तत्र कालो हलो भवत् ॥ पुत्राणां मरणं श्रुत्वा राज्ञापि मरणं गतं ॥४०॥ बाल

भा॰मा॰ २७ हं सोऽभवं पापं ज्येष्ठा प्रासं महत्तमं ॥ नरकान्‌दारुणान्‌ भुक्त्वा चांडालीसं
भवत्पुनः ॥४३॥ दुर्भगत्वं समासाद्य विचरंती वनाद्वनं ॥ भागेऽस्मिं गच्छमाना या
तस्या मुनेः श्रवणं महत् ॥४४॥ अस्या भागवतीकाश्च श्रुत्वा येच संभवा ॥ तेन
पुण्येन महता मृता मुक्तिमुपागमत् ॥ भवपापं च संध्यर्यं बाल्हतो भवन्
प्या ॥ पंचमस्कंधमहात्म्यश्रुत्वा वैकुंठमागमत् ॥४६॥ पंचमस्कंधमहात्म्य
तिते गदितं मया ॥ यदि द्रष्टुमिसि महाभाग तत्वं संक्षुष्टमहसि ॥ इति निगदितो
प्रजापतिनाकलत्कृष्ण्यो श्रुतवान् महात्म्य ॥ तदहं प्रवक्ष्यामि येन कसी राम॰
भवपापविमुक्तये जनानां ॥४७॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे भा २७
गवतमहात्म्यनिरूपणे पंचमस्कंधमहिमावर्णनो नाम सप्तमोध्याय ॥७॥

ब्रह्मोवाच ॥ वद सूत महाभाग लोकानां हितकाम्यया ॥ श्रीमद्भागवते
षष्ठस्य पुनः किं परिभुंक्षि ॥१॥ सूत उ॰ ॥ नारदस्तु वचः श्रुत्वा ब्राह्मणस्तु
प्रजापते ॥ आनंदार्णव संमग्नो संभ्रमः पर्यपृच्छत ॥२॥ ॥ नारदस्तु वचः श्रुत्वा
ब्राह्मणस्तु प्रजापते ॥ आनंदार्णव संमग्नो संभ्रमः पर्यपृच्छत ॥ श्रुतं मे लोककर्ता
यस्य भयलोवदना बुजात ॥ पंचमस्कंधमहात्म्यं श्रुतं मे भगवतः स्वचा ॥३॥
भयसंश्रोतुमिच्छामि षष्ठस्कंधस्य संभवं ॥ महात्म्यं विन पंचलनर्तृणां श्रवण
मुक्तिदं ॥ ब्रह्मोवाच ॥ श्रुणु नारद धर्मोस्मि यत्ने भगवते द्वा ॥ कीर्तिसे
न घनात्राच लितारमानमतो श्रुणु ॥ इति प्रष्ठो मया विप्र वैकुंठो गरुडो ध्वजो
प्रोवाच भगवतीश्रो लन्दनाश्च पतिरक्षसे ॥४॥ सश्रुत्वं च महादेवं महात्म्यं पं

भा॰मा॰ चमोभवं ॥ इदानीं वद संक्षेपे कथां षष्ठम संभवां ॥ ७ ॥ श्रीमद्भागवतेरम्ये स्कंधो
२८ भवति षष्ठमः ॥ महात्म्यं विजयं तस्य भवाब्धौ मम तत्क्षणं ॥ ८ ॥ भवदेहे वसेतत्कुत्र
स्कंधो षष्ठमसंज्ञकः ॥ यस्याश्रवणमात्रेण किं किं पापं च गच्छति ॥ ९ ॥ केन वा
संश्रुतं स्कंधो किं प्राप्तं पुण्यमुत्तमं ॥ सर्वं वद महाभाग नाथ युक्तेहि पां कुरु ॥
विष्णु० ॥ व्रात्स्यलीगमने पापं श्रवणात् विनिवर्तते ॥ षष्ठमस्कंधमहात्म्य
श्रवणान्मुक्तिमाप्नुयात् ॥ १० ॥ षष्ठमस्कंधमहात्म्यश्रवणस्य कथा शृणु ॥ राम॰
पुरे कदाचित् देवेशः शक्रो देवाधिपः स्वयं ॥ मांजरिस्य स्वरूपेण अहिल्यायां २८
वर्तितः सदा दोहि शापितेनाशु शापं प्राप्य पुरंदरः ॥ १२ ॥ येनत्वं नररूपेण स्व
गतो व्राक्षमंदिरं ॥ सुरतं कृतवान् देव भार्यया सह मे खलु ॥ १३ ॥ अतः शक्र
शरीरे ते भगानां च सहस्रकं ॥ भविष्यति न संदेहो सुराधम गृहं व्रज ॥ १४ ॥

इत्युक्तो देवदेवेशो ऋषिणा गौतमेन स ॥ सदनं प्राप्य शक्रः स्वं सुमोहवरु
रोदच ॥ १५ ॥ ऋद्धित्वा सुचिरकालं तपसे तप चक्रमे ॥ कृत्वा वर्षसहस्रं तु तप
परमद्भुतं ॥ १६ ॥ मियस्कंधं पुण्यं चाकर्ण्य भक्तियुक्तेन चेतसा ॥ तदा तु देवतः सर्व
हत्रेण पिडितामरा ॥ १७ ॥ वृत्रवधे अत्रशक्तास्ते विनायशिरणं ययुः ॥ शक्रे चैव
यन धौम्य उपदेशो सौ दानवाधमे ॥ १८ ॥ इति ते देवता सर्वे बृहस्पति पुरोगमा ॥ स्तु
तिमारेभिरे मघवे कुर्वे वसुरेश्वरा ॥ १९ ॥ त्राहि देव जगन्नाथ त्राहि विष्णु निरंज
नं ॥ नमस्ते पुंडरीकाक्ष कृत्वाति ताजनार्दनं ॥ नमामि सेदेवप्रवरं विदं
नमाथमितं देवनकोटि प्रवेशं ॥ नमामि तेदेव करुणां च नमामि तेदेव वरि
रप्रसन्न ॥ २० ॥ इदं श्रुत्वा वचनं तेषां मननराणां प्रजापतिः ॥ प्रोवाच सुरश्रेष्ठ लोके

भा॰मा॰ भावं हि तावद्वै ॥२२॥ ऋषय ऊचुः विप्र दत्त्वा सर्वे मया सह प्रगम्यताम् ॥ यत्र पु
२९ रंदरो देवः क्षुधितपश्चात्र मे तप ॥२३॥ एवमुक्ता स हि देवानागतो यत्र पुरंदरः सदे
वैः सागतं दृष्ट्वा मां च श्रेष्ठ नृ ॥२४॥ पुजां च के शम्मतिमान् ऋषि दृष्ट्वेन क
मेला ॥ पुजां ना ग्रहतस्मै वह्नि न वारे सहनमो ॥ ऋषय ऊचुः आ क्र महावाहो तपो
साचे समाधिना ॥ प्रसंन्नोते महो भाग ऋषय ऊचुः वरमुत्तमं ॥२७॥ ॥२८॥ ॥
भलएण छतसंगम प्रसन्नोस्मि द्विज नार्दनां ब्राह्मण ऐगिमना मा पत्सामाहा
विमुक्तं तां ॥२८॥ तथा भगसहस्राव्च शरीरे संतौ धोर्मिकं ॥ तन्ना ऋषि व भ २८
वेद्येन तन्नवदसुरेश्वर ॥ ॥ देवसुउ० ॥ भगानां च सहस्रांच नेत्राणिच स
हस्रक ॥ भविष्यंति मत्प्रसादान्नात्र कार्या विचारणा ॥ ॥३०॥ ॥

य दान्तु विश्वरूपान्तु श्रीमद्भागवतोभवं ॥ नारायणं स्वयं कृत्वं श्रुत्वा पापे
प्रमुच्यते ॥३१॥ भुगानां तु सहस्राव्च नेत्राणां च सहस्रकं ॥ भविष्यंति मत्प्रसादे
ब्राह्मणी गमनादितियानि पापानि चान्यथा ॥ श्रीमद्भागवतस्यास्य श्लोकार्द्धे
न विनश्यति ॥३२॥ तदाहं पार्थितो ब्रह्मन् शक्रेण श्रोतुमिच्छता ॥ श्रीमद्भागवती
वोर्त्तानो क्ता मो प्या मतो भवत् ॥३३॥ तव भक्तः प्रसन्नोहं तव चाग्रे कथयाम्यहं ॥
षष्टमस्कंध महात्म्यं मत्रोपाख्यान्तरं परं ॥३४॥ श्रीमद्भागवते रम्ये स्कंधो वै षष्ट
मः स्मृतः ॥ ना ऊर्ध्वयं तथा कथं तत्र स्थानान्ते सत्रायम भवनेकाध्ययिष्यामि शति
हासम्पुरातनं ॥ यतः श्रुत्वा मनुजा सर्वे वैकुण्ठे पदस्त्र भवेत् ॥३५॥ सिंधुदेशे
पुरा रम्ये ब्राह्मणो वै धनव्रतं ॥ विद्यमावर्त मतिर्विप्रो गतो सौ गुरुमंदिरं ॥३६॥ तत

भा·मा० आगत्वा स्थितो ब्रह्मन्वर्षमात्रं स्वज्ञानहरणे ॥ विघ्नमानं सनं कुर्वत्स्त्रावणे वि
३० धं तत्र तं ॥ ७१ ॥ अश्राक्तो गुरुपुत्रा चैव मिथ्या स्वकारणात् ॥ तेन पापेन महता ब्रह्म
त्वाच्च्युतो भवत् ॥ ७२ ॥ श्रावणेन गमनेनैव स घोरं वर्त्तिवाधमः ॥ प्राप्य वाधमे
ता विप्रो निःससार गुरुग्रहात् ॥ ७३ ॥ स्वदेहरोमकूपेषु कीटत्वं सो ययौ ॥ द्विजः
स्वदेहरोमकीटं च विलोक्य सो द्विजाधमः ॥ स्वकर्म गर्हयन्त्रासु केदारे देहपात
नं विलोक्य सत्वरं सो विप्रो प्रजगाम वनेषु च ॥ फलाहारेण सो विप्रो स्वच्छं भा रम०
वं निवर्त्तयन् द्विवारं त्रिः प्रगामात्रात् ॥ पुष्करस्य तटे रम्ये पुस्तकं सो पि दृष्टवान् ३०
वैधतो लग्रहीत्वा तु वाचने मतिरादधत् ॥ वचनार्थं च विप्रो सो ध्यायामास लोक
संस्थितं ॥ ७५ ॥ स ददर्श नितो विप्र श्रीमद्भागवतेषु वै ॥ षष्ठे स्कंधे तत्र देवस्तो

कार्ध्वं सिंचवं विरे ॥ ७६ ॥ तद्दैवपुण्ययोगेन कीटा पादे निवर्त्तिता ॥ ७७ ॥ किंचित्स्व
पादं च दृष्ट्वा सो वै धन तता ॥ दिव्य देहमनुप्राप्य याने वैकुंठमागमत् ॥ प्रजाप
ते च शनितेरला तं सनकसंन्निधो ॥ ७८ ॥ सूत उ० ॥ इति प्रजानामाधिपपिता
महेहरे मुखात्तसंश्रुत्वेनानु कथा ॥ मतं दत्वा च पुत्राय प्रभु विनारदाय भसो ब
भापे कं मला पतिक ॥ ७९ ॥ ॥ इति श्री पद्मपुराणे उत्तरखंडे श्री भागवते
महात्म्ये निरूपणे षष्ठमस्कंधे महिमा वर्णनं नाम षष्ठमोऽध्यायः ॥ ६ ॥
ब्रह्मोवाच ॥ भगवन् देवदेवेश लोकानां च सुरेश्वरं ॥ वद मे सांप्रतं भसो लोक
नुग्रे तकारकं ॥ १ ॥ संश्रुतं मेत्र देवेश महात्म्यं षष्ठमस्य च ॥ तस्य श्रवणमात्रेण
गतं मज्ञानजं तमः ॥ तस्मात्वदसुरश्रेष्ठ महात्म्यं सप्तमोऽस्य च ॥ यतश्रुत्वा च देवेशे

भा० मा० कालुविलिखिमवाहुपात्‌ ॥३॥ श्रुत्वा यस्य श्रयं लोकः पापहा पुण्यभाग भवेत्
३१ तदस्य चरितं देव स्मृत्वा हे पदिमस्मसे ॥ ॥ हरिरुवाच ॥ पितामह महाभाग कुरु सुरे
सुरेश्वर ॥ पत्र भेत्र कौतुकं स्निग्धं ललमस्कंधसंभव ॥ ४ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ स्याहत्र महात्म्यं
यस्य वक्तुं पितामह ॥ जगत्त्रमेवमेलोका जयाधर्मस्तिसं स्थितो ॥ तेषां यमो भव
दं उत्तमांग तेव कुरुसुरवं ॥ तथापि विस्तरेणैव असमर्थो भवति तेषां ॥५॥ अतएव
वमहाबध्ये संक्षेपेण अष्टएकथ्य ततः ॥ श्रीमद्भागवते रम्ये महात्म्यं समोभवो रम०
स्त्रीघाती मुच्यते पापात्‌ श्रवणेन संशयः ॥ दिव्यदेहो मनुष्याणां वैकुंठपु ३१
द्रगो भवेत् ॥६॥ श्रीमद्भागवते रम्ये स्कंधो भवति सप्तम ॥ तदेव वदस्व मह्यं
सर्वलक्षणसंयुतं ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ ॥ स्त्रीघाती मुच्यते पापात् श्रवणात्र

संशयं ॥ इत्युक्तं मया वत्स निश्चितो तदस्य समाश्रुत ॥ स्त्रीघाती तु भवेत्को वा कस्मि
न् देशे स्थितो भवत ॥ केन कृतं महत्पापं को मुक्तो श्रवणेन वै ॥७॥ तदस्व सुराध्य
क्ष्व दयासिंधो जगद्गुरो ॥ भक्तिं मयि कृपां कृत्वा भस्मो भस्मो न मा यतः ॥ ॥ हरिरुवाच ॥
पुरा सौवीरदेशे तु भूपति पद्मतिविश्रुत ॥ तस्य भार्या द्वयं त्वासीत् अंग कलिंग जे शुभे
अंगस्याधिपते पुत्री नाम्ना भानुमति शुभा ॥ तिरस्कृत्य च द्विविधसुखश्री भानुमतिस्त
या ॥ ९ ॥ पति धर्म रता साध्वी पतिसु जनतत्परा ॥ पतिसुश्रूषणे दृष्ट्वा व्याये वपु
त्रिवाकस्मा ॥ द्वितीया कलिंग राजस्य सुता नाम्ना चंद्रवती शुभा ॥ चंद्रवद्योतमानासा
सर्वावयव सुंदरा ॥ १० ॥ तु स्नेनायं मनुजे तसुते नायं भसुप्पतिः ॥ ममाते विस्म
ले रम्ये अंगे वो छायसुंदरी ॥ ११ ॥ आत्मानं भवयित्वा सा पति सेवनतत्परा ॥ दिव्य

मा॰मा॰ ३२ तेमन्नते साध्वी वेदवत्या तयोषिति ॥१८॥ सौवीराधिपतिश्चापि पद्मरुचिश्च का-
रस ॥ गणिकासक्तबुद्धिस्तु रमते वा दिवानिशं ॥१९॥ तत्रैव निवसन् रात्रौ मंदिरे
धी दिवानिशं ॥ मांसैश्च विविधैर्मद्यैर्भोज्यैश्च विविधैस्तथा ॥ एकपात्रे च राजासौ
तया साकं च भुंजते ॥ गणिका प्रथमं भक्षेत् पश्चात् राजा भुनक्ति च ॥२१॥ गणि-
कापीतशेषं च जलं पिबति निस्त्रपः ॥ एवं मास कियान्युष्या राजा किंकरतां
तः ॥२२॥ एकदा दिवसे राजा निशीथे संस्मरन्नवलां ॥ राज्ञीं कमलपत्राक्षीं [illegible]
स्पोश्चाटनं कुरु ॥२३॥ तव स्मरणमात्रेण [illegible] ॥ त्वमे प्रियाप्रि- राम॰
यतमा प्राणेभ्योपि गरीयसी ॥२४॥ अनतः स्मरणवियोगेन [illegible] गणिका इव ३२
गमिष्यं निविनिश्चितं त्वदर्शनं देहि मे प्रिये ॥२५॥ ॥ गणिकोक्तं ॥ तत्राकर्ण्य विश्व

स्तस्य राजा पतनस्थाब्रवीद्वचः ॥ रे रे राजन् स्वके गेहे स्वस्त्रियं निरखे रमस्व च ॥ मम संगे
स्पृहा चेत्ते कुरुष्व वचनं मम ॥ तन्नगरे वयपतेर्मोन यो विशनिकृंतनं ॥ हत्वा गृह-
त्वा एत्यासु रमस्व वयसो मितं ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्याः पापिष्ठः पापकारिणः ॥ रा-
त्रा स्मरमंदो यो सो पुनः स्वगृहमाविशत् ॥ निशीथे निविडे घोरे सुप्ते वा सज्जने अ-
जे ॥२८॥ विकोशमसिमादाय नृपोसी रामसेवा छिनत्त् ॥ पापात्मा पापबुद्धि वा-
नरूपो नरेश्वरः ॥ मस्तकं छेद्यित्वा स्तु गणिकायहमाविशत् ॥ भो भो प्राणप्रि-
ये त्वमे मस्तकं च ममाकृते ॥ गृहीत्वा त्वं सुखं [illegible] विलस त्वं मया सह ॥ राज्ञीव-
चनमाकर्णि [illegible] शिरसी तथा ॥ ॥ राजा [illegible] करेणास्तु [illegible]
राज्ञी [illegible] सा राजा सततमनिसंस्थिता ॥ ॥ प्रभाते सम [illegible] विम

भा॰मा॰ लैरवो॥ कोलाहलो महानासीत्तु गेहे गेहे जने जने ॥४७॥ स्त्रीहत्यां च कृतां रा
३३ ज्ञा गणिकासक्तचेतसा ॥४८॥ ततो स्मा प्रिनरख्यातस्य यत्र राजा च घाचित ॥ राजा
ना गणिकाधिकृत्वधिकधिगिति सेववादिनी ॥ नो स तानगरे सर्वा प्रजाश्चामकु
ल्वचेतसा ॥ इति कोलाहलं श्रुत्वा राजा परमदुःखितः ॥ आत्मानं गुप्तं कृत्वा सु
निःखतो नगराद्बहिः ॥५०॥ राजानं च गतं ज्ञात्वा प्रजा सर्वाः सुदुःखिताः ॥ तस्य
कुंतं तु राज्ञा नाचक्रिरे तामजोत्तम ॥ श्रीती पापस्वरूपो सो पापस्त्रीहननो म
हा ॥ स ध्यामतस्य नरकेच यारहकारिवेदे ॥ गणिकाभिर्मृता वा सु नरकेसंत सप्त०
मजिता नरकान्ते च पुनः तान्ताकरा तीवं नवा रे ॥ गोपीचंदनस्य स्वर्ग ३३
तं ज्ञातिस्मरत्वमागता ॥ नस्सा गेहे यातिपशुमाजेरी जन्महावनं ॥४९॥

गोपीचंदने पुण्ये न तया ज्ञातो हि यं पातिः ॥ गृहीत्वा तं च मांजारं तीर्थं जाता
चकार स ॥५५॥ ततो नेव पुण्ययोगेन वैकुंठं चागमत्तु भोः ॥ इति ते सर्वमिक्ता
तं माहात्म्यं समोक्षदं ॥५६॥ सा किरातावि मंजारिका जीपुरी सुमागमत्तु ॥
सह मस्कथ निखिला नामो तत्र सु तो भवत् ॥५७॥ एवं स्यात् गुस्य तस्यैव सर्वपा
पविनाशिनं ॥ नावे अध्यायं दानं नाना भक्ताय कदाचनं ॥ भागवते भक्तिहीने
यन देयं वैरनवे दिर्निं ॥ अथ चैत वेदपुयोद्धा नरके पुनि मज्जति ॥५८॥ सूत उ०
इति श्रुत्वा वचनस्य ब्राह्मणाः परमोहिताः ॥ प्रकृष्टमनसस्ते वैलोद्धुनः प्रधसस्य द
रा ॥५९॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे भागवतमहात्म्ये समसप्तमस्कंधम
हिमावर्णिनोनाम नवमोध्यायः ॥९॥ ॥ श्रीगोनक उ० ॥ सुतमन्मा विशेषेण सु

भा॰मा॰ तान्यंसत्तमोभवान्॥ तद्वदस्वपुनर्दृष्टोयस्तुदृष्टोनारदेनवै॥४॥ ॥सूतउ॰॥
३४ नारदोमुनिशार्दूलब्राह्मणंपर्यपृच्छत तदहंतेप्रवक्ष्यामिपरमंश्रेयसाधनं
नारदउ॰ ॥प्रजानाथमहाबाहोसृष्टिसंहारकारक॥ वदेदानींपुनर्दृष्टि
महात्म्यंचाष्टमोभवं॥५॥ ॥ब्रह्मोवाच॰ ॥श्रृणुत्वासत्तममहात्म्यंविष्णोर्जी
वोमुखांबुजान्॥ पुनर्नारदसंश्रुत्वावक्ष्येहरिमनति॥७॥ देवविलोकृषीके
शभक्तवत्सलधार्मिक॥ वदेदानींपुनर्दृष्टोमहात्म्योष्टमजेष्ठमां॥८॥ श्रव
णाद्वैकृतेपापंकेमुक्ताहुतिमानृत॥ तद्वदस्वसुराध्यक्षदयासिंधोदयाकु राम॰
रु॥९॥ ॥विष्णुउ॰ ॥धन्योसिदेवदेवेवाश्रीमद्भागवतेसुमे॥ भक्तिसातितवे ३४
वाक्ष्प्रश्नयादरपुर्वकं॥१०॥ श्रीमद्भागवतेशास्त्रेस्कंधोभवतिचाष्टमः॥ नेत्र

रूपंचमेब्रह्मन्नात्रकार्याविचारणा॥११॥ अष्टमस्कंधश्रवणात्ब्रह्महासुरा
मासुपात्॥ कामक्रोधत्यक्तोनिर्मुक्तोवैकुंठपदगोभवेत्॥१२॥ अत्रश्रवणमहा
भागइतिहासंपुरातनं॥ श्रवणाच्चेमनुजैर्वैकुंठपदगोभवेत्॥१३॥ विदर्भ
नगरेरम्येराजाभूद्रिपुजित्पुरा॥ स्वैबपालनेदक्षोमनोनासमजेश्वरविदर्भाधि
पतिसोवैमृगयारतिलालसः॥ एकदातुनगोमासुमृगमारवेलतेवने॥१४॥
२१श्रुनहत्वातुतत्रैवअस्मारूढोमेतुदर्शनदद्दर्शराक्षसंतत्रमायाथोतिदु
र्जय॥१५॥ दृष्ट्वानिशाचरंघोरंप्रलहस्तसमायतं॥ राक्षसरक्तनेत्रंतुराक्षोनि
धनकांक्षिणं॥ कोपतोमानुषोघत्रशतिरोपसमन्वितं॥ नाज्ञातसतकचेबभूते
पच्चनिद्राप्रकृति॥१६॥ विदर्भाधिपतिरघोराक्षसंचनरांतकं॥ जगाममथुरगार्त

भा॰ मा॰ ढो जयकांक्षी जयाय वै ॥७३॥ दृष्ट्वा प्रजापतिर्हि सो उवाच वचनं तदा ॥ दैत्य-
३५ किं मर्थ्यमागतोसि पत्नेअल्पमाग्प नराधम ॥ तुरंगमे प्रदत्वा च गम्यतां सदने त्वया
न च्चे स्यासि वचनं मम वधो भविष्यति ॥७५॥ इति श्रुत्वा वचनं तस्य राजा क्रोध-
समन्वितः ॥ धनुर्जग्राह तरसा नरांतकवधोद्यतः ॥ दैत्योपि खङ्गं गृहीत्वा तु राजानं प्र-
ति दुद्रुवे ॥ नरांतकं समायांतं दृष्ट्वा राजेन्द्रजित्स्वयं ॥ बाणैस्तु मोचयत् वेगेन न-
रांतकं प्रति विप्रो ॥ तस्य हस्तस्य खङ्गं बाणेन छेदं कृत्वा तु वक्षसि ॥ पपौ भोमस्य धरे रा॰म॰
सध्वा राक्षसस्य दुरात्मनः ॥ नरांतकोपि राज्ञो नाभिताडितः रूढेन मुष्टिना ॥ मुष्टि- ३५
मुष्टमहत्तस्य संजप्रेतंच पार्थिवं ॥ विदर्भाधिपतिः सो वा वेवर्चरेण पत्रिणा ॥ न-
रांतकस्य संज्ञा तेषां रोजग्राह विर्यवान् ॥ स राजा राक्षसं हत्वा जयं प्राप्नोति मा तु

षं ॥ भयोपि स्वयं हं देवांतकमिव वेत्रान नराधिप ॥ राज्ञै श्वर्यमिसंधोसौ न बुबोध
महाभयं ॥ तस्य राक्षसराजस्य भ्राता देवांतको महान् ॥ श्रुत्वा भ्रातृवधं सोपि
रुरोद भ्रातृदुःखितः ॥ तस्योर्ध्वदेहिकं कृत्वा विललापाति दारुणं ॥ अहो मे भ्राता
हे तात र कथं हन्मि नराधिपं ॥ को वोपायो मया कार्यो किंथं सो दंडमानुयात् ॥ इति
श्चिंत्य मनसा सूदरूपश्च का रसः ॥ सुदरूपं गृहीत्वा तु स्वजित गतमाविशोत् ॥
संप्राप्य राजसौ मीप्य पिदवचनमब्रवीत् ॥ राजन्नसस्समोनास्ति त्रिभुवने के
षु कर्मसु ॥ अन्नपाकेषु पाकेन तुष्यंति सर्वदैवता ॥ इति श्रुत्वा वचनं तस्य
सूदस्य दुरात्मनः ॥ राजाज्ञापयामास पंचतामस्य सुलभा ॥ राक्षसस्तु सूद-
स्तो संप्राप्य राजमंदिरं ॥ अन्नं स्यावचा मासं यथा विधि सुर्भिति ॥ सुनिग्धं पा-

भा० मा० ३६ तं दृष्ट्वा राजा प्रीतो भवत् तस्य ॥ पावकस्य तस्यैव मोक्षं हत्वा न्यायाविधि ॥ सुंदर
रूपेण तेनैव रत्नाकुंभास तत्र प भवेत् ॥ एकदा तेन च राजा गोविंदु देवल आगमात् ॥
तदासौ न लज्जाई लोकमंत्रेण यगतो भवेत् ॥ स गुरो श्रीधरा तस्य आमंत्रणं हतव
नसौ ॥ ३५ ॥ प्रभाते समुद्युग्मा सेल हास्ति ष्ये समागमत् ॥ कुलाकुलाव संकुकम
श्रीधर वेदवेदज्ञ ॥ स्वागतं च कृतं तेन सम्यक्तिं तो मुख्य वासने ॥ आदेसपुलोतिं
याते भोजनार्थ गुरुस्थितः ॥ ३६ ॥ राक्षसास्य दुरूपेण शाकं पत्रे पिचामिषं ॥ नी
क्षिप्य नरमांसं च तस्मै गुरवे ददौ ॥ दृष्ट्वा तद्दनं विप्रो ऽसि धरो वचनं वदत् ॥ ३७ ॥ राम०
पं वदत्तवान् तस्य राक्षसत्वं लभ्यतां ॥ नराधम त्वया मत्वं दत्तं मम्या मिषं खलु ३६
अनेन त्वं राक्षसो भूत्वा विचरस्व वने वने ॥ ३८ ॥ गुरोर्वचनमाकर्ण्य विद्धांधि

पतिः स्वयं ॥ उवाच ब्राह्मणं देवं क्षमस्वेति पुनः पुनः ॥ ३९ ॥ शापयोग्यो ऽस्म्यहं
नास्मि न ज्ञानं मे न रामिषं ॥ नापराधोस्ति मे ब्रह्मन् अनुग्रहं वद प्रभो ॥ तस्मै
कृपालु तत्प्रसादोसज्जन्य हातिदुःखितः ॥ पादयोः पतितं दृष्ट्वा राजानं श्रीधरो द्वि
जः ॥ उवाच वाक्यमृतं तस्य कृपिका रूपभावतः ॥ द्वादशाब्दे तु सम्प्राप्ते शापमुक्तो भ
विष्यति ॥ ४० ॥ इत्युक्त्वा मुनिश्रेष्ठ ईलोस्वमाश्रमं समागमत् ॥ गुरुशापेन राजा
सौ राक्षसत्वमुपागमत् ॥ स घोरविकार संप्राप्य वने तु गतवान् सौ ॥ दिने दिने सो
पि रक्षो वनजीवि वनेचरः ॥ क्षुधा निवर्तयामास अक्षिनादक्षाकं गतः ॥ एकदा द
शेन रामा सो क्षुधा पापीडितो भृशं ॥ ४१ ॥ क्षमानोदद्दर्श अषि मुनिपुत्रं नदीस्थि
तं ॥ राजा राक्षसरूपेण मुनिपुत्रं तु भक्षवान् ॥ ४२ ॥ क्षमाने मुनिसुतेऽश सह तल

मा० मा० मुपागमत ॥ गतेषु दशाहे सु शापमुक्तो भवं तप ॥ ब्रह्महत्या सा विनिर्मुक्तो क
३७ पे बालं भवा सि वै ॥ इति संतापसंयुक्तो पुत्रनस्य पुरंदर ॥ पुनः र्व नभगामासु
ब्रह्महत्या निवृत्तये ॥ तीर्थाटने मतिं कृत्वा गच्छन्मार्गे नरोऽधिप ॥ यदृच्छया मासो
गत वान्मुगो तमाश्रमं मुत्तमं ॥ तं नासो श्रुतवान् कथमष्टमं ऋषिभाषितं ॥
ब्रह्महत्या गता तत्र वा ष्टमस्य श्रुतिमात्रत ॥ दिव्यदेहं मनुप्राप्य वैकुंठं गतवान् सो
॥ विष्णुरुवा० ॥ इति तेन सर्व मारव्यातं महात्म्यं वाष्टमो भवो ॥ यो कार्दसस्य महात्म्यमे राम०
तत्पारं न जगाम वान् ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे धर्मारण्य महात्म्ये श्रीभ ३७
गवत महात्म्ये नित्य म एते अष्टम स्कंध महिमा वर्णनं नाम दशमोऽध्यायः ॥१०॥ ॥
शौनक उ० ॥ तपोधन महाभाग नारदो ऋषिणां वरं ॥ श्रुत्वा अष्टम महात्म्यं मसं

॥ किं परित्र छुस्मितः ॥ ॥ सूत उ० ॥ नारदस्तु ऋषिश्रेष्ठो श्रुत्वा हर्षमुपागम
त ॥ अनंतरं त्वं पुंडरीकाक्षं किमुवाच विशांपते ॥ ब्रह्मलोकानां बहिता यो विसंव
दस्व ममाग्रत ॥ ब्रह्मो वाच० ॥ तपोधन महाघा घमम वा समनघा महा ॥ पुं
डरीके त्रावेनाश्रुत महात्म्यं नवमो भवं ॥ श्रुत्वाष्टमस्य महात्म्यं सहर्षेण मया पु
ना ॥ स्तुतः देवदेवेश कृपया मन सन्निभं ॥ इति श्रुत्वा वचो मह्यं करुणाम्
तवारिधि ॥ उवाच करुणं वाक्यं हर्षोन्मिलितलोचनो ॥ ॥ विष्णुउ० ॥ ब्रह्म
न्नेन महाबाहो धन्योसि त्वं जगत्त्रये ॥ भक्तिरेषा महाभाग संति भाग्यवते सुभे ॥
एतावदेव मत्तानां श्रेयं समाधना ॥ यत् श्रुत्वा मनुजा सर्वे निमीलितु परम
पदं ॥ अतः त्वं श्रृणु यत्नेन महात्म्यं नवमो भवं ॥ शुचि किं तन्निमात्रेण लोकके कुं

रा०मा० इदं महत्॥ स्तुकेनोक्तो भुवि स्कंधो लोकानां पापहा महान्॥ नवमं श्रवण
३८ दस्यगो श्रोतुमेतत्संसृते॥ श्रीमन्नागवते रम्ये कंधो ये। नवपस्मन॥ ममांगे
कुटिवैवकपोलंवत देवहि॥ इति तवाद्यै कथितं महात्म्यं नवमोऽध्या॥ देवशर्म
पतीश्च तनपुनस्व लो कस्पहिताय नूनं किम धसे देव वस्त्विदानीं॥ ॥ब्रह्मोउ०
वद केन कृतं पापं कस्मिन्कस्मिन्देशे वदस्व च॥ केन वा संस्कृतं विप्रो कुमु
को श्रवणात्स्मृतो॥ ॥विस्तुउ०॥ वंग देशे पुरा कश्चित् रूपिकारो भवत्॥ विप्रो
विश्रामा इति विख्यातो रूपिकर्मविचारदः॥ बहुवोरस्को महाबाहुर्नीलोत्पल राम०
समस्ततनु॥ पुराणश्रवणे सत्तो ब्राह्मणो नामपूज्यकः॥ दिने दिने श्रुतीर्थे पुस्त ३८
नं कृत्वा प्रभुं जितेः॥ नित्यं देवरतिश्रो मानरु अप्रमेयपुराक्रमं॥ संप्राप्तं कर्मणे

त्वारत्न मष्टविधं तपा॥ वीहये नेगो हुमानं च मुक्तानं च तपे स्वा॥ अन्नं तु वेणी
कानां च। विश्वामित्रं तपे वच॥ अन्नं मासुरीकाणं च वत्रिंगानं जलाधिप॥ सावित्री
श्रीयमापात्रं मनन मष्टविधं स्मृतं॥ एतदष्टविधं वास्तं स्वक्षेत्रे प्रावितं तथा॥ रू
पिकारो गृहीत्वा तु राज्ञे दत्वा करं तथा॥ राजगृहीतं शेषं च गृहीत्वा गृहमागम
त्॥ दृष्ट्वा दिने स्मो विश्रामो सा द्वीमतायत्राकाले॥ एवं स रूपिकारोपि काल
क्षेपं प्रवर्तमानः॥ एकदा सर्वविषयां पकंचे त्रोस्थितो भवत्॥ रात्रौ मविष्टा क्षेत्रे
पुमन्याके स्वदयानं॥ खलजंतुच मर्दं उच विश्रामो पि दुःदुवे॥ केचांगो त्रिमम
क्षेत्रं भक्षितं सर्व रात्रकं॥ इत्युक्त्वा रूपिकारोपि धेनुरूं दंडेन ताडयत्॥ ताड्यमाना
ता धेनुर्दुःदुवे यदि दिशो दिशा॥ एकाग्धावरक्तगा स्रोतरेरवाबदेतीसा॥ नसाप्रन

भा॰मा॰ वितुत्रा स्त्रात्र समप्रजिता धिप॥ नव प्लव समाना पंसंधे व बकुपुल्पस्य॥ मद्भिर्सि
३९ स्त्वेन वंशेण राजमाना प्रभाप्रते॥ न भस्थिते नवंशेण यथा रत्नत्रि वि भातिवै॥ तथा स्था
काम धुक देवि स्त्वेन रोम्या वि भातिवे॥ विश्रामो भ्रन्तिदुरस्तेन सं स्थाणं क्षेत्रजेन वै॥ एक
देउ महारंखु तस्मा संस्कृत ग [illegible] न्नविनो॥ तेनैव च महारेण है त्राने साम ता भवत॥ म्
तां गाव विलोक्य वयकि विउरस्य मवाप्य स॥ गृहा तातो न दीनो रेउर की हा महाबल॥
पुनस्त कर्म मासित्य विश्रामा पिगृहा गमत॥ मं दाधो रूपिकारो पिन त्रुष्णो धमहस्य
ए वंस्यो पि स्वके गेहे स्ना सुखं विगमर्त्य भो॥ आ युषांते तु विश्रामो गमनका मरणंम् भा॰मा॰
भो॥ विश्रामो निधनं याते घोरे न केसि मनजनक द्विसहस्रं तु वर्षाणां घोरेन कैवलम्न ३९
प्रभो॥ पुनः सदैव योगेन वाडाल्लिंग भीमां विरात॥ तस्मिं [illegible] स्तु जान मात्रे पिमा

ता निधनमागता॥ दश मे दीवसे देवपिता पिनी धनं गतं॥ मातृष्वसु गृहे सोपि अं
धो भूत्वा प्रवर्धत॥ प्रथमे वर्षवांडालो कुष्ठि भूत्वा प्रवर्धत॥ एवं तस्या धमस्या
पि वर्षाणां दश कं गमत॥ एकादशे तु संप्राप्ते सोमा तापि मृता भवत॥ माता महसु
ता यां तु मृता या वै पितामह॥ निद्रावेन तु चांडालो सत्व धाव निवर्हयेत॥ वर्षाणि
स तु चांडालो गृहीत्वा यष्टिं कोत्तमा॥ निद्राम्लागमत चांबो द्विजस्य गेह मुत्तमा॥
द्विजस्य सदने देव श्रीमद्भागवतस्य च॥ कथा नवमं स्कंध प्रावर्तत तदा विभो॥
परासो प्यागम तत्र यदा ज्ञाना कथा सुभा॥ नदा तु जलदो देव सवर्षतो ति दुःसि
ह॥ मेघ भयेन चांडालो मार्ग वेल्लां स्थितो भवत॥ तत्र संस्थित तेनैव श्रुत भागवत
स्य च॥ नवमस्य वस्त्रो कार्द्ध श्रुत्वा तस्मा विगम्यतो॥ महतातेन पुण्येन गोब धाव

भा०मा० ५०

विसुश्चतां॥ मार्गेकिंद्रुमयोगेनसकृदंप्रोपयातवै॥ पतितंसनवंशालोभ्रतोवैकु
ठमागमत्॥ ॥विसुउ० ॥इतितेसर्वमारव्यातंमहात्म्यंनवमोभवं॥ यत्स्कृत्वा
मनुजासर्वेवैकुंठपदगाभवेत्॥ ॥स्तउ० ॥इतिनिश्रुत्वावचस्तस्यब्राह्मणंपर
मेष्ठिन॥ नारदस्तुमुनिश्रेष्ठोस्मत्वामुमोदच॥ ॥इतिश्रीपद्मपुराणेउत्तर
खंडेश्रीमारुणपमहात्म्येनवमस्कंधमहिमावर्णनंनामएकादशोध्यायः॥११॥
शौनकउ० ॥नारदस्तुमुनिश्रेष्ठोदेवलोकपितामह॥ किमप्रवानकृषि रम० ५०
श्रेष्ठकृत्स्नमरदसमाप्रलभ॥ ॥सूतउ० ॥मोहात्तोनारदोविप्रापृच्छिपुत्रा
कामितपुमान्॥ ब्रह्मणीमच्छ्वानृत्कोमणंत्यचमुक्लुर्मुउ॥ श्रीनारदउ० ॥
ब्रह्मन्स्वदेवेशमहात्म्यंदशमोभवं॥ वदमेविस्तरतातंत्रश्रीमभागव

तेन्चयतन्॥ ॥ब्रह्मोवाच० ॥देवर्षेकेशवोविष्णोरमांशुभ्योजगत्पतिंगतब्र
ह्मवमहाभागमेयमउक्ताकुरुष्व॥ ॥विसुउ० ॥जगत्त्रयेवयेलोकासं
तिब्रह्मन्सहस्रशः॥ तेषांमध्यानुकपार्थसुखमानवचेष्टेणु॥ सम्यगुक्तं
मयादेवंमहात्म्यंनवमोभवा॥ इदानींश्रुणुसुश्रीतोसुश्रिधंदशमोभवा॥ दश
मस्कंधश्रवणाच्यत्यापंगच्छतेनृणाम्॥ तस्यपापस्ययासंख्यावक्तुंयोगेनकीर्ति
तन्॥ ॥ संक्षेपेणउदतंद्येऽकथयिष्यामिजोपतः॥ श्रीमद्भागवतेरम्येमहात्म्ये
दशमोभवा॥ ॥ श्रीमद्भागवतेरम्येस्कंधोवादशसप्तकं॥ तदेवब्रह्मरंध्रमेस्य
त्राताःसंस्थितोभवेत्॥ ॥ दशमस्यचस्कोकाकोटिसुणेसमुपस्थिते॥ यसाः
सुवयस्तुएस्तनास्तिनास्तीनिवेद्मह॥ ॥ दशमेश्रवणेनैवमहापापविष्प

वा॰मा॰ ६९ नरस्तु नाम्ना मायपलितमः सूर्योदये यथा ॥ ॥ब्रह्मोवाच॰ ॥ द्वामसंधस्र
वणे परं कौतुहलं मम ॥ तस्मात्त्वं करुणासिंधो वक्तुमर्हसि मेऽच्युत ॥ केन रूग
तिपापानि को मुक्तो नरकार्णवात् ॥ केन प्राप्तं महत्पुण्यं दृष्ट्वा मेऽक्षणे भवेत् ॥६॥
विष्णुरुवाच॰ ॥ श्रूयतां ब्रह्मन्नूमहाभाग महापापानि यानि वै ॥ ब्रह्महत्यासुरापानं
गुरुस्त्रीगमनं तथा ॥ वामदेवाल्लजैनैव सर्वाणि पापकर्मणः ॥ चमत्कारपुरे
रम्ये वामनो नाम ब्राह्मणः ॥१५॥ तेजस्वी बलवान् शूरो अंगनाश्रीतिलोत्तमा
सुमं यौवनमाश्रित्य विद्यार्थे संगतो भवेत् ॥ कान्ता नगरी रम्या मा विद्यार्थं ६९
गतवान्न भो ॥ तत्र गत्वा तु तेनैव सार्धं विभावामकस्त्री आय ॥१६॥
नो मुनिश्चांतो दीतीयः भास्करं ॥ विद्यार्थं यानि तस्ते नवामनेनेन महात्मना ॥१७

सुश्रूषणे वामनस्य प्रीतो भस्य गुरुस्तदा ॥ प्रीतो परमया युक्तो विद्यां तस्मै
दत्तवान् ॥१८॥ स प्राप्य विद्यो वामनस्तु गुरुपत्नी रतिः सदा ॥ कुसुमी ना
म सा पत्नी सुवर्णगिरि सुंदरी ॥१९॥ चंद्रमा रूपासुखी तन्वी कामपत्नीस्वा
नरा ॥ पितृलोकं कुसुमी शिष्यो सुरते कृतवान्मतिः ॥ विष्णो कामातस्तु सविदि
ष्यो कामो घटस्तचेतन ॥ मार्यते नाबकुशास्ते न दृश्यते स्वनं शुभाननं ॥२२॥ शु
भ मीतिर्वामनोदत्वा तस्य स्वदेवभवासवान् ॥ वामनो मनसा देवपापबुद्धे
विचारयन् ॥ हसा स्पास्वमा नसो पिकठोर वक्तुमर्हसि ॥ एवं तेनात्र धर्मेऽपि
सरूनेय कृत्वानिश्चय ॥२३॥ एकदा द्विजराजस्तु गतो देशांतरं प्रति ॥ गृही
त्वा वामनं विप्र कृपमाप द्विजोत्तम ॥२४॥ मार्गे स गच्छतस्तस्य निशा जाता

भो॰मा॰ ५२ भयानका॥ संप्राप्तासोऽथ शिष्यो वै निशि गुरोर्भवदिने॥२६॥ अथ वृक्षच्छाया
संप्राप्य रात्रौ निःशेषं जेपिरे॥ निशि गुरुश्च तद्दृष्ट्वा तस्य स्त्रीरतिलालसः॥२७॥
पापो न च गुरुर्बभौ तस्य दाहं प्रकुर्वन्ति॥ दाध्यते कामनो वियोगेन संप्राप्य गुरोस्तदा
॥२८॥ गुरोर्दोषैः सदुष्टैस्त्वा मोहगुरुर्हे गुरो मम॥ कुसुमीकथया मोस सर्पदष्टश्च
मे गुरू॥ अथ वृक्षच्छायायां संप्राप्तो गुरुपत्नीरहः गुरू॥ निशामात्रावु श्चौरात्रौ प्रा
तःकाले सुप्तितो॥२९॥ घोरेण अहिना दष्टो गुरुः शिष्यो प्रधावत॥
अहिना कुवेगेन दुत्वा प्रष्टेव भामीनि॥३०॥ दृष्ट्वा घोरं अहिघोरं गुरुः स्व रम॰
वर्म वागमत॥ तेन सदृष्टमानो पितिनिपपात मम मास्वारा॥ तस्य पर्विसो ५२
कस्कुजग्मा हयतो गुरु॥ तत्रगता भवादे विप्रनोदष्टस्वयं गुरु॥ तस्य

तं निधनं प्राप्तं दृष्ट्वा हे भरोदयत॥ कृत्वा विलापं बहुशो नदहे दारुणी तटे॥
एवमुक्ता तु तस्याग्रे गुरोर्दोषैः सवाधम॥ महापापं च तं दृष्ट्वा रुदं से हर्षितो भवत्
एवं सवा मनो वियोगं कृत्वा हत्वा गुरुस्तथा॥ वसन गुरुगृहे पापं सुरापाने मति
र्बुवेत॥ नित्यं स कृतवान् पापी सुरापानं यथेच्छितं॥ एवं तस्याधमस्यासु वर्ष
तं वागमकन्मो॥ स्मृत्वा गुरुवधे लेढुं सुरापानं यथेच्छितं॥ बलात्कारेण सोरा
चौरं हीनत्वा वगुरुस्त्रिय॥ सुरत कृतवान् पापी त्वया रगकं च वामन॥ सुरतां
ते तु सा साध्वी चोच्छितो समिन्नाव्याहि॥ रुरोद बहुशो दीना नष्टसस्त्रा मेना
यता॥ न ष्ट सस्ता च तासात्वा वियोपेन च विवर्जितः॥ गृहे संबत्रमानो नित्यं स्त्रियं
ना च कृतानि वै॥ कावनस्पसमस्तानि गृहीत्वा भक्षण्यनिच॥३२॥ जोमसा भवा पा

मा.मा. नोडुडुवेसदृशो द्विज ॥ एवं स वामनो विप्र पतोकानां चतुष्टयं ॥४४॥ आमृत्
४३ कोसमुपार्जैव पुनः स्वगृहं विशेत् ॥ अनेन दर्व्यतु तज्ज्ञाता वामदेवो महामखा
कन्याव्रतेन दधर्तु दत्वा चाति पुलं धनं ॥ वामनोपि महादेवसुराप्येलऊपाप
त्माकृ ॥४५॥ पत्नी प्राप्य वरारोहा विजहार मदापकः ॥ वर्षे संपूर्णतां याते
पत्नी गर्भमध्यवसा ॥४६॥ नाम्नारराजीति विख्याता सा पितृश्रीमजीजनत्
पंचवर्षीय दा पुत्री वामनस्य पिता मृतः ॥४७॥ वामनोपि सुरापानं नित्यं मुला
चकामिषं ॥ राज्ञा सा दैवि हारेण स्वकाले वाति वाहयत् ॥४८॥ शोष ज्ञा ह्वाय रामः
दा पुत्री योवनोन्मदशालिनी ॥ तदा सा निधनं याता वामनापत्नी चानघ ॥ ४३
वामनो च महा प्राप्य दुःखुधा पावगो भवेत् ॥ पीत्वा मद्यसंदुग्धतान्तुलका

वाग्निष्प सुतमां ॥४९॥ मंदाधो पापसंयुक्तो सुतागामी भवत्समो ॥ पुत्र्यां
भवर्तमानस्य यदा मासद्वयं गतां ॥५०॥ तदा ज्ञाति प्रवदैश्य संज्ञातं तस्य की
ल्विषं ॥ ख्याति मात्रे सुतां किम वै ज्ञाति श्रसत्वमाशमतः ॥५१॥ सुतस्तातो भस्मश
स्यसुता सुरतत्कालं स ॥ पीत्वा पानं च सो मुला चकामिषं कापि निर्गमत् ॥ एकस्य
तु सुतातस्य मरणं प्राप्य प्रजापते ॥ पापबुद्धि वामिनस्य धनं पैञविनिर्गतं ॥
पश्चात् स वनमाध्यस्तदत्ता पञ्चीनत्वरूतनोपि ॥ सुरापानेरतिपश्चात्स्वकृते
पंसकुर्वत ॥ एकदासौ महापापं वामनो श्रावणभम ॥ विहंगमाविनारण्ये
गोतमीतीरमाश्रितः ॥ गोतमीतीरमासाद्य संभोहत्वा सुदुर्मतिः ॥ सपगिलाव
तां सुरूपो तमानि पुलेनटे ॥ पपानसुन्हिलो भ्रमो किं किंसे सो वक ॥५॥ स

भा॰मा॰ भीपाकादिपदुःखं महद्दुःखान्वितानि वै ॥ पापभक्तानि सर्वाणि तेन दुःखानि
५५ तत्र वै ॥ तेन दुःखेन महता दुःखमष्टादशाद्दिनानि वै ॥ ऊनत्रिंशे तु दिवसे मुन
यस्तत्रागता ॥ स्नानार्थं गोतमीतीरे संस्थितेन महात्मना ॥ तत्र भागव
तीवार्ता दृष्टा मत्स्यकाधमं भव ॥ पंचभिर्दिवसैस्तेन तु कृता त्वाशु भयाय सा ॥
किंचित्संसेन तेनैव संस्कृता महती कथा ॥ कथान्ते नियने ... मनो
... तस्य संग्रहणोचितं यमदूतास्तत्र मागताः ॥ किं करैस्तैर्नियमा
नस्य विष्णुदूतास्समागताः ॥ सुखेन सुखतां मेव वैकुंठपुरवासिनः ॥ विमा रा॰म॰
नमिदमारुह्य वैकुंठं च गमिष्यसि ॥ इति श्रुत्वा वचनं तेषां वैष्णवानां महा ५५
त्मना ॥ कोपसंरक्तनेत्रास्तु वैष्णवत्वं वद ॥ यमदूता उ॰ ॥

वेदसांगेषु स्थिते यापि स्थितं देवेन नादिना ॥ सर्वसूनोः स्थितेष्वेवं केशवागता
दृशः सर्वपापेषु सन्मात्रं सर्वं नरकं निवासिनः ॥ कथमेषां निवैकुंठं भवंतो वैष्णव
दूताः ॥ विष्णुदूता ऊ॰ ॥ अहो मूढतमा यूयं विष्णुनाऽस्य नो वरं पदं स्थ भवता मोक्षे
णसंतुष्टोऽस्य जनार्दनः ॥ पुराणेऽपि च यत्नमिदं परमं पवित्रं दृष्टा च यस्य तनयाभागवे
विचित्रं ॥ श्रीमच्छुकेन कथितं जगतामशिवाय श्रीमद्विभाति निखिलं भागवतं जगत्से
स्कंधो भवति दशमे परमे पवित्रे संपुण्यमानभुवने समस्तवेदे ॥ दृश्यं ॥ यस्मिन्नु
वि भाति जगति राजन नतरूपोस्कंधोस्य मम भवति तस्य सुवर्णरंध्रं ॥ पारं पारं सय
स्य समस्तवेदागधर्मविद्योरगसिद्धदेवा ॥ नमस्ते रेमे जगंति सलोकासोहं महात्मा
सुतवान्समस्तं ॥ स्कंधस्य यत्र वर्णदशमस्य नत्र ह्येतादशं पापकरातं प्रमेनो ॥ तेरे

भा॰ मा॰ स्नानार्थेन जनास्तत्र तिष्ठन्ति विमानयुक्ता ॥ इत्युक्ते वचनं तेषां बालाकारेण
९५ धार्मिकाः ॥ तत्र वामनं विप्रं विना नेच्छापितेतु वै ॥ हे मनुष्या मामिति द्वारवैकुण्ठस्ते भवी
भीतं ॥ ७४ ॥ वामुवेगं विमानेतु समारुह्य जगाम सु ॥ धर्मराजस्तु ते दैवमो रक्षा
न यानकाः ॥ संप्राप्य धर्मराजानो प्रणाम्यो तु सुखी स्थितो ॥ अथ एकराजं वचमानाय
विप्रार्थं निखिलावयं ॥ गृहीत्वा तं द्विजे वाशु सर्वपापसमन्वितो ॥ ७५ ॥ गुरुहत्यायुतं
रापानं गुरुस्त्रीगमनं तथा ॥ कांचनाहरणं चैव स्वस्तु लागमनं तथा ॥ एतानि पंचमी राम॰
पापैः संयुक्तं तेन वामनं ॥ अस्मात् निखिलमानं तु विप्रं तं पंचपातकं ॥ ७६ ॥ तद्रूपेषि ९५
विष्णुदूताश्चत्वारस्तु समागताः ॥ गृहीत्वा तु बलात्के तु विष्णुलोकं गताश्च तु ॥ तत्व
यिना धर्मस्तेन दुःखं कर्म विचारितं ॥ तस्यो पायं च भगवान् हृदुर्योगेश्चिमानसः ॥

॥ ७७ ॥ ॥ धर्मराजउवाच ॥ न च कृत्वं मिदं बाकं ॥ विष्णुदूत समुच्यतां ॥ महतां द
शमे नैव सर्वपापात् प्रमुच्यते ॥ ७८ ॥ ये सुखे सुखकारो शुभाणि नस्यंति ये च वै ॥ दश
म श्रवणाच्चैव सर्वं वैकुंठगो भवेत् ॥ ७९ ॥ ॥ विष्णुदूत उवाच ॥ इति श्रुत्वा वचस्तस्य म
स्यवस्यमोक्षकुला ॥ लोभीरे नैव तु न त्रैः ततस्ते कार्ये धिष्ठितावतः ॥ वामनोपि म
हादेव वैकुंठं प्राप्य सोत्तमां ॥ दशमस्कंध श्रवणात् विचार्य यासुरेव ॥ रे
नि सर्वमिपारम्यान महात्मा दशमो रुव ॥ श्रवणान्मनुजानां च महापापक्षयं
करं ॥ ॥ नारद उवाच ॥ अहो भाग्यमहाभाग्य महाभाग्य प्रजापते ॥ यस्मे भवत्तु
खात् मे भ्यां तच्छ्रुतं दशमजं महत् ॥ ८१ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे भा
गवत महात्म्ये निरूपणे दशमस्कंधे महिमावर्णनो नाम कादशोध्यायः ॥ १२ ॥

भा॰मा॰ ५६ सूत उवाच ॥ इत्युक्त्वा वचनं विप्रो नारदो वदतां वरः ॥ श्रुत्वा दशम महात्म्यमे-
कादशोंच महात्म्यवान् ॥१९॥ ॥ नारद उवाच ॥ अहो अतुलमहात्म्यं भवता गो-
दितं मम ॥ इदानीं वद सुप्रीतो महात्म्यमतुलं वद ॥२०॥ ॥ श्रीशिव उवाच ॥ प्रथ-
मस्कंधमारभ्य दशमांतं फलं मया ॥ संश्रुतं मे महाभाग अतःपरं विररामह
इति श्रुत्वा वचनस्य देवस्य नारदो मुनिः ॥ पुनः प्रोवाच धर्मात्मा तातस्य अग्रे व-
दस्य मे ॥२१॥ प्रथमादि निःश्रेणि तान्ये महात्मा निश्रुतानि मे ॥ श्रुत्वा मे परम राम॰
प्रीतो मानसं सफलोऽभवत् ॥२२॥ तथापि विघ्ने कर्णस्य तु दोस हृत्विने वले प्रिय ॥ मत्को- ५६
हं तव देवेश प्रियोऽहं ते प्रजापते ॥ कृपा तो त्वं कृपां कृत्वा मह्यं हरेः प्रभुरा
एकादशस्य महात्म्यं वद मे सांप्रतं विभो ॥२३॥ ॥ सूत उवाच ॥ नारदेनैवमेनस

तुष्टो प्रजापतिर्विश्वस्य ॥ ध्यानं कृत्वा हरेन्नूनं उवाच आत्मनं प्रति ॥२४॥ ब्रह्मो उ-
वाच ॥ एकं नारद वक्ष्यामि भक्तिः संतिष्ठता तव ॥ श्रीमद्भागवते शास्त्रे महात्म्ये कादशे
स्व ॥२५॥ भगवान्स्वयं गुर्विष्णुर्यदुवाच ममाग्रतः ॥ त्रिजगत्सु वदतु एनानावर्णे
न पापनाशनं ॥२६॥ स चापि तत्त्वतो कृत्वो नमस्कृत्य गुरुं गुरुं पृष्टमानेकाद
शोऽर्थ मे तत्त्वाच सेतु हारयी ॥२७॥ विष्णुरुवाच ॥ श्रीमद्भागवते शास्त्रे पुनः सर्व
[illegible] ॥ यस्मात्सर्वेषु लोके ये [illegible] तिकथामृत ॥ अत्र तत्त्व [illegible]
न महात्म्ये कादशे शुभ ॥ [illegible] तस्य पारायणं [illegible] विस्तरात् ॥ सम-
[illegible] देवेश्वर [illegible] ॥ अध्यमेकादशस्कंधो [illegible]
ममात्र तत् ॥ केवलो मुक्तिदाता च किं पुनः श्रवणे भवे ॥ पिता महाभाग्य

भा॰ मा॰ स्तिर्विमर्न्व्यं प्रस्फुरम्भ॥ श्रीमनाथवर्त्मैरसास्तोस्कंधोत्येकादशोत्रय सर्वेऽपि प्
५७ नियतारं मंमो मेनात्र खेरावं॥ यः श्रुत्वा मनुजाः सेवंति पसघालश्रुस्पं भो
भोगिनिगमसमारमं तु पिनत्रधमनुजमा॥ नाभानरोविसुमेनत्र कादशोउ
रुस्कृते॥ एकादशस्य अवणानेन रोवेकुलभापुञ ता॥२२॥ ॥अस्मोनामि
देवेत्रादेवतेपुत्र्यसच्चिदानंदरूपधके॥ यउक्तं भवता नाथ्य पातकस्यदय
क्रमेतत्॥२२॥ केनपापजितं पिदध्या पंको मुक्तोभ्र्यवणेनवै॥ केन भुक्तं मिदं
सुख्यं मुक्तं तेमे जगद्गुरो॥२३॥ ॥विभूवः॥ पुष्करे नगरे रम्ये वसत्यंभूतोपु राम॰
रुत्तिमे॥ नगुकइ तिविख्यातो विप्रा एष पूजको महान्॥२४॥ विपुलंधनमा ५७
श्रित्य पुण्यं सकृतवान् विभो॥ शास्त्रोक्त सधर्मालोदेवसे नन तत्पर॥२५॥

नयी स्त्रायी सदादेवकृपासेवनतत्परा॥ वर्धमानो निजे गेहे धनधान्यसमन्वि
त॥ पत्नी भगवती तस्य वसर्वगुणसमन्विता॥ रूपलावण्ययादेवपतिसंतुष्ट
कारिणी॥२६॥ नाम्ना ह्रस्तान्तरस्मा तो पतिधर्मरतास दा॥ पातिसेवानुसारेण के
दिवारात्र मन्नजापते॥ एवं कृतमप्येसा देवि सोऽपि भ्रष्टोऽभ लापवान्॥ कालान्ते यमि
यामासु धर्मकामेन तो तदा॥ एकदा देवशर्मा कन्यान्तु पत्नीमराखनी॥ जननी
मास सुमेली नाम्ना भागवती वसत्॥ दिने दिने वर्धमाना जेसुपत्नी यशस्विनी
सर्वैरानरणीपुष्कासर्वा वधवसुदरी॥२८॥ पंचवर्षाभिदा पुत्री तदा ह्रस्ता अजन
त॥ पुत्रेरत्नतु सुरूपी नाम्नधेनतियशास्वनि॥ दीर्घबाहुर्विशालाक्षो बढोरस्को म
हाबल॥ नाम्ना कुम्भधरो देवस्तु विकामरवापरं॥२९॥ निज गेहे वर्धमानो मातापि

भा॰ मा॰ ५८

श्रीः प्रियः सदा ॥ एवं तस्य भरतस्य वर्षाणि विंशतिर्गतं ॥ २४ ॥ दशवर्षेगतो कुत्रो विप्रा
पारंगतो भवत् ॥ यदा दश द्वितीयो पुत्रो जेष्ठ कस्यापि भिपालतो ॥ २५ ॥ द्वितीयपुत्र
रत्नं तु प्रतापादेव प्रसादतः ॥ हिमांशुवदनो बालो नाम्ना श्री भरतो गतः ॥ दिवसे दी
वसे दिव वर्धमानो निजग्रहे ॥ देवसुतो महाबाहू पित्रो पापवशात् मरा ॥ २६ ॥ दी
र्घकाय्यो द्विजो भक्तिसर्वो वसवसुस्त्र ॥ नाना प्रबन्धे रोवर्षेनावमासम्पसी प्रकि ॥
गतं च श्री भरतो सो भनंद ब्रह्मवभरिग्रभा ॥ तेनेव भवतो येन भवरेरुपद्रूरावाना
भागवती ग्रहम्या स्तेन बिरिवचनमहत्युः ॥ २८ ॥ मया भागवती मासे दुरवधेनसमुत्थ राम॰ ५८
पित्रा हन्त्र श्री भराय अपरस्या भिनं कृतः ॥ मदर्थं संबुको ऽछेड पृष्ठबुद्धि करोति वा ॥ ए
वं विचार्य मां एतस्य तंत्रं दत्तं गतामहः ॥ ३० ॥ भवरे पापबुद्धिस्तु कामबाणेन पीडितः

को सो धीरो सोमहादेवविलोक्य भगिनी प्रति ॥ उवाच वचनं पापि तव रोहेदेवसा
म्पद ॥ भगिन्या पिव महाहर्षे संत्राय नमुक्तमां ॥ तत्र सुतो भवकन्यो पि निशाव
सागतं प्रमोदो ॥ निशावद्वा गतं दृष्ट्वा नान्तरं तव मन्धर ॥ त्राय नाऽछितस्तुनो भ
गीगीमंवमा विश्रात ॥ निद्रावशगतादेव भगिन्या सह कोमल ॥ सुरतं कृतवान्
पापी सुरतांदे बुबोधस ॥ हे भ्रातः इति भ्रातरोदनं कृतवल्स सतः ॥ तच्छ्रुत्वा उ
ग्रहपापधनाधीपापस्य पुनः ॥ हत्वा तु जनकस घोरे देशं रमागम्यवमं ॥ ३२ ॥
गच्छमागे मार्गे घ्रातो गृहे तेतस्य वेधनं ॥ अत्रिनाशीत धारेण शिरश्चीवी
च पातितं ॥ नरके पतितं घोरे अग्निपत्रवनेषु च ॥ नरकांते पुनः ज्जातो प
रश्वीः पक्षिघातकः ॥ ३३ ॥ एकदा पक्षिलोभेन भारद्वाजाश्रमं गतः ॥ कृषी

मा०मा० मिः कथमानमस्कंधो एकादशो शुभं ॥७१॥ पापधी एष्कृतस्तत्र शूलासेप्र
५८ हमावितुष्टान ॥ स्नात्रो समरणे प्रासो विष्णुलोकं भजन्निर्वा ॥७२॥ इति ते सर्व
मास्यास्तं महात्म्ये कादशो भव ॥ नाम संग्रवणाचैव सद्यो वैकुंठ दायकं ॥७३॥
सूतउ० ॥ नारदोपि महाभागः श्रुत्वा महात्म्यमुत्तमं ॥ पुनः पप्रच्छ मनो नत्वा ब्र
ह्मपद्मप्रछन ॥७४॥ ॥ इति श्री पद्मपुराणे उत्तरखंडे माघव्रत महात्म्ये
निरूपणे एकादश्यास्कंध माहात्म्य कथनं नाम त्रयोदशोध्यायः ॥१३॥ ॥
श्रासीनं ब्रह्मलोके च विश्वसृजं पितामहं ॥ नारदो वेदवित्स्नान मुनि श्रेष्ठ यः राम०
प्रपच्छ वै ॥१॥ ॥ सूतउ० ॥ देवदेव नमस्तुभ्यं विश्वव घ तपोधन ॥ पुनरुवाच ५८
वचनं चिरं बुद्धि जितेन्द्रियः ॥२॥ ॥ नारद उ० ॥ आदि देव महाभाग सर्वलिंग

नमस्तुभ्यं ॥ श्रुतं तत् मुखांभोजात् महात्म्ये एकादशो शुभं ॥ अयं मालं तु देवेश
वद मे सोभते विभो ॥ महात्म्यं दास्येर मे श्रुत्वा किल्बिष नाशनं ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥
विष्णुना यत्पुरा प्रोक्तं महात्म्यं द्वादशो भवं ॥ गुह्याद्गुह्यतरं चैतत्तत्रैव साम शेष
त ॥ ॥ विष्णुउ० ॥ अहं एकं ब्रह्मा त्रयो देवलोक पितामह ॥ रमायेन मया प्रोक्त
भवाग्रेन तथैव च ॥ न श्रुतं वसुधाहं तत्वं स्रष्टा एव सुव्रत ॥ द्वादश्यस्कंध प्रश्नवणे तु
एव संरक्षा न विद्यते ॥ तत्पापनाशनं पुण्यं पुण्यात् पुण्यतरं महत् ॥ इति हि सोप्र व
दस्यामि श्रेष्ठ एकाग्रे मानस ॥ अस्तु द्वे त्रि पुरा वत्स सर्वरश्मि प्रतापवान् ॥ रेवावर्त
नरेकुलेराजाराज्यं च कारवै ॥ प्रजा यां पालनं दृशो सत्य धर्मरतः सदा ॥ ते ते श्रेष्ठ
मुनिः सर्वे सः मासं वरदक्षिणे ॥ श्रांतं सरुसंकल्पा नादं तंते नमहात्मना ॥ धेनुनां उत्

भा॰ मा॰ तं तेन मर्च्चा गरणा म्बितो ॥ नानारत्नसमाकीर्णो नित्यं सोत्र प्रणोददो ॥ ब्रह्मण
५० यथमा ता नित्या नं च प्रदत्तवान् ॥ नित्यं च तीर्थस्नानं हि कृत्वा पुण्यमनारतं ॥ दाने
च विविधं दत्वा यथा विधि सबुधीमान् ॥ स मरिस्मि मर्यत्कुलो कथा श्रवणलंपटः ॥ धौ
तवस्त्रं परिधाय कथागोष्ठ्यां समागत ॥ श्रवणाय कथासारं विष्णुधर्मरसं भवा ॥
नीत स्मन्नासो भवं देवदेवदत्ते विश्रुत ॥ शास्त्रवेत्ता स धर्मात्मा तपस्वि च जितेंद्रिय ॥ नी
मर्जो निरहंकारो ज्ञानो दत्तपतापवान् ॥ तस्मै वचस्सुखं भोजानुं नित्यं स्तुत्वा समुन्म
ते ॥ एवं स सर्पर स्मि स्तुस्व का ले निर्गमि सदा ॥ एकदा मे दनीपालो कथाश्रव रम॰ ५०
ण संस्थितं ॥ श्रुत्वा कथा म नोसो पि सं मरवूचलं तदा ॥ अहो भासमहाभाग्य स
सर्वज्ञ शास्त्रार्थवेद वित् ॥ आसं श्रायो स्ति मयं विप्रं तद्धतासि मम प्रभव ॥ भासा नो
लक्षणं चस्ति हि देवदत्त विशेषतः ॥ कोदग्रो च न वेद्मासो लक्षणे लंचीतस्य को ॥

केभश्रेव कथासारं श्रुत्वा भवति सिद्धिदं ॥ इति श्रुत्वा सर्पर स्मि व्वो रज
मतापवान् ॥ उवाच परम प्रीतो धर्मवित् धर्मजं वचः ॥ ॥ विप्र उ॰ ॥ श्रृणु राज
न्लोक हितं भासस्य लक्षणं शुभं ॥ यस्मा त्कथा श्रुताश्च भाद्रणा भवति सिद्धि
रागद्वेष विनिर्मुक्तो ज्ञानी स्न वेत्ता जितेंद्रिय ॥ काम क्रोधादि विमुक्तो भावारैश्च तु
मानसः ॥ वेद वेत्ता धर्मवेत्ता रिपुत्रातो समानधी ॥ स वर्गो नय वैशुक्तो सत्य
वाक् मित भाषणः विष्णुभक्तिरतो नित्यं नित्य देवस्य पूजकः ॥ श्री कृष्णश्चरति
नित्यं नित्यं भागवते स्थितो ॥ अवैष्णव मुख्यात् शास्त्रं भगवद्धो धनकारकं ॥ त
था वै निःफलं राजन् मात्र का वी विचारणात् ॥ सत्य सत्य पुनः सत्य उद्धृत्य भुजमुच्यते
वैष्णवमुखात् शास्त्रं गांगवारि सुराघटे ॥ एतैस्तु लक्षणैर्युक्तो यदि भासो भवे

भा॰ मा॰ त्वग्रहे॥ तेनोक्तं रूपमाराजन्नूत्राणांद्दिसं प्रसिध्यति॥ लक्ष्मणे लक्षितो धु
५१ नेब्राह्मणश्रेष्ठ नराधिप॥ नश्रोतव्यं प्रयत्नेन यदीच्छेच्छुभमात्मनः॥ दर्भीपुराणी
कृन प्रस्खलितापारगो भवेत्॥ परस्त्रीगमनेनैव रागद्वेषसमन्वितः॥ स्ववारेन्तवर्जी
ये तद्धीनांगो बधिरस्तथा॥ चक्षुहीनश्च कुष्टी च नासाहीनस्तथा भवेत्॥ यस्मा
गं वक्तिना स्त्रियं कुत्सजोहेनवा पुनः॥ क्लीबो भवति दुष्टात्मा अधिकांगो भवेत्किं
एतस्त्र लक्षणेसंयुक्तो यदिमासो भवेद्ग्रहे॥ तस्मात् कृतं कथासारं सत्यं भवतिनिः
फलं॥ लक्ष्मणे लक्षितो ब्रासो ब्रासासनसमाश्रितः॥ उच्यते हि कथासारं श्रुति
स्मृतं धर्मसदा॥ संतानमिच्छतां पुंसां मुक्तिभाजनसंज्ञया॥ नश्रोतव्यं प्रयत्नेन ५१
यदिनाब्रास लक्षणं मतिम॥ विष्णुरु॰॥ इत्युक्त्वा वचनं विप्रो राजा धर्मसमाकुलः॥

देवदत्तो द्विजश्रेष्ठो विश्रामं महामते॥ राजापि तद्वचनं श्रुत्वा देवदत्तस्य धीम
तः॥ विचार्य मनसा देवं किंचित् क्रोधसमावितः॥ नउवाच स धर्मात्मा स्वसत्यं वचा
रतं॥ एतेन ब्राह्मणेनास्य यदुक्तं वचनं मम॥ १०॥ स सरिस्मि ख्यं राज्ञा नृपोत्तिष्ठ
भूपते॥ ब्राह्मणो दिमहावाक्यं राज्ञि दत्वा नराधिप॥ स्वगेहे आगमत् विप्रो निः
श्वासो महामतिः॥ द्वितीयदिवसे चैव नगरे राजविश्रमतिं॥ राजापि देवदत्तस्याग
मनेच्छितं तेन कारमेत॥ विप्रोपि मार्गे गच्छन् नूतन विलोकितत् ग्रहे॥ एवं त
थोविप्रराजो गतं मनसा बुध्यमानो॥ राजापि नो गत दृष्ट्वा देवदत्तो पितासहे॥ अन्यस्मि
रमासे सन्निधिपुनरपि गोमितः॥ तस्यैव वचनात् वेदश्रवणे ते च कथामृतं॥ एवं तस्या
धर्मस्यास्यु कारो घनं तं अर्थं नरकं ददाति किंचिद् पंचेद जातं तस्य उरात्मनः॥ एवं स उ

मा॰ मा॰ ५२ र्मति राजा स्वगेहे प्रवसन् सदा ॥ आयुषांते मृतश्चैव मासोत्थं धनं संभवं ॥ मह
तापं च संप्राप्य गतो सो नरकाण्येव ॥ चतुराशीति लक्षाणि नरकाणि विविधा
नि च ॥ तानि तेनैव भुक्तानि मासोत्थं धनसंभवात् ॥ वर्षाणां च सहस्रं तु नरके
संवसन् प्रभो ॥ एकदा दैवयोगेन हरिणीगर्भमाविशत् ॥ मृगो भूत्वा स राजा
वै जातिस्मरत्वमागतः ॥ पुण्यपुण्येन तेनैव ऋषिराश्रममासवान् ॥ मृगोपि
नित्यं तत्रैव पुण्यपुण्यां कुरैस्तथा ॥ सर्वे ऋष्यश्च मृगेभ्यो सौ प्रत्यगेव वसत् प्रभो ॥ ए
कदा मुनिशार्दूलो नाम्ना विश्वेश्वरो महान् ॥ प्रातः संगतवान् तीरे नद्याः स्नाना राम॰
य सुव्रतः ॥ पश्च तीरे मुनिवरो तदा सो मृगश्चागमत् ॥ विश्वसंतं स्थितं तत्र सह ५२
दृशं तपोधनं ॥ निश्वसंतं स्थितं दृष्ट्वा स्वाश्रमे तमुवाच सः ॥ कोसि भवान् मृगरूपश्च वस
से ब्रूहि मम आग्रतः ॥ विश्वेश्वरेणेति प्रष्टो मृगो रुदश्च सो जातिस्मरन् प्रभो ॥ तं विलो

कारुरोदा स्रुअश्रुपूर्णविलोचनः ॥ पुण्यपुण्येन तस्मिन्श्च रुदेस्कारुण्यभावतः ॥ रो
दनं मा कुरु वत्स आश्रमे दुःखवर्जिते ॥ मम वत पसा तुभ्यं वाचा भवतु मानुषी ॥ मा
नुषी वाच मासाद्य नव दुःखं वदस्व मे ॥ पुण्यपुण्यस्य योगेन इत्युक्तं मुनिना वचः ॥ उ
क्तेवाक्यं मुनौ तत्र वाचा जाता मृगस्य च ॥ ॥ मृगउ॰ ॥ तपोधने वेदविदरे श्रेष्ठ भृगुदे
त्राधिपो ह्यहं ॥ स्वर्गरिस्थितिर्नाम्नाहं सर्वधर्मपरायणः ॥ एकदा च अहो विभो मासो
त्थं धनसंभवं ॥ किल्बिषं कारया मास अन्यात् श्रुत्वा कथा मतः ॥ तेन पापेन मह
ता सर्वनिकस्थितो भवत् ॥ नरकान्तु पुनः प्राप्त मृगजन्मतवाश्रमे ॥ पुण्यपुण्या
न मयि संरुद्धा जातिस्मरणं शुभं ॥ तव योगेन विप्रेश नव तात्रे कथितं मया ॥ तेवे
दस्य महाबाहो रुपां कृत्वा मयि स्थिरां ॥ महापातकनिर्मुक्तो मतो यामि परं पद

रा०मा० ५३ ॥विश्वेश्वर उ० ॥अहो पुर्वं त्वमा राजन् किं कृतं कर्म गर्हितं ॥ राज जो भेन महता
आसोत्तं घनं जं म तत् ॥ प्रथिका यानि पापानि संतिनानाविधानि च ॥ सर्वेषां
च भवेद्दंडो दानतीर्थाश्रमेस्तथा ॥ अस्मापायं भवेड्वानी स्त्रियापस्य कृतघ्नितः ॥
तस्मादिदं महापापं कृप्राप्य निकृतिसदा ॥ एको पायो भवे दस्य येन त्वं मानुषो
भवेत् ॥ न श्रुण त्वं मृगश्रेष्ट यस्त्व भावति पापहा ॥ तद्वदस्व कृपासिश्रेष्ट मयिका
रुणावता ॥ ॥मृगउ० ॥ भवादृशा हि पुरुषांसदा भतिहितेरता ॥ अ एकष्टत्वं मृ
गश्रेष्ट प्रसादात्व स्कंथ अत्रम ॥ ॥विश्वेश्वर उ० ॥ तव कृत्वा श्रुणु नजन्य मानुष रा०मा० ५३
त्वे भविष्यति ॥ इत्युक्ता मुनिश्रेष्टो उवाच च कपास्तु भो ॥१७॥ ॥विष्णु उ० ॥
व वाकारं स्थितस्ता स्तु मृगस्याग्रे प्रजापात ॥ मृगो पिश्रुत्वा संदृष्ट्यैं तस्य पादे प

पातन ॥ पादयोः पतितं तं दृष्ट्वा मृगपम धार्मिकं ॥ हस्ते निक्षिप्य शिरसि उत्तिष्टे
तिष्टवान् विति ॥ कृत्वा प्रसादहस्ते व कृषि हस्तस्य संगमात् ॥ निसस्तु वयसा तस्य
शरीरं च पितामहे ॥ दग्ध पश्चाद्भवको शतो ॥ निपततिमहीतले ॥ पापवायसरूपे
णगतं दृष्ट्वा शरीरतो ॥ उवाचतं मृगापिनो कृषिका रुणएभावतः ॥ ॥कृषिरु उ० ॥
मृगावर पुर्वभवे भूत्वा वैश्यो धनी गृहे ॥ कुराणं भावते शास्त्रं दत्वा वैकुंठ मांस्य
सि ॥ ॥विष्णु उ० ॥ कृषेर्वाक्य समा संकि लेभि ति संयुक्तं मानसः ॥ सुकृतं पुण्यं
गश्रेष्टो मृतो वैश्यो भवतस्थितो ॥ ॥ब्रह्मोवाच० ॥ श्री मद्भागवत शास्त्र श्रवणस्य
यत्फलं भवेत् ॥ वैश्योपि सिद्धि प्रकुर्वेन तत्र वदस्व ममायतः ॥ ॥विष्णु उ० ॥ श्रीमद्भा
गवतं शास्त्रं भुक्तिमुक्तिप्रदायकं ॥ जेरवचित्वा प्रयत्नेन दातव्यं ब्राह्मणाय वै ॥

भा॰मा॰ ब्राह्मणे ज्ञानवदिद्धिमानं कौमको धर्मविवर्जिते ॥ निर्गुणं च हरिरति रूपा स्वपुत्रपौ
५६ त्रसमन्विते ॥ दातव्यं देवतस्यैव सर्वालंकारसंयुतं ॥ पुस्तकं रक्षणायैव र
त्नवस्त्रे सुशोभनं ॥ सुरूपाणि समाकीर्णं दिव्यानि भिन्नतो पराः ॥ पूजां वि
धायैव देयं ब्राह्मणाय विपश्चिते ॥ यद्दत्वा मनुजा सर्वे प्राप्य पुण्यसमूहकं
स्वायुषं चक्षयेदेव मम लोके वसंति च ॥ नित्यं गोदानजं चैवं अश्वमेधा
दिनि मुरैर्व ॥ यत्पुण्यं लभते लोकास्तो कहानेन तद्भवेत् ॥ यो ददाति भागवं
तस्य लोकमे कं प्रजापते ॥ स हपुर्वैः सह धर्मात्मा मम सायुज्यमाप्नुयात् ॥ स मया रा॰म॰
भागवतं रम्यं येन दत्तं महात्मना ॥ तस्य जातं च यत्पुण्यं मोक्षसफलदायकं ॥ ५६
तस्य पुण्यस्य यासंख्या नाहं वक्तुं समर्थकं ॥ समाप्तिस्य च पुण्यो सोपसंस्तं च

दामि ते ॥ यावद्भूमिभवे देवा यावत्सूर्यश्च चंद्रमा ॥ तावत्तस्या भवे देवं पुत्रपौत्रि
च संततिः ॥ इति ते सर्वमाख्यातं दानं भागवतस्य च ॥ भद्रं उद्दे शेषु नैमिषे विरजि
त्रामवत्सयो ॥ द्वादशस्कंधश्रवणे तत्र ज्ञाति स्मरत्वमागतं ॥ तस्यैव कुलवंशे
नूतं कासोभूतस्य तत्र वै ॥ नाम्ना श्री रंगदेवेशो वेदशास्त्रविदं सुधी ॥ तस्य दत्त
नं तरत्तेन श्रीमद्भागवतं शुभं ॥ श्रुत्वा द्वादशमहात्म्य भागवतं शास्त्रोभवं ॥ य
श्रुत्वा मनुजा सर्वे मम सायुज्यमाप्नुयात् ॥ ॥ ब्रह्मोवाच ॥ इतिश्रुत्वा वचनं तस्य
माधवस्य प्रजापते ॥ संहृष्टः परमं प्रीतः कृष्णो नीलीतजोचनं ॥ प्रणम्य देवदेवेशं
स्तुत्वा कास्त्रिमनार्दनं ॥ ब्रह्मलोके अहो विश्वविष्णुलोकासमागते ॥ ॥ सूत उ० ॥
नारदोपि वचः श्रुत्वा देवदेवस्य ब्राह्मण ॥ नमस्कृत्य तं नरश्रीतोस्यं भजनं ममा

भा॰ मा॰ ५५ कृमिः ॥ इति गदितं मया तवाग्रे भगवद्रूपभागवते स्थितं यत् ॥ अखिलकिल्बिष
नाशनं पवित्रं पुनरपि शौनक किं प्रपृच्छसि मां ॥ ७६ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे
उत्तरखंडे भागवतमहात्म्ये निरूपणे द्वादशस्कंध धर्मादि मोक्षवर्णनो नाम चतुर्दशो
ऽध्यायः ॥ १४ ॥ शौनक उ० ॥ नमस्ते पुराणाचार्यव्यासशिष्य नमोऽस्तु ते ॥ श्री
मद्भागवतसारस्य तत्त्ववेत्ताय ते नमः ॥ १ ॥ जगदुद्धरणे धाराय त्राणाय नोऽप्रियाय च ॥
श्रीकृष्णचरणांभोजे शुभक्तियुक्ताय ते नमः ॥ कलौ धर्मविहीनानां लोकानां मलचेत
सां ॥ असतां नष्टचित्तानां चितवद्वाचा प्रवर्तते ॥ २ ॥ श्रीमद्भागवते चतेऽशास्त्रे सप्ताह राम॰ ५५
श्रवणविधिः ॥ सर्वलोकहितार्थाय सूत नो वक्तुमर्हसि ॥ सूत उ० ॥ धन्योऽसि
कृतकृत्योऽसि यत्ते जाता मतिः शुभा ॥ श्रीमद्भागवते शास्त्रे योगीनामपि दुर्लभे ॥ ४ ॥

वाजपेयस्य सहस्रेषु राजसूयशतेषु च ॥ भक्तिर्नैव ध्रुवते पुंसां श्रीमद्भागवतेषु
वै ॥ ५ ॥ सूत उ० ॥ शृणु त्वं शौनक वक्ष्यामि सप्ताहश्रवणे विधिं ॥ यच्छ्रुत्वा सर्वलो
कानां महापापक्षयो भवेत् ॥ ७ ॥ सप्ताहेन श्रुतं येन तस्य स्यान्मुक्तिदायकं ॥ सन
काद्यैः पुरा प्रोक्तं नारदाय दयापरैः ॥ यद्यपि ब्रह्मसंबंधात् श्रुतमेतत्सुरर्षिणा ॥ स
प्ताहश्रवणविधिः कुमारैस्तस्य भाषितं ॥ शौनक उ० ॥ लोकविग्रहमुक्तस्य नार
दस्यास्थिरस्य च ॥ विधिश्रवे कुतः प्रीतिः संयोगः कुत्र तैः सह ॥ सूत उ० ॥ अत्र ते कथ
यिष्यामि भक्तियुक्तं कथानकं ॥ शुकेन च मम प्रोक्तं रहः शिष्यं विचार्य वै ॥ ११ ॥ एकदापि
विशालायां चत्वारो ऋषयो मलाः ॥ सत्संगार्थं समायाता ददृशुस्तत्र नारदं ॥ सनत्कु
मार उ० ॥ कथं ब्रह्मन्दीनमुखः कुतश्चिंतातुरो भवत ॥ त्वरितं गम्यते कुत्र कुतश्चा

भा॰मा॰ ५६ गमनं तव ॥ इदानीं शून्यचित्तोसि गतवित्तो यथा जनः ॥ तवेदं मुक्तसंगस्य नो
चितं वद कारणं ॥ ॥नारद उ॰ ॥अहं तु पृथिवी यातो सर्वोत्तममिति ॥ पुष्करं च प्रया
गं च काशीं गोदावरीं तथा ॥ हरिक्षेत्रं कुरुक्षेत्रं श्रीरंगं सेतुबंधनं ॥ एवमादिषु ती
र्थेषु भ्रममाण इतस्ततः ॥ नापश्यं कुत्रचिच्छर्म मनःसंतोषहेतुकं ॥ कलिना
धर्ममित्रेण धरेयं बाधिताधुना ॥ सत्यं नास्ति तपः शौचं दया दानं न विद्यते ॥
उदरंभरिणो जीवा वराकाः कूटभाषिणः ॥ मंदाः सुमंदमतयो मंदभाग्या ह्युप
द्रुताः ॥ पाखंडनिरताः संतो विरक्ताः सपरिग्रहाः ॥ तारुणी प्रभुता गेहे श्यालको बुद्धि रा॰म॰ ५६
दायकः ॥ कंन्यां विक्रम योगेन दंपतीनां च कल्कला ॥ आश्रमा यवनै रुद्धास्तीर्था
नि सरितस्तथा ॥ देवतायतनान्यत्र दुष्टैर्नष्टानि भूरिशः ॥ न योगी नैव सिद्धो

वा न ज्ञानी नैव सत्क्रियं ॥ कलिदावानलेनाद्य साधनं भस्मतां गतं ॥ अट्टशूला ज
नपदाः शिवशूला द्विजातयः ॥ कामिन्यो केशशूलिन्यो भविष्यंति कलाविह ॥ श्री
मद्भागवती वार्त्ता गेहे गेहे जने जने ॥ कारिताः कलौ एकलोभेन कथासारस्ततोग
तं ॥ एवं पश्यन् कलेर्दोषान् पर्यटन्नवनीमहं ॥ यमुनातटमापन्नो यत्र ली
ला हरेरभूत् ॥ तत्राश्चर्यं मया दृष्टं श्रूयतां तं मुनीश्वराः ॥ एका तु तरुणी तत्र नि
षण्णा खिन्नमानसा ॥ वृद्धौ द्वौ पतितौ पार्श्वे निःश्वसंतावचेतनौ ॥ शुश्रूषंती
प्रबोधंती रुदंती च तयोः पुरः ॥ दशदिक्षु निरीक्षंती रक्षितारं निजं प्रभुं ॥ वीज्यमा
ना शतस्त्रीभिर्बोध्यमाना मुहुर्मुहुः ॥ दृष्ट्वा दूरादगाः सोहं कौतुकेन तदंतिकं
मां दृष्ट्वा चोत्थिता बाला विह्वला चाब्रवीद्वचः ॥ ॥बालोवाच॥ ॥भोः साधो तिं

त्र एं तिष्ट म वि ला म पी ना शाय य द र्श ने तव लो कस्य स र्वथा ग्रुहरं परं ॥ बहु
धा तव वाक्येन मम शांतिर्भविष्यति ॥ यदा भाग्य प्रवेशेरि भवतो दर्शनं तदा
॥ नारद उ० ॥ कां वत्स वत्र विमोचेयं नार्य का पद्म लोचना ॥ वद देवि स विस्तारस्य
स्य दुरवंस्य कारणं ॥ बो लो वाच ॥ अहं भक्तिरिति ख्याता इमौ मे तनयौ मतौ
ज्ञान वैराग्य नामानौ कलियोगेन जर्जरौ ॥ गंगा द्यास रितश्चेमा मत्सेवार्थं स
मागता ॥ तथापि न मे श्रेयः सविता या सुरैरपि ॥ इदानीं शृणु मद्वार्ता सचित्त
स्त्वं तपोधन ॥ वार्ता मे वितता प्यास्ति तां श्रुत्वा सुखमा वह ॥ उत्पन्ना द्राविडे दे
शे दृद्धिं कर्णाटिके गता ॥ क्वचित् क्वचित् महाराष्ट्रे गुर्जरे जीर्णतां गता ॥ तत्र
घोर कलेर्योगात् पाषंडैः खंडितांगता ॥ दुर्बलाहं चिरं याता पुत्राभ्यां सह मंदतां

वृंदावनं पुनः प्राप्य नवीनेव सुरूपिणी ॥ याताहं युवती सम्यक् प्रेमरूपा तु सां
प्रतं ॥ इमौ तौ शयितावत्र सुतौ मे क्लिष्टतश्रमात् ॥ इदं स्थानं परित्यज्य विदेश
गम्यते मया ॥ जरठत्वं समायातौ तेन दुःखेन दुःखिता ॥ साहं तु तरुणी कस्मा
त्सुतौ वृद्धाविमौ कुतः ॥ त्रयाणां सहचारित्वाद्वैपरीत्यं कुतः स्थितं ॥ घटते जरठा
माता तरुणौ तनयाविति ॥ अतः शोचामि चात्मानं विस्मयाविष्टमानसा ॥ व
द योग निधे धीमन् कारणं चात्र किं भवेत् ॥ नारद उ० ॥ ज्ञानेनात्मनि पश्यामि स
र्वमेतत्तवानघे ॥ न विषादस्त्वया कार्यो हरिः शं ते करिष्यसि ॥ सूत उ० ॥ क्ष
ण मात्रे तत्ज्ञात्वा वाक्यमुवाच मुनिसत्तमः ॥ शृणुष्वावहिता बाले युगोयं दारुणः क
लिः ॥ तेन लुप्तः सदाचारो योगमार्गस्तपांसि च ॥ जना अघासुरायंते शाठ्यदुःकर्म

भा॰ मा॰ ५८ कारिणी ॥ ३५ ॥ इह संतो विषीदंति प्रहृष्यंती च ासत ॥ धत्ते धैर्यं तु यो धीमान्
स धीरः पंडितो थवा ॥ ३६ ॥ अस्पृश्येन मीवालोकेमाशेषभार करी धरा ॥ अस्से
क मा जातं मंगलं नापि दृश्यते ॥ ३७ ॥ न त्वामपि सुतैः साकं कोपि पश्यति सांप्रतं
उपेक्षिता जनैस्सर्वैर्जर्जरत्वेन संस्थिता ॥ ज्ञानवैराग्ययोगात्पुनस्तरुणी तथा ॥
धनं ददात्युत्तमं तेन भक्तिर्नित्यं निपतवे । पुत्रोमेत्रहकाभावात्रनरामपि सुवत्ता ।
किंचिदात्मसुखेनैव प्रसुप्तिमन्यते तथा ॥ ३९ ॥ ॥ भक्तिरुवाच ॥ कथं परीक्षिता रा
ज्ञास्वापि नो ह्यशुचिः कलिः ॥ प्रवर्त्तिते कलौ सर्वसारः कुत्र गतो महान् ॥ करुणापरे ह
रिणाप्य धर्मः कथं मान्यते ॥ इमं मे संशयं छिंधि त्वद्वाचा सुखिनी कुरु ॥ ॥ नारद उ॰ ५८
यदि प्रष्टस्त्वया बाले प्रेमतः श्रवणं कुरु ॥ सर्वं वक्ष्यामि ते भद्रे कश्मलं ते गमि

ष्यति ॥ यदा मुकुंदो भगवान् क्ष्मां त्यक्त्वा स्वपदं गतः ॥ तद्दिनात्कलिरायातः
सर्वसाधनबाधकः ॥ दृष्टो दिग्विजये राज्ञा दीनवच्छरणं गतः ॥ न मया मारणीयोयं
सारंग इव सारभुक् यत्फलं नास्ति तपसा न योगेन समाधिना ॥ यत्फलं लभते लभ
कू कलौ केशवकीर्तनात् ॥ ४० ॥ एवं सा वेव कश्चित्सात्वा सारतः स नराधिप ॥ वि
ष्णुरातस्थापितवान् कलिजानां सुखाय च ॥ कुकर्माचरणात्सारः सर्वतो निर्ग
तोधुना ॥ पदार्थाः संस्थिताः भूमौ बीजहीना तुषा यथा ॥ विप्रैर्भागवती वार्ता
गेहे गेहे जने जने ॥ कारिता कणलोभेन कथासारस्ततो गतः ॥ ४१ ॥ कामक्रोध
महामोहहरणाकुलचेतसः ॥ तेपि तिष्ठंति तपसि तत्सारस्ततो गतः ॥ म
नसश्च जयाल्लोभाद्दंभात्पाखंडसंश्रयात् ॥ शास्त्रानभ्यसनाच्चैव ध्यानयोगफ

भा०मा० ५८ संगताः ॥७३॥ पंडितास्तु कलत्रेण रमंते महिषा इव ॥ पुत्रोत्पादने दक्षास्त्वदक्षा मुक्तिसाधने ॥७४॥ असंतः शुरिकर्माणि नास्तिका रौरवं जनाः ॥ तपांसि तिष्ठं
ति तीर्थानि तीर्थसारस्ततो गताः ॥७५॥ न हि वैष्णवता कुत्र संप्रदायपुरःसरं ॥
एवं प्रलयतां प्राप्तो वस्तुसारः स्थले स्थले ॥ अयं तु युगधर्मो हि वर्त्तते कस्य दू
षणं ॥ अतस्तु पुंडरीकाक्षः सहते निकटे स्थितः ॥ ॥सूत उ० ॥ इति तद्वचनं
श्रुत्वा विस्मयं परमं गतः ॥ भक्तिरूचे वचो भूयः श्रूयतां तद्वरो नकः ॥ सुर
र्षे त्वं च धन्योसि मद्भाग्येन समागतः ॥ साधूनां दर्शनं लोके सर्वसिद्धिकरं परं रा०म० ५८
॥ हा नंदो यस्य मस्यातस्मो पाम्सुरक्षतां ॥ योगेशः सत्यपि तेन स्तव नूनं सा ममवं
ते धुनाः ॥ जयति जगति माया यस्य कायाधवस्ते वचन रचनमेकं केवलं चाक

र्ण्य ॥ श्रुवं परमपि यातो यत्कृपातो ध्रुवोयं सकलकुशलपात्रं ब्रह्मपुत्रोनतो
स्मि ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे भागवतमहात्म्ये भक्ति
नारदसंवादे समागमो नाम पंचदशोध्यायः ॥ ॥नारद उ० ॥ वृथा खेदयसे बा
ले अहो चिंतातुरा कथं ॥ श्रीकृष्णचरणांभोजं स्मर दुःखं गमिष्यसि ॥ द्रौपदी
च परित्राता येन कौरवकश्मलात् ॥ पालिता गोपसुंदर्यः स कृष्णः क्वापि नो
गतः ॥२॥ त्वं तु भक्तिः प्रिया तस्य सततं प्राणतोधिका ॥ त्वयाहूतस्तु भगवान्या
ति नीचगृहेष्वपि ॥ इति निश्चित्य चिद्रूपः स्वस्वरूपं तु संसर्ज ह ॥ परमानंद
चिन्मूर्तिः सुंदरी कृष्णवल्लभा ॥ बध्वांजलिं तया पृष्टः किं करोमीति वै कस्य
तदा सा पश्यकृष्णस्त्वां मत्कथानुपोषयेति च ॥ अंगीकृतं तया तेन भक्तो भव

भा॰ मा॰ ६० रस्तदा॥ मुक्तिं दासीं ददौ तुभ्यं ज्ञानवैराग्यकाविमौ॥७१॥ पोषणं स्वेन रूपेण वै
कुंठे प्रकरोषि च॥ भूमौ भक्तविपोषाय छायारूपं त्वया कृतं॥ मुक्तिं ज्ञानं विरक्तिं
च सह कृत्वा गता भुवि॥ कृतादिद्वापरस्यांतं महानंदेन संस्थिता॥७२॥ कलौ मुक्तिः
क्षयं प्राप्ता पाखंडामयपीडिता॥ त्वदाज्ञया गता शीघ्रं वैकुंठं पुनरेव सा॥ स्मृता
त्वयापि चात्रैव मुक्तिरायाति च॥ पुत्रीकृत्य त्वयेमौ च पार्श्वे स्वस्यैव रक्षितौ॥७३॥
उपेक्षातः कलौ मंदौ वृद्धौ जातौ सुतौ तव॥ तथापि चिंतां मुंच त्वमुपायं चिंतये राम॰
ऽस्य वै॥ कलिना सदृशः कोपि युगो नास्ति वरानने॥ तस्मिंस्त्वां स्थापयिष्यामि ६०
गेहे गेहे जने जने॥ अन्यधर्मांस्तिरस्कृत्य पुरस्कृत्य महोत्सवान्॥ तदा नाहं हरे
र्दासो लोके त्वां न प्रवर्त्तये॥७४॥ येषां चित्ते वसेद्भक्तिः सर्वदा प्रेमरूपिणी॥ न ते

पश्यंति कीनाशं स्वप्नेप्यमलमूर्त्तयः॥ न प्रेतो न पिशाचो वा राक्षसो वासुरोपि वा॥
भक्तियुक्तमनस्कानां स्पर्शने न प्रभुर्भवेत्॥ न तपोभिर्न वेदैश्च न ज्ञानेनापि कर्मणा॥
हरिर्हि साध्यते भक्त्या प्रमाणं तत्र गोपिका॥ नृणां जन्मसहस्रेण भक्तौ प्रीतिर्हि जाय
ते॥ कलौ भक्तिः कलौ भक्तिर्भक्त्या कृष्णः पुरस्सरं॥ भक्तिद्रोहकरा ये च ते सीदंति जग
त्त्रये॥ दुर्वासा दुःखमापन्नो पुरा भक्तविनिंदकः॥ अलं तीर्थैरलं व्रतैरलं योगैरलं
मखैः॥ अलं ज्ञानकथालापैर्भक्तिरेकैव मुक्तिदा॥ इति नारदनिर्णीतं स्वमहात्म्यं नि
शम्य सा॥ सर्वांगपुष्टिसंयुक्ता नारदं वाक्यमब्रवीत्॥ ॥भक्तिरुवाच॥ अहो नारद धन्यो
सि प्रीतिस्ते मयि निश्चला॥ न कदाचिद्विमुंचामि चित्ते स्थास्यामि सर्वदा॥ कृपालु
ना त्वया साधो मद्बाधा ध्वंसिता क्षणात्॥ पुत्रयोश्चेतना नास्ति ततो बोधय बोध

भा०मा०
६१

य॥ ॥सनत्कु० ॥ तस्या वचसमाकर्ण्य एकाकी रूपं नारदो गतः ॥ तमो बोधनमारेभे
करात्रेन विबोधनात् ॥ सुखं संयोग करणं ते शाद्वं सुवै समुस सुब रन् ॥ सा न प्र
बुध्यता शी घ्रे रे वैराग्य प्रबुध्यतां ॥ विराग्य प्रबुध्यतां ॥ वेद वेदांत पाठैस्तु गीता पा
ठै मुर्हुमुर्हु बोधमानो तदा तेन कोच किंचित्स्थितो बलात् ॥ नेत्रे र नव लोकते
जंभते सालला वुभौ ॥ तं ब के न तु स्मरा रामौ शुकका ष्ट समागमे ॥ कृदा मौनी
निरीक्ष्य वपुनः स्वा पंच कारतः ॥ कृपिचिंता मुरोज्ज्ञातो किंचिंधे यं मये चिंतं ॥ अहो
निशा कथं याति दृढ़त्वं च महत्तरं ॥ चिंतयं तिच गोविंदं स्मरसा मास भार्गवं ॥
व्योमवाणीन दैवा भक्तमा रूपे स्थित तामिति ॥ उद्यम सफलस्तेस्तु भविष्यति ६१
न संशयः एतदर्थं तु स कर्म सुरर्षे त्वं समाचर ॥ तत्रैक मास्ति धासामि साधव

साधू न्नृषवरा ॥ सत्कर्म तिष्ठते तस्मिन् सा निरा ष्टक तानयो ॥ गमिष्यति हलं भे
क्तिस वैति प्रसरिष्यति ॥ इत्याकाशवचः स्पष्टं तस्य वैरपि विश्रुतं ॥ नारदो विस्मयं ल
ब्धेने दंशान भिवितिब्रुवन् ॥ ॥नारद उ० ॥ अनया काशवाण्यापि गोप्यत्वेन निरूपि
तं ॥ किं वा तत्साधनं कार्यं येन कार्यं भवेत्तयो ॥ कां भविष्यति तेस तकथं दास्यंति सा
धनं ॥ इदं तु किं भकर्तव्यं पृच्छ उरूं व्योमभाषया ॥ ॥सनत्कु० ॥ तत्र ता नयसं स्थाप्य वि
र्गतो नारदो मुनिः ॥ तीर्था निर्थे विनिष्कल मष्ट न्नमागेत् ऋषीश्वरन् ॥ वृत्तांतः श्रूयते स
र्वैः किं चिन्निश्चित मोच्यते ॥ असाध्यं केचिन्नः प्रोचुर्दुर्ज्ञेयामिति वापरे ॥ मूकीकृतास्त
था स कियं तस्तुपलायिता ॥ हाहाकारो महानासीत्त्रिलोके विस्मयावहः ॥ वेदवेदांत
घोषैश्च गीतापाठैर्विबोधितः ॥ भक्तिज्ञानादियाकानां नोदेति पत्रिकायदा ॥ उपायो ना

परोस्तीति कर्त्तव्यं नरा॥योगिनो नारदेनापि स्वयं मोक्षा नते चुयत॥न कथं श्रा
न्तेबकुस्तरेरिहमानसैः एवं कृपिगणैः सदैनिनिवोल्कं उरासदः॥अतश्रितानु
रसो हे बदरी वन मागतः तपश्वरान्विवोवेतिनदृर्थं इतस्तित्रमध॥इदानिमरेरिमा
म्बेन भवविसमवस्थितः॥कुमारावस्ता ज्ञीअहरूप हरु बाल बोपरि॥भवंतो योगिनः
सर्वे बुद्धिमंतो बहुश्रुता॥पंचहायनसंयुक्ताः पुर्वेषामपि पूर्वजा॥सदा वैकुंठनि
लया हरिकीर्त्तिनतत्पराः॥लीलामृतरसोन्मत्ता कथामात्रैकजीविनः॥हरे शरणं
हरे शरणमिति वै येषां मुखे सदा॥अतः कालसमाविष्टा जरा युष्मान् न गच्छति॥येषां
भ्रूभंगमात्रेण द्वारपालौ हरेः पुरा॥भूमौ निपतितौ सद्यो यत्कृपातः परं गतौ॥अहं भा
ग्यविशेषेण दर्शनं भवतामिह॥अनुग्रहस्तु कर्त्तव्यो मयि दीने दयापरैः॥अशरीर

गिरोक्तं यत्तत्किं साधनमुच्यतां॥अनुष्ठेयं कथं तावत् प्रब्रुवंतु सविस्तरं॥भ
क्तिज्ञानविरागाणां सुखमुत्पद्यते कथं॥स्थापनं सर्ववर्णेषु प्रेमपूर्वं प्रयत्नतः॥
सनत्कुमारा ऊचुः॥मा चिंतां कुरु देवर्षे हर्षं चित्ते समावह॥उपायः सुखसाध्योत्र वर्त्तते
पूर्व एव हि॥अहो नारद धन्योसि विरक्तानां शिरोमणिः॥सदा श्रीकृष्णदासानामग्र
णीर्योगभास्करः॥त्वयि चित्रं न मंतव्यं भक्त्यर्थमनुवर्त्तिनि॥घटते कृष्णदासस्य भ
क्तेः स्थापनता सदा॥ऋषिभिर्बहवो लोके पंथानः प्रकटीकृताः॥कष्टसाध्याश्च ते
सर्वे प्रायशः स्वर्गफलावहाः॥वैकुंठसाधकः पंथाः स तु गोप्यो हि वर्त्तते॥तस्योपदेष्टा पु
रुषः प्रायो भाग्येन लभ्यते॥सत्कर्म तव निर्दिष्टं व्योमवाचा तु यत्पुरा॥तदुच्यते श्र
णुष्वाद्य स्थिरचित्तः प्रसन्नधीः॥द्रव्ययज्ञास्तपोयज्ञा ज्ञानयज्ञस्तमनो बुधैः॥भागवतस्

भा॰मा॰ कथ्यालाभमितिज्ञात्वा शुकादिभिः ॥ अतस्तं विग्रमिष्यन्ति श्रीमद्भागवतध्वनिः ॥ क
६३ लिदोषाइमेसर्वे सिंहश्च हृतत्रकारव ॥ ज्ञानवैराग्यसंहिता भक्तिः प्रेमरसावहा
प्रतिगृहे प्रतिजने तमः क्रीडां करिष्यति ॥ ॥ नारद उ० ॥ वेदवेदांतघोषैश्च गीताप
ठैर्विबोधितं ॥ भक्तिज्ञानविरागाणां नोदतिष्ठत्त्रिकंतु तन् ॥ भागवतस्य कथाला
पात्स कथंबोधमिष्यति ॥ तत्कथासु च सर्वविष्ठे श्लोके श्लोके पदे पदे ॥ छिंधि संश
यं विप्र वैकुंठे संस्थितास्तु ये ॥ ब्रह्मलोकात्समायातो तत्रलोकपितामहः ॥ तत्प्र
ष्टत दस्तेन फलं भागवतस्य वा ॥ तस्योक्तं विष्णुना विप्रा सेतिहासं फलं महत् ॥ स्कंधे
स्कंधेतु यत्पुण्यं येन प्राप्तं पुराऽनघ ॥ तत्सर्वं विष्णुना प्रोक्तं अस्माभिः संनिधौ स्थितैः ॥ वे
देपनिषत्सारांजाता भागवती कथा ॥ अत्युत्तमा ततो भाति पृथग्भूता फलमदा राम॰ ६३

यथादुग्धेस्थितंसर्पिर्नस्वादायोपकल्पते ॥ पृथग्भूतं हितं दिव्यं देवानां रसवर्द्ध
नं ॥ इक्षुणामपि मध्यांतं शर्करा व्याप्य तिष्ठति ॥ पृथग्भूता च सा मिष्टा श्रीमद्भा
गवती कथा ॥ इदं भागवतं नाम पुराणं ब्रह्मसम्मितं ॥ भक्तिज्ञानविरागाणां स्था
पनाय प्रकाशितं ॥ वेदांतवेदसुस्नाते गीताया अपि कर्त्तरि ॥ परितापवति व्या
से मुह्यत्यज्ञानसागरे ॥ तदा त्वया पुरा प्रोक्तं चतुःश्लोकसमन्वितं ॥ श्रवणात्तापनि
र्मुक्तो निर्बाधो बादरायणः ॥ तत्र ते विस्मयः केन यतः प्रश्नकरो भवान् ॥ श्री
मद्भागवतेनास्याः शोकदुःखविनाशनं ॥ ॥ नारद उ० ॥ भवद्वचस्तु तत्पुण्यं ब्रह्मणे
स्यमुख्यास्युता ॥ एतत्कोऽस्मादिरत्नेमे प्राकृतं कृत्वा उत्थास्यति ॥ अथ तद्देवात स्मतु लो
के न क्रिज्ञाननिबर्धननिरतेन च करिष्यामि सर्वलोकहिताय वै ॥ तदेवात विनि

भा.मा. ६४ हलस्य भ्रान्तिसंघस्य सेत्यनो त्रिभव उत्तरं दयादिल्लनो ॥ निःशेषं शोषमुखपीनक
पीकपाटो प्रेमप्रकाशकस्पेरारलमतो स्ति ॥ ॥ जन्मकोटिषु नेन्यजन्मसमार्जि
तेन सत्संगमेवलं पुरुषो यदा वै ॥ यज्ञानहेतुकृतमोहमहान्धकारनाशं विधाय
हि तदोदयते विवेको ॥ सूत उ० ॥ सनत्कुमारान्नरस्तु नारदो भगवान् ऋषिः । न
मस्कृत्य सुस्वैतान् अपृच्छदिदमादरात् ॥ ६ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे भा
गवतमहात्म्ये नैरूपणे सनत्कुमारनारदसंवादे समागमो नाम षोडशोध्यायः ॥ १६
नारद उ० ॥ ज्ञानं मत्ते करिष्यामि शुकशास्त्रकथोज्वलं ॥ भक्तिज्ञानविरागा
णां स्थापनार्थं प्रयत्नतः ॥ कुत्र कार्यं मया यत्नः तं स्थलं तद्वदन्तु मामिति ॥ महिमा शुक ६४
शास्त्रस्य वक्तव्यो वेदपारगैः ॥ कियद्भिर्दिवसैः श्राव्या श्रीमद्भागवती कथा ॥ को

विधिस्तत्र कर्तव्यो ममेदं वाच्यतामिति ॥ ॥ सनत्कुमार उ० ॥ शृणु नारद वक्ष्यामि
विनेकाय विनम्रिणे ॥ गंगाद्वारसमीपे तु तटं आनंदनामकं ॥ रम्यमेकांतदेशस्थं
हेमपुष्पोपशोभितं ॥ महामीमरुजीवानां वैस्वेत्तसिनस्थितं ॥ ज्ञानयज्ञस्त्व
या तत्र कर्तव्यो ह्यप्रयत्नतः ॥ अपूर्वरिसरूपा च कथा तत्र भविष्यति ॥ उरस्थ
रू बलिष्ठे वजस्तज्जीर्णकिं खेवरा ॥ तद्वयं वपुरुरूढस्य भक्तिस्तत्र गमिष्यति ॥ यत्र
भागवती वार्ता तत्र भक्त्यादिकं चमेत् ॥ कथाशब्दं समाकर्ण्य त्रिकं तत्तरुणाय
ते ॥ ॥ सूत उ० ॥ एवमुक्त्वा कुमारास्ते नारदेन समं ततः ॥ गंगातटं समाजग्मु
र्नारदाय ददसत्वरं ॥ यदा याता तटं तेतु महान् कोलाहलो ह्यभूत् ॥ भूर्लोके देवलो
के च ब्रह्मलोके तथैव च ॥ ६० ॥ श्री मद्भागवतीपीयूषपानाय रसलंपटाः ॥

भा॰मा॰ ध्यातव्यो ध्याय मुः सर्वे श्रय मंजेत्र वैष्णवं ॥१२॥ भृगुर्वशिष्टश्च्यवनश्च गौतमो मे
६५ धातिथिर्देवलदेवरातो ॥ रामस्तथा गाधिसुतश्च शाकलो मार्कंडपुत्रात्रिजपिप्प
लादाः ॥ योगेश्वरव्यासपाराशरौ च छायाशुकोजातजलिर्जकुमुख्याः ॥ सर्वेप्यमुनि
गणाः सहपुत्र मित्र स्वस्त्रीभिराययुरतिप्रणयेन युक्ताः ॥१३॥ आवदानानिच वेदा
श्च मंत्रास्तत्रा समुतर्यी ॥ अष्टादश पुराणानि षट्शास्त्राणि तदाययुः ॥ गंगाद्या
सरितस्तत्र पुष्करादि सरांसि च ॥ क्षेत्राणि च दिशः सर्वे दंडकादि वनानि च ॥१५
नागाद्या ययुस्तत्र देवकिंनरकिंनराः ॥ गुरुत्वात्तत्र नायाताः भृगुसंबोधसा राम॰
नयत् ॥१६॥ दीक्षिते नारदेनापुस्तत्रमासनमुत्तमं ॥ कुमारा वंदितास्सर्वे निषि ६५
दुःरूपतत्पराः ॥१७॥ वैष्णवाश्च विरक्ताश्च न्यासिनो ब्रह्मचारिणः ॥ मुखभागे

स्थितास्तेच तदग्रे नारदः स्थितः ॥ एकभागे ऋषिगणास्तथान्यत्र दिवौकसः ॥ वेदो
पनिषदोन्यत्र तीर्थान्यत्र स्त्रियोन्यतः ॥ जयशब्दो नमःशब्दः शंखशब्दस्तथैव च
चूर्णलाजाप्रसूनानां निक्षेपःसुमहानभूत् ॥२०॥ विमानानि समारुह्य कियंतो
देवनायकाः ॥ कल्पवृक्षप्रसूनैस्तान् सर्वान् तत्र समाकिरन् ॥२१॥ सूत उवाच ॥ एव
मेकाग्रचित्तेषु श्रीमद्भागवतेषु च ॥ माहात्म्यमस्य विस्पष्टं नारदाय महात्मने ॥२२
कुमारा ऊ॰ ॥ अथते संप्रवक्ष्यामि महिमाशुकशास्त्रजा ॥ यस्यश्रवणमात्रेण मुक्ति
करतलेस्थिता ॥ सदा सेव्या सदा सेव्या श्रीमद्भागवती कथा ॥ यस्याः श्रवणमा
त्रेण हरिश्चित्तं समाश्रयेत् ॥ ग्रंथोष्टादशसाहस्रो द्वादशस्कंधसंमितः ॥ परीक्षि
च्छुकसंवादः शृणु तं भागवतं च तत् ॥ तावत्संसारचक्रेस्मिन् भ्रमते ज्ञानतः पुमान्

भा॰मा॰ ६६ यावन्न कर्णगता नास्ति शुकशास्त्रकथा क्षणं ॥ किं श्रुतैर्बहुभिः शास्त्रैः पुराणैश्च
भ्रमावहैः ॥ एकं भागवतं शास्त्रं मुक्तिदानेन गर्जति ॥ कथा भागवतस्यापि नित्यं
गर्जति यद्गृहे ॥ तद्गृहं तीर्थरूपं हि वसतां पापनाशनं ॥ अश्वमेधसहस्राणि
वाजपेयशतानि च ॥ शुकशास्त्रकथायास्तु कलां नार्हंति षोडशीं ॥२०॥ तावत्
पापानि देहेस्मिन् निवसंति तपोधनाः ॥ यावन्न श्रूयते सम्यक् श्रीमद्भागवतं नरैः ॥ न
गंगा न गया काशी पुष्करं न प्रयागकं ॥ शुकशास्त्रकथायाश्च फलेन समतां न
येत् ॥ श्लोकार्धं श्लोकपादं वा नित्यं भागवतोद्भवं ॥ पठस्व स्वमुखेनैव यदीच्छ
सि परां गतिं ॥ अंतकालेतु येनैव श्रूयते शुकशास्त्रकं ॥ प्रीत्या तस्यैव वैकुंठं गोविंदो
वैकुंठं प्रयच्छति ॥ हेमसिंहयुतं चैव वैष्णवाय ददाति च ॥ कृष्णेन सह सायुज्य श्रम॰ ६६

सशुभामानुषजन्मने भवेत् ॥ आजन्म मात्रपि येन शठेन किंचित् चित्तं विधाय शु
कशास्त्रकथा न पीता ॥२५॥ चांडालवच्च खरवद्बत तेन नीतं मिथ्या स्वजन्म जननी
निजदुःखभाजा ॥२६॥ जीवच्छवो निगदितः स तु पापकर्मा येन श्रुतं शुककथाव
चनं न किंचित् ॥ धिक् तं नरं पशुसमं भुवि भाररूपमेवं वदंति दिवि देवसमाज
मुख्याः ॥२७॥ दुर्लभा तु कथा लोके श्रीमद्भागवतोद्भवा ॥ कोटिजन्मसमुत्थेन पुण्ये
नैव तु लभ्यते ॥२८॥ तेन योगनिधे धीमान् श्रोतव्या सा प्रयत्नतः ॥ दिनानां निय
मो नास्ति सर्वदा श्रवणं मतं ॥ सत्येन ब्रह्मचर्येण सर्वदा श्रवणं मतं ॥ अशक्यत्वात्
कलौ बोध्यो विशेषोत्र शुकाज्ञया ॥३०॥ मनसश्चाजया भोगात् पुंसां चैवाशुपद्य
यात् ॥ कलौ दोषबहुत्वाच्च सप्ताहं श्रवणं मतं ॥३१॥ मनोवृत्तिजयश्चैव नियमा

भा॰मा॰ वरणेनया॥ दीक्षां कर्तुं विज्ञातुं स्यात्सप्ताहश्रवणं यतः॥ अश्रोतेन श्रवणे नित्यं
६७ माघं तावद्धि यत्फलं॥ तत्फलं शुकदेवेन सप्ताहश्रवणे कृतं॥ ४५॥ यत्फलं नास्ति
तपसा न योगेन समाधिना॥ अनायासेन तत्सर्वं सप्ताहश्रवणे लभेत्॥ यत्ताऊर्ज
तिसप्ताहो सप्ताहो गर्जति व्रतात्॥ तपसो जगती प्रोच्चै स्तीर्थानि त्यं हि गर्जति॥
यो गाऊर्जति सप्ताहो ध्यानज्ञानादि गर्जति॥ कं क्रमो गर्जनं तस्य रेरे गर्जति गर्जती
॥ शौनक उ॰ ॥ साश्चर्यमिन कथितं कथानकं ध्यानादिधर्मान्निविगुणान्सांप्र
तं॥ ५०॥ निःश्रेयसे भागवतं पुराणं जातं कुतो योगविदादि सूचक॥ सूत उ॰
यदा कृष्णो धरां त्यक्त्वा स्वपदं गंतुमुद्यतः॥ ५१॥ एकादशं परिश्रुत्यापि उद्धवो वाक्य राम॰
मब्रवीत्॥ उद्धव उ॰ ॥ त्वं तु यास्यसि गोविंद भक्तकार्यं विधाय च॥ मच्चित्ते मह ६७

ती चिंतां कृत्वा न सुखमावह॥ आगतोयं कलिर्घोरो भविष्यंति पुनः खलाः॥ त
त्संगेनैव संतोपि गमिष्यंत्युग्रतां सदा॥ ५२॥ तदा भारवती भूमिर्गोरूपेयं समाश्र
येत्॥ अन्यो न दृश्यते त्राता त्वत्तः कमललोचन॥ अतोस्मत्सु दयां कृत्वा भक्तवत्सल
मा त्यज॥ भक्तार्थं सगुणो जातो निराकारोपि चिन्मयः॥ त्वद्वियोगेन ते भक्ताः कथं
स्थास्यंति भूतले॥ निर्गुणोपासने कष्टं॥ किंचिद्विचारय॥ इत्युद्धववचः श्रुत्वा
प्रभासे चिंतयन्हरिः॥ भक्तावलंबनार्थाय किं विधेयं मयेति च॥ स्वकीयं यद्भ
वेत्तेजस्तद्दधे भागवते द्युतात्॥ ५५॥ तिरोधाय प्रविष्टोयं श्रीमद्भागवतार्णवं॥
तेनेयं वाङ्मयी मूर्तिः प्रत्यक्षा वर्तते हरेः॥ सेवनाच्छ्रवणात्पाठाद्दर्शनात्पा
पनाशिनी॥ सप्ताहश्रवणात्तेन सर्वेभ्योप्यधिकं कृतं॥ उरवदौ भाग्यदारिद्र्यपा

भा॰मा॰ यमप्रचालनायवै॥ कोमक्रोधंनयार्थंहिकलौधर्मोयमीरितः॥ अन्यथावैष्णवी
६८ मायादेवैरपिदुरत्यजा॥ कथंत्वज्ञाभवेत्सुंभिःसम्मोहोत्रनकौशिनः॥ सूतउ०
एवंनगाहंश्रवणोरुधर्मेप्रकाश्यमानेऋषिभिःसभाया॥ आश्चर्यमेकंसमभूत्त
दानीतदुच्यतेशौनकसेस्मरणोतं॥ भक्तिःसुतौतौतरुणौगृहीत्वाप्रेमैकरूपासह
साविरासीत्॥ श्रीकृष्णगोविंदहरेमुरारेनाथेतिनामानिमुहुर्वदंती॥ तांश्चागतं
भागवतार्थभूषांसुचारुवेषांददृशुःसदस्याः॥ कथंप्रविष्टाकथमागतेयंमध्ये
मुनिनामपितर्कयंत॥ ऊचुःकुमारावचनंतदानिकथार्थतोयंपतिताधुनेयं राम०
एवंगिरंसाससुतानिशम्यसनत्कुमारंनिजगादनम्रा॥ ॥भक्तिउ० ॥भवद्भिर ६८
द्यैवकृतास्मिपुष्टाकलिप्रनष्टापिकथारसेन॥ काहंतुतिष्ठाम्यधुनाब्रुवंती

अस्मादिदंतांसुखमूचिरेते॥ रेभक्तिगोविंदस्वरूपधात्रीप्रेमैककर्त्रीभवरोग
हंत्री॥ सात्वंचातिष्ठस्वसुधैर्यसंश्रयानिरंतरवैष्णवमानसानि॥ येषांश्रीहरेभक्ति
रेका॥ हरिरपिनिजलोकंसर्वथातोविहायप्रविशतिहृदितेषांभक्तिसूत्रोपब
द्धः॥ ब्रूवोमोघ्नतेकिमधिकमहिमाननमेवब्रह्मात्मकस्यश्रुतिभागवतार्थिकस्य॥ य
स्मात्रमदीमेलभन्तेसुवक्त्राश्रोतापिकृष्णसमतामलमन्यधर्मैः॥ २७॥ ॥
इतिश्रीपद्मपुराणेउत्तरखंडेभागवतमहात्म्येनिरूपणेभक्तिकष्टनिवृत्तिर्नि
नामसप्तमोऽध्यायः॥ ७॥ ॥सूतउ० ॥अथवैष्णवचित्तेषुदृष्ट्वाभक्तिमलौ
लौकिकीं॥ निजलोकंपरित्यज्यभगवान्भक्तवत्सलः॥ वनमालाघनश्या
मपीतवासामनोहरः॥ कांचीकलापरुचिरोल्लसन्मुकुटकुंडलआविशेषभर्कौ

हृदयाम्बुजं मम जानीहि॥ वैकुंठवासिनो ये न वैष्णवास्तु द्वादशं॥ तत्कथाश्र-
वणार्थं तु गूढरूपेण संस्थिताः॥ तदाजयजयाकाशपुष्पवृष्टिमलौकिकीं॥ ध-
रुणे प्रसक्त वृष्टिश्च मुकुः शंखरवोप्यभूत्॥ तं च सभासंस्थिता नात्र देहगे-
हाविस्मृतिः॥ ५॥ दृष्ट्वा तन्मयावस्थां नारदो वाक्यमब्रवीत्॥ अलौकिकोयम
हिमा सम्यगरीविंतां मुनीश्वराः॥ अद्य सप्ताहजन्मोदं विलोकितो मया॥ मूढाश्च ठाये
पशुपक्षिणोत्र सर्वेपि निःपापतमा विभांति॥ अतो नृलोके ननु नास्ति किंचि-
त्त्चित्तस्य शोधाय कलौ पवित्रं॥ अघौघविध्वंसकरी कथैव कथासमानं भुवि
नास्ति किंचित्॥ के के विशुध्यंति वदस्व मह्यं सप्ताहयज्ञेन कथामयेन॥ कृपालु-
भिर्लोकहितं विचार्य प्रकाशितः कोपि नवीनमार्गः॥ सनत्कुमारा ऊचुः॥

ये मानवाः पापकृतस्तु सर्वे सदा दुराचाररता विमार्गाः॥ क्रोधाग्निदग्धाः कुटि-
लाश्च कामिनः सप्ताहयज्ञेन कलौ पुनंति॥ सत्येन हीनाः पितृमातृदूषकाः तृष्णाकु-
लाश्चाश्रमधर्मवर्जिताः॥ ये दांभिका मत्सरिणोपि हिंसकाः सप्ताहयज्ञेन कलौ पुनं-
ति॥ कामेन वाचा मनसापि पातकं नित्यं प्रकुर्वंति शठा हठेन ये॥ परस्वपुष्टा
मलिना दुराशयाः सप्ताहयज्ञेन कलौ पुनंति॥ ७॥ अत्र ते कीर्तयिष्यामि इति-
हासं पुरातनं॥ यस्य श्रवणमात्रेण पापहानिः परं भवेत्॥ तुंगभद्रातटे पूर्व-
मभूत्तत्तीर्थमुत्तमं॥ यत्र वर्णाः स्वधर्मेण सत्यसत्कर्मतत्पराः॥ आत्मदेव
पुरे तस्मिन्सर्ववेदविशारदः॥ श्रौतस्मार्तेषु निष्णातो द्वितीय इव भास्करः॥ भि-
क्षुको वित्तवांल्लोके तत्प्रिया धुंधुली स्मृता॥ स्ववाक्यस्थापिका नित्यं सुंदरा

भा॰ मा॰ ७० सुकुलोद्भवा॥ लोकवार्त्तारता क्रूरा प्रायसो बहुजल्पका॥ सुरश्च गृहकृत्ते
षु कृपणा कलहप्रिया॥ एवं निवसतो प्रेम्णा दंपत्यो रममाणयो॥ अर्था कामा
स्तयोरासन्न सुखाय गृहादिकं॥२०॥ पश्चाद्धर्मा समारब्धास्ताभ्यां संतानहेत
वे॥ गोभूहिरण्यवासांसि दीनेभ्यो यछतो सदा॥ धर्मार्धं धर्ममार्गेण ताभ्यां नीतं
तथापि च॥ न पुत्रो नापि वा पुत्री ततश्चिंतातुरो भृशं॥ एकदा स द्विजो गृहं दुःखा
त्यक्त्वा गतो वनं॥ मध्याह्ने तृषितो जातस्तडागं समुपेयिवान्॥ पीत्वा जलं निषण्ण
स्तु प्रजादुःखेन कर्षितः॥ मुहूर्त्तादपि तत्रैव संन्यासी कश्चिदागतः॥ दृष्ट्वा पीत राम॰ ७०
जलं तं तु विप्रो यातस्तदंतिकं॥ नत्वा च पादयो तस्य निश्वसन्संस्थितः पुनः॥२५॥
यतिरुवाच॥ कथं रोदिषि विप्र त्वं का ते चिंता बलीयसी॥ वद त्वं सत्वरं मह्यं स्वस्य

दुःखस्य कारणं॥ ब्राह्मण उवाच॥ किं ब्रवीमि ऋषे दुःखं पूर्वपापेन संचितं॥ मदीया
पूर्वजास्तोयं कवोष्णमुपभुंजते॥ मद्दत्तं नैव गृह्णंति प्रीत्या देवा द्विजातयः॥ प्रजा
दुःखेन शून्योहं प्राणांस्त्यक्तुमिहागतः॥ धिक् जीवितं प्रजाहीनं धिक् गृहं च प्रजां वि
ना॥ धिक् धनं चानपत्यस्य धिक्कुलं संततिं विना॥ पाल्यते या मया धेनुः सा वंध्या
सर्वथा भवेत्॥ यो मया रोपितो वृक्षः सोपि वंध्यत्वमाश्रयेत्॥३०॥ यत्फलं स
मायातं मम शीघ्रं तच्च विनश्यति॥ निर्भाग्यस्यानपत्यस्य किं मतो जीवितेन मे॥ इ
त्युक्त्वा स रुरोदोच्चैस्तत्पार्श्वे दुःखपीडितः॥ तदा तस्य यतेश्चित्ते करुणाभूद्गरीयसी
मभालाक्षरमालां च वेद मामागतात्मवान्॥ सर्वं ज्ञात्वा यतिः पश्चाद्विप्रमूचे सवि
स्तरं॥ यतिरुवाच॥ अरे एवं विप्र मया ते प्रारब्धं तु विलोकितं॥ सहजं भाव

श्री भा० ७१ क्षितव पुत्रो नैवच नैव च ॥ मुधा ज्ञानं प्रजा रूपं बलिष्ठा कर्मणो गतिः ॥ विवेकं
तु समाश्रित्य त्यज संसार वासनां ॥ संततेः सगरो दुःखमवापांगपुत्रतः ॥
रेमुकाया कुटुंबाशो सन्यासेन वेयासुखं ॥ ॥ सस्करमनु० ॥ विवेकिन भवेत्कि
मे पुत्रं देहं बलादपि ॥ नो चेत्सजा महमाणान्त्वदग्रेत्यो कनुछिति ॥ पुत्रादिसु
ख हिनोय सन्यासमुक एकस्मि ॥ भतृस्तसरसो लोके पुत्रपुत्रपरिवितं ॥ इति विप्र
ग्रहं दत्वा भत्रावीज्ञान पोधनः ॥ चित्रकेतुर्गतं कष्टं वै धेत्वविमाजनात् ॥ ना
मौस्यति सुखं तु त्वातस्मार्थे विद्रुमोभ्रम ॥ आतोर धन पुत्रो मि अर्थमेकिं करिष्यहं राम०
॥ न स्वर्गस्य माञो लोकाः फलमेकं तु दत्तवान् ॥ इदं भक्षस्व पत्नी ते तनयः पुत्रो ७१
भविष्यति ॥ सत्यशोच दयादानं मेकं नन्तु योऽनमं ॥ वर्षाविधिक्रिया कार्या

तेन पुत्रो भविता निर्मलं ॥ एवमुक्त्वा ययौ योगी विप्रस्तु स्वगृहमागतः ॥ पत्न्याः पाणौ
फलं दत्वा स्वयं यातस्तु कुत्रचित् ॥ तरुणा कुटिला तस्य सरवमगेतु रोगेह हं ॥ अ
हो चिंता महोत्पन्ना फलं वा हं न भक्षये ॥ फलं भक्षेण गर्भस्यान्नू गर्भेणोदरवृद्धि
ता ॥ स्वल्प भक्षं तनो शक्तिः गृहं कार्यं कथं भवेत् ॥ यदि वा दाटिव टेग्रामे पलायने गमेली
कथं ॥ शुकवनीवसेत्तग गर्भं तं कुक्षे कथमुत्सजेन्नरा ॥ तीर्थकि दागतो गर्भोतिदामे मरे
णं भवेत् ॥ प्रसवे तौ दारुणं दुःखं कुमारी स्विकथं सहेत् ॥ मंदाया मपि सेवे च नमं सेसहरे
त्रदा ॥ सत्सत्रो वादिनिया मोऽरा यधमस्य दत्तपते ॥ जाभ ने पालनं दुःखं प्रसूता यास्त्र
नि घते ॥ विध्या धा ॥ विधवा नारी सुखी निचेतिमेमति ॥ एवं कुरुत येनेन तत्फलं नैव
भक्षितं ॥ पत्या प्रष्टं फलं भुक्तं वेति तये ॥ ५० ॥ एकदा भगनीतस्य तद्गृहे स्वेच्छया गता

भा॰मा॰ तदग्रेकथितंसर्ववृत्तंपमंहतीतीमे॥दुर्बलातेनदुःखेनप्रत्युजेकरवाणिकिं॥सात्र
७२ वीमिमगर्भोस्तितदास्यामिप्रसूतिन॥तावत्कालेसगर्भोविगुप्तानिष्टागृहेसुखं॥
वित्तंत्वंतत्पतेयच्छसेनेदास्यामिबालकं॥फलंमृत्यधेनुत्वंपरिक्षार्थंतुसंमतं
तत्रयारामितंसर्वंतस्यैकस्त्रीस्वभावतः॥अथकालेनसानारीप्रसूतंबालकंतदा॥
आनीयजनकोबालंरहस्येधुंधुलिंददौ॥तयाचकथितंतत्रतेप्रसूतःसुखमर्भकं॥
लोकस्यसुखमुत्पन्नंआत्मदेवप्रजास्वमात्॥ददौदानानिद्विजेभ्योजातकर्मविधायच राम॰
च॥गीतवादित्रघोषोभूत्तद्वारेमंगलंबहु॥भर्त्रग्रेसाब्रवीद्वाक्यंनममास्तिकुचे ७२
ममाः॥अन्यस्तनेनगिरैर्धात्कथंपुष्णामिबालकं॥मत्स्वसायाःप्रसूतायाःमृतो
बालस्तुवर्तते॥तमाकार्यगृहेरक्षसार्भकंपोषयिष्यति॥पतिनातत्कृतंसर्वंपु

त्ररक्षणहेतवे॥पुत्रंचधुंधुकारीतिनाममात्राप्रतिष्ठितं॥३॥त्रिमासेनिर्गतेचा
पसाथनेनुफलांहेतुतां॥करणाक्षिलधवमानासापुत्ररत्नगृहेभवत्॥ससर्वांगसुंदरदी
व्योनिर्मलंकनकप्रभो॥दृष्टाप्रसन्नोविप्रस्तुसंस्कारान्स्वयमादधे॥मत्वाश्चर्यं
जनासर्वेदिदृक्षार्थंसमागताः॥भाग्योदयेधुनाजातोआत्मदेवस्यपस्पतां॥नगा
तंतस्यहेतुस्तकेनापिविधियोगम॥गावकर्णजितंदृष्ट्वागोकर्णनामचाकरोत्॥की
यत्कालेनतौजातौतरुणौतनयौतुतौ॥गोकर्णःपंडितोज्ञानीधुंधकारीमहाखल
स्नानशौचक्रियाहीनोदुर्भक्षीक्रोधसंयुतः॥६॥प्रतिग्रहकर्त्तानिशाशवहस्तेनभोजनं
चौरस्वर्जनद्वेषीपरमेश्मप्रदीपकः॥बांडाखालित्ररतोनित्यंपाशाहस्तस्वसंगतः
तेनवैरूपाकुसंगेनधनंपैत्रप्रविनाशितं॥एकदापीतरौतालस्पापात्राणिस्वयमाह

भा॰मा॰ रत्नान्ते पिता कृपणः प्रोच्चैर्धनहीनो रुरोद ह॥ वंध्यात्वं तु समीचीनं कुपुत्रो दुःखा
७३ खदायकः॥ क्व गच्छामि क्व तिष्ठामि को मे दुःखं व्यपोहयेत्॥ प्राणांस्त्यजामि दुः
खेन हा कष्टं मम संस्थितं॥७०॥ इदानीं तु समागत्य गोकर्णो ज्ञानसंयुतः॥ बोधया
मास जनकं वैराग्यं परिदर्शयन्॥ असारः खलु संसारो दुःखरूपी विमोहकः॥ क
सुतः कस्य धनं स्नेहवान्ज्वलतेऽनिशं न चेंद्रस्य सुखं किंचिन्न सुखं चक्र
वर्तिनः॥ सुखमेव विरक्तस्य मुनेरेकांतजीविनः॥ मुंचाज्ञानं प्रजारूपं मोहि राम॰
तो नरके गतिः॥ निपतिष्यति देहोऽयं सर्वं त्यक्त्वा वनं व्रज॥ तद्वाक्यं तु समाकर्ण्य ७३
गंतुकामः पिताब्रवीत्॥ किं कर्तव्यं वने तात तत्त्वं वद सुविस्तरं॥ अंधकूपे स्नेहपा
शे बद्धः पंगुरहं शठः॥ कर्मणा पतितो नूनं मामुद्धर दयानिधे॥ ॥गोकर्ण उ॰॥

देहेऽस्थिमांसरुधिरेऽभिमतिं त्यज त्वं जायासुतादिषु सदा ममतां त्यज त्वं॥ पश्या
निशं जगदिदं क्षणभंगनिष्ठं वैराग्यरागरसिको भव भक्तिनिष्ठः॥ धर्मं भजस्व
सततं त्यज लोकधर्मान्सेवस्व साधुपुरुषान्जहि कामतृष्णां॥ अन्यस्य दोष
गुणचिंतनमाशु मुक्त्वा सेवाकथारसमहो नितरां पिब त्वं॥ एवं सुतोक्तिवशतो
पि गृहं विहाय यातो वनं स्थिरमतिर्गतषष्टिवर्षः॥ युक्तो हरेरनुदिनं परिचर्ययासौ
श्रीकृष्णमाप नियतं दशमस्य पाठात्॥ ॥इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे भा
गवतमाहात्म्ये निरूपणे विप्रमोक्षो नाम चतुर्थोऽध्यायः॥४॥ ॥सूत उ॰॥
पितर्युपरते तेन जननी ताडिता भृशं॥ क्व वित्तं तिष्ठते ब्रूहि हनिष्ये लत्तया न
चेत्॥१॥ इति तद्वाक्यसंत्रासाज्जननी पुत्रदुःखतः॥ कूपपातं कृतवती रात्रौ तेन सा

आ॰मा॰ निधनं गता ॥ २ ॥ शोकं तीर्थयात्रार्थं निर्गतो योगसंयुतं ॥ न सुखं न अखंन
७४ स्थनवैरिनं च बाधनां ॥ ३ ॥ येकारी ग्रहे तीर्थेपि च सम्बधं हता ॥ अमुत्र कर्मके
मकिंचिंचित्तसोषणं विमूढधी ॥ ४ ॥ एकदा कुलटास्तास्तु भक्षणं मर्दिलिंस्वचा ॥
तदर्थं निर्गतो गाहा तु कामो धो मूत्सुमस्मरतु ॥ ५ ॥ यतस्तत्त श्रमसंरूढ वित्तवेश्या
दुर्गतिः ॥ तास्मो यच्छ भक्षणं निचरूपाणिस्व कियंतिच ॥ ६ ॥ नरू वित्तग्रह
दृष्ट्वा रात्रौ नामौ विचारयन् ॥ विर्यं करोत्यसौ नित्यं मत्तो राजाग्रहि बालि ॥ वि
तोऊत्वा पुनश्चैवं गृहीत्वार्थं विनिर्व्यसि ॥ अतो यत्गुप्त ये मूढ मस्मात्रि किंन साम॰
हंन्ति ॥ निस्सैतत्तेनं गृहीत्वार्थं यास्यामो यत्र कुत्र चित ॥ इति ते निश्चयं कृत्वा ७४
सुप्तसमं धराश्मि जिं ॥ पाशां कंठे निधाय सम्पतन्मृत्युमुपलिक्षिष्टवा ॥ चरितं नमम

रासो चिंता युक्तास्सदा भवत् ॥ नत्सां गाहस्समुहाश्च मन्युरवेच विचिन्त्यासुः ॥
अतिज्वालातिदुःखेन व्याकुलो निधनं गतः ॥ मदेहं मुमुचुर्गर्त्ते श्रामसहकाल्लि
य ॥ अज्ञानतनेह चक्रे नाचीदं तद्दैवहि ॥ लोके प्रष्टा वदं तिस्मुरंयातः स्त्रि
यो हित ॥ आगमिष्यति चर्षे स्मिंन्न विहिलोभ विकर्त्तितो ॥ स्त्रिणां नैव तु वि
श्वासो मत्तानां नैव कारयेत् ॥ विश्वासे च स्त्रितो मूढो स दुःखे परि भूपते ॥
सुताम यथयो यासो कामिनो रसवर्धिनी ॥ रूपसंदूरधारा ना स्त्रियो कोनाम यो
षितां ॥ सरूपा वित्तयाया ता कुलता बऊमर्तका ॥ यम्पु कारि बरुवाय महा
भेना कुकर्मति ॥ नाना रूपधरो नित्य धावनदश दिशो भ्रश ॥ शीतातपपरिक्ले
ष्ट निराहार पिपासकः ॥ न लभे शरणं कुत्र हा दैवेति पुनर्वदन् ॥ किपत्काले

भा०मा० नगोकर्णोमृत्सुलोकाद्बुध्यत ॥ अनाथवत्त्वं विदित्वैव गयाश्राद्धमचिकरत ॥ य
७५ स्मिन् तीर्थेषु संयाति तत्र श्राद्धं प्रवर्त्तयन् ॥ एवं भ्रमन् स गोकर्णः स्वपुरं तदु
पेयिवान् ॥ रात्रौ गृहांगणे सुप्तुमागतोलक्षितोपरैः ॥ २० ॥ तत्र सुप्तं स विज्ञाय
धुंधुकारिः स्वबांधवं ॥ निशीथे दर्शयामास महारौद्रतरं वपुः ॥ सकृन्मेषः सकृ
द्धस्ति सकृच्च महिषो भवत् ॥ सकृदिन्द्रः सकृच्चाग्निः पुनश्च पुरुषो भवत् ॥ वैपरीत्य
मिदं दृष्ट्वा गोकर्णो धैर्यसंयुत ॥ अयं दुर्गतिकः कोपि निश्चयेथ तमब्रवित् ॥ ॥
गोकर्ण उ० ॥ कस्त्वमुग्रतरो रात्रौ कुतोयातो दशामिमां ॥ किंवा प्रेतः पिशाचो वा राम०
राक्षसोसीति संशय ॥ ॥ सूत उ० ॥ एवं पृष्टस्तदा तेन रुरोदोच्चैः पुनः पुनः ॥ अश ७५
क्तो वचसोच्चारे संज्ञामात्रं चकार ह ॥ ततोंजलौ जलं कृत्वा गोकर्णस्तमुदीरयत् ॥

तत्सेकाद्गतपापस्तु प्रवक्तुमुपचक्रमे ॥ ॥ प्रेत उ० ॥ अहं भ्राता त्वदीयोस्मि धुंधु
कारेति नामतः ॥ स्वकीयेनैव दोषेण ब्रह्मत्वं नाशितं मया ॥ कर्मणां नास्ति संख्या
मे महाज्ञाने विवर्त्तिनः ॥ लोकानां हिंसकः सोहं स्त्रीभिर्दुःखेन मारित ॥ अतः प्रेतत्व
मापन्नो दुर्दशां च वहाम्यहं ॥ वाताहारेण जीवामि दैवाधीनफलोदयं ॥ अहो बंधो
कृपासिंधो भ्रातर्मामाशु मोचय ॥ गोकर्णो वचनं श्रुत्वा तस्मै वाक्यमथाब्रवित् ॥ ४० ॥
गोकर्ण उ० ॥ त्वदर्थं च गयापिंडो मया दत्तो विधानतः ॥ तत्कथं नैव मुक्तोसि म
माश्चर्यमिदं महत् ॥ गयाश्राद्धेन मुक्तिश्चेदुपायो नापरस्त्विह ॥ किं विधेयं म
या प्रेत तत्त्वं वद सुविस्तरं ॥ ॥ प्रेत उ० ॥ गयाश्राद्धशतेनापि मुक्तिर्मे न भवि
ष्यति ॥ उपायमपरं किंचिद्विचारय तु सांप्रतं ॥ इति तद्वाक्यमाकर्ण्य गोकर्णो विस्म

भा॰मा॰ यंगत॥गयाश्राद्धैर्नमुक्तश्चेद्दृष्ट्वंमोचनंतव॥इदानींतुनिजंस्थानंमुक्तिःप्रेत
७६ निर्भयघृतिसाधनंकिंचित्तआचरिष्येविचार्यच॥धुंधुकारिनिजंस्थानंतेनो
दिष्टततोगते॥गोकर्णश्चिंतयामासतांरात्रिंनतदाप्यगात्॥प्रातस्तमागतंदृष्ट्वा
लोकाःप्रीत्यासमागताः॥तत्सर्वंकथितंतेनयज्जातंचयथानिशि॥विद्वांसोयोगनिष्ठा
श्चज्ञानिनोब्रह्मवादिनः॥तन्मुक्तिंनैवपश्यंतिपश्यंतोनात्रसंशयात्॥ततःसर्वै
स्तुपवासंतन्मुक्तौस्थापितंतदा॥गोकर्णःस्तंभनंचक्रेसूर्यवेगस्यवैतदा॥तुभ्यंन
मोजगत्साक्षिन्ब्रूहिमेमुक्तिहेतुकं॥तच्छ्रुत्वादूरतःसूर्यःस्फुटमित्यभ्यभाषत॥५०॥ राम॰ ७६
श्रीमद्भागवतान्मुक्तिःसप्ताहंवाचनंकुरु॥इतिसूर्यवचःसर्वैर्धर्मरूपंतुविश्रुतं॥
सर्वेऽब्रुवन्प्रयत्नेनकर्तव्यंसुकरंत्विदं॥गोकर्णोनिश्चयंकृत्वावाचनार्थंप्रवर्तितः॥

तत्रसंश्रवणार्थायदेशग्रामाज्जनाययुः॥पंग्वंधवृद्धमंदाश्चतेपिपापक्षयायवै॥
समाजस्तुमहान्जातोदेवविस्मयकारकः॥यदैवासनमास्थायगोकर्णोकथयत्कथा
सप्रेतोपितदायातःस्थानंपश्यन्नितस्ततः॥सप्तग्रंथियुतंतत्रापश्यत्कीचकमुच्छ्रितं॥
तन्मूलच्छिद्रमाविश्यश्रवणार्थंस्थितोह्यसौ॥वातरूपीस्थितिंकर्तुमशक्तोवंशमावि
शत्॥वैष्णवंब्राह्मणंमुख्यंश्रोतारंपरिकल्प्यसः॥प्रथमस्कंधतःस्पष्टमाख्या
नंधेनुजोकरोत्॥दिनांतेरक्षितागाथातदाचित्रंबभूवह॥वैशैकग्रंथिभेदोभूत्
सशब्दंपश्यतांसतां॥द्वितीयेह्नितदासायंद्वितीयग्रंथिभेदनं॥ततृतीयेह्नि
तथासायंतृतीयग्रंथिभेदनं॥एवंसप्तदिनैश्चैवसप्तग्रंथिविभेदनं॥कृत्वापिता
द्वादशस्कंधश्रवणात्प्रेततांजहौ॥५४॥दिव्यरूपधरोजातस्तुलसीदाममंडितः॥पीतवासा

भा० मा०
७८

तारो मम मन्त्रिमर्ल्लो॥ आनिनाय विमानं निलिंपो नयोजयं कुरु॥ श्रवणं समतो गेनस
वेर्धापि हृदरफलं॥ फलभेदकृतं जानी मधुवं नुहरिप्रियं॥७०॥ ॥हरिः॥ ॥अव
लस्या व भेदेन फलं भेदो पि संस्थितः॥ श्रवणं तु कृतं सर्वैर्न तथा मननं कृतं॥ सप्तरात्रं
मुपोष्यैव श्रेतेन श्रवणं कृतं॥ मनसा दृष्टतया नेन स्थिरं चित्रं कृतं भृशं॥ अदृढं च हृ
तं स्यान् न प्रमादेन हतं श्रुतं॥ संदिग्धो हि तो मंत्रो व्यग्रचित्तो हतो जपः॥ अवैष्णवो हतो देशो
हतं श्राद्धमवैष्णवं॥ हतमश्रोत्रिये दानं मनाचारकुलं हतं॥ विश्वासो गुरुवाक्येषु स्वस्मिन्
दीनत्वभावना॥ मनोदोषजयः कथ्यो निश्चला मतिः॥ एवं वैश्यान् तदा चैव वैष्णवं
श्रवणे फलं॥ पुनः श्रावतो सर्वेषां वैकुंठ्य मतिर्ध्रुवं॥ गोकर्णेन तु यो गोविंदो गोलोकं दा
स्यति ध्रुवं॥ एवं मुक्त्वा ययुः सर्वे वैकुंठ हरिकीर्तना॥ श्रावणे मासि गोकर्णे कथा मुक्ते तथा
पुनः सप्तरात्रे वति भयस्य श्रवणेन कृतं शुभं॥ कथा समाप्तौ यज्ञानं श्रूयतां नवनारद॥

रा० म०
७८

विमानैः सरूपभक्तिश्च हरिराविर्बभूव ह॥ जयशब्दनमःशब्दैस्तत्रासन् बहवस्तदा॥ पां
चजन्यं ध्वनिं चक्रे हर्षात्तत्र स्वयं हरिः॥७१॥ किरीटिनः कुंडलिनः स्तपाश्च केहरि ...॥ त
ध्याश्चाने स्थितान् जीवान् आश्रये नाडा ... तपः विमानस्थापितास्ते पि गोकपक्षिपशा तद्
श्रेष्ठमादरि लोके नेयत्र गच्छंति योगिनः॥ गोकर्णेन सगोपालो गोलोकं गोपवल्लभं॥
कथा श्रवणतः प्रीतो निर्ययौ भक्तवत्सलः॥ अयोध्यावासिनः पूर्वं यथा रामेण संगताः
तथा कृष्णेन ते नीताः गोलोकं योगिदुर्लभं॥७२॥ यत्र सोमस्य सूर्यस्य सिद्धानां न गतिः क
दा॥ तं लोकं हि गतास्ते तु श्रीमद्भागवतश्रवात्॥ ब्रूमो त्र ते किं फलं मेन उज्वलं सप्ताह
यज्ञेन कथासु चितं॥ कर्णैर्निपीय गोकर्णकथा क्षरो ये पीतश्च ते गर्भगता न भूयः॥ वाता
म्बुपर्णाशनदेहशोषणैस्तपोभिरुग्रैश्चिरकालसंचितैः॥ योगैश्च संयांति न तां ग
तिं सप्ताहगाथाश्रवणेन याति॥ इतिहासमिमं पुण्यं शांडिल्यो पि चित्रकूटस्थो पुनते नित्र

भा॰मा॰ ५४ यास्स्मिन्ब्रह्मानंद परिलक्षिता॥ आख्यानमेतत्परमं पवित्रं संरूक्षादि दिहेदयो यं॥ श्रीरुद्रे
प्रमुक्तं पिसिरासि मा वर्हेत नित्यं सुपाठाव हूपुनर्भवं वा॥ ८०॥ ॥ इति श्रीमत्प्रभुरूरणे
उत्तरखंडे श्री मद्भागवत माहात्म्ये निरूपणो गोकर्ण गुण वर्णनं नाम पंचकोत्तर विंशो
ऽध्यायः॥ २०॥ सनत्कुमार उवाच॥ अथ ते संप्रवक्ष्यामि सप्ताहश्रवणे विधिः सहायैश्च
सुनैश्चैव साध्यः साध्यो विधिस्मृतः॥ दैवज्ञं समाहूय मुहूर्तं प्रच्छेत प्रयत्नतः॥ विवाहे या
दृशं वित्तं तादृशं परिचितयेत्॥ २॥ नभस्यकार्त्तिके मार्गश्रीमाघेन तथैव च॥ एते मासाः
प्रारंभे श्रावणे मोक्षस्य सूचकाः॥ ३॥ देशे देशे तथा सेवा वार्ताप्रेरणा प्रयत्नतः॥ भविष्यंति क रामo ५०
पादैत्रेत्रागंतव्यं कुटुंबि भिः॥ ४॥ दूरे हरि कथा केचिन्न दूरे कद्भुत कीर्तिना॥ स्त्रियश्च शूद्रा
यो ये च तेषां बोधो जवो भवेत्॥ ५॥ देशे देशे विरक्ता ये वैष्णवा कीर्तनोत्सुकाः॥ ते श्वेव पत्रं प्रे
षेत्तल्लेख न मिति लिखितं॥ ६॥ सतां समाजो भविता सप्तरात्रं सुदुर्लभः॥ अपूर्वरसरूपेव क

धात्रेभविष्यति॥ ७॥ श्री मद्भागवत पीयूष पानाय रसलंपटाः॥ भवंतश्च त
था त्वरं प्रेमायाति प्रेमतत्पराः॥ ८॥ नावकाशः कदाचिच्चेद्दिनमात्रं तथापि वा॥
सर्वथागमनं कार्यं क्षणोत्रैव सुदुर्लभः॥ ९॥ एवमाकारणं तेषां कर्त्तव्यं विनयेन
च॥ आगंतुकानां सर्वेषां वासस्थानानि कल्पयेत्॥ १०॥ तीर्थेवापि वने वापि गृ
हे वा श्रवणं स्मृतं॥ विशालावसुधा यत्र कर्त्तव्यं तत्कथास्थलं॥ ११॥ शोधनं मार्ज
नं भूमे लेपनं धातुमंडलं॥ ग्रहासादिके किफलमेत उज्वलं संस्माहृयस्तेनक था
सुसंचितं॥ १२॥ कर्णेनिगो कर्णकिपा द्वारोयैः पीनश्च तेग भंगितानरूभयं वा कर्त्तव्यम
उपश्रोचे कदलीखंडमंडितं॥ १३॥ फलपुष्पदलैर्विष्वक् वितानेन विराजितं॥ चतुर्दि
क्षु ध्वजारोप्या रुकूसंपद्विराजिता॥ १४॥ उर्ध्वं सप्तैव लोकाश्च कल्पनीयाः सविस्तरं॥
तेषु विप्रा विरक्ताश्च स्थापनीयाः प्रबोध्य च॥ १५॥ पूर्वं तेषां आसनं दिव्यं कर्त्तव्यं च मतत्त्वत

वक्तुश्चापि तथा दिव्यमासनं परिकल्पयेत् ॥ उदङ्मुखो भवेद्वक्ता श्रोता वै प्राङ्मुखं
स्तदा ॥ प्राङ्मुखश्चेद्भवेद्वक्ता श्रोता चोदङ्मुखस्तदा ॥ विरक्तो वैष्णवो विप्रो वेदशा
स्त्रविशुद्धधीः ॥ दृष्टान्तकुशलो धीरो वक्ता कार्योतिनिस्पृहः ॥ अनेकधर्मविभ्रां
ताः स्त्रैणाः पाखंडवर्जिताः ॥ शुकशास्त्रकथोच्चारे त्याज्यास्ते यदि पंडिताः ॥ वक्तुः
पार्श्वे सहायार्थमन्यः स्थाप्यस्तथाविधः ॥ पंडितः संशयच्छेत्ता लोकबोधनतत्परः
श्रोता क्षौरं प्रकर्त्तव्यं दिनाद्वाक्व्रतमाप्तये ॥ अरुणोदये तु संप्राप्ते भोतासौस्ना
नमाचरेत् ॥ पितृतर्पणसंध्यादि ज्ञायमितं समाचरेत् ॥ मध्ये पश्चात्कर्त्तव्यं त
त्रकथाप्योहरिस्वयं ॥ कृत्वा मुद्रिकां मंत्रेण वरेत्तु जाविधिक्रमात् ॥ प्रदक्षिणन
मस्कारान्कृत्वा तत्स्तुतिमाचरेत् ॥ संसारसागरे मग्नं हे नाथ हे दयानिधे ॥ कर्मग्रा
हगृहीतांगं मामुद्धर भवार्णवात् ॥ श्रीमद्भागवतस्यापि ततः पूजा प्रयत्नतः ॥ कर्त्तव्या

विधिना प्रीत्या धूपदीपसमन्विता ॥ ततस्तु श्रीफलं दत्त्वा नमस्कारं समाचरेत् ॥ स्तु
तिं प्रसन्नचित्तेन कुर्यात्केवलं तदा ॥ श्रीमद्भागवताख्योयं प्रत्यक्षः कृष्ण एव हि ॥ स्वी
कृतोसि मया नाथ मुक्त्यर्थं भवसागरात् ॥ मनोरथो मदीयोयं सफलः सर्वथा त्वया ॥ नि
र्विघ्नेन व्रतं कार्यं दासोहं केशव तव ॥ एवं दीनवचः प्रोक्त्वा वक्तारं चाथ पूजयेत् ॥३०॥
संभूष्य वस्त्रभूषाभिः पूजान्ते तं च संस्तुवेत् ॥ शुकरूप प्रबोधज्ञ सर्वशास्त्रविशारद ॥
एतत्कथाप्रसंगेन मदज्ञानं विनाशय ॥ तदग्रे नियमः पश्चात्कर्त्तव्यः श्रेयसे मुदा ॥
सप्तरात्रं यथाशक्त्या धारणीयः स एव हि ॥ वरणं पंचविप्राणां कथाभंगनिवृत्तये ॥ क
र्त्तव्यं श्रीहरेर्नाम्ना द्वादशाक्षरविद्यया ॥ ब्राह्मणान्वैष्णवांश्चान्यान् तथा कीर्तनकारि
णः ॥ नत्वा संपूज्य दत्ताज्ञः स्वयमासनमाविशेत् ॥ लोकवित्तधनागारपुत्रचिंतां व्यु
दस्य च ॥ कथाचित्तः शुद्धमतिः स लभेत्फलमुत्तमम् ॥ आसूर्योदयमारभ्य सार्धत्रिप्रहरांतकं

भा॰मा॰ ८१ वाचकं नियतः कथासम्यक धीरेकगंगसुधीमता ॥ कथाविरामकर्त्तायो मध्यावैघटिकाद्वयं
तत्कार्यसिद्धये काले वक्तव्यो कीर्तितं तथा ॥ मूलमन्त्रजपार्थं हि लघ्वाहारः सुखाव
हः ॥ हविष्यान्नेन कर्त्तव्यो देयो वारं कथायिना ॥ उपोष्य सकलं रात्रं वा भक्ति श्रवणस्य
यातनं ॥ यतः पानं पयः पानं कृत्वा वा शृणुयात्सुखं ॥ कृताहारेण वा श्रव्या मे कथयो
न वा पुक्तः सुखं सा भंभवे घृतकृत्वं श्रवणाय तत् ॥ भोजनं तु वरं मन्ये कथाश्रवण
कारणं ॥ ६० ॥ नोपवासः वरः प्रोक्तो कथाविघ्नकरो न तत् ॥ सप्ताहव्रतीनां लोकानां नियम
नु शृणु नारद ॥ विष्णुदीक्षाविहीनानां नाधिकारः कथाश्रयेत ॥ ब्रह्मचर्यमधःसंध्या ब्र
सपत्रेषु भोजनं ॥ कथासमाप्ते भक्तिश्च कुर्यान्नित्यं कथाव्रती ॥ द्विदलं मधु तैलं च गरि राम॰ ८१
ष्टान्नं तथैव च ॥ भावदुष्टं पर्युषितं जह्यान्नित्यं कथाव्रती ॥ कालोउलशुनहीगुकलि
ङ्गगृञ्जनकं तथा ॥ नालिकामूलकुष्माण्डं नैव खादेत्कथाव्रती ॥ वेदवैष्णवविप्राणांगु

रूणां गोव्रतिनां तथा ॥ स्त्रीराजमहतां निंदां वर्जयेच्च कथाव्रती ॥ रजस्वलां त्यजेत् म्लेच्छा
न्त्यजस्त्रीभ्यं पतितां तथा ॥ अवैष्णवानन्यान्नाचार्यान्त्यजेद्देवकथाव्रती ॥ सत्यं शौचं दया
दानं मौजनं विनयस्तथा ॥ उदानमानसं तद्वत् कुर्यादिक कथाव्रती ॥ दरिद्रः क्षयरो
गी च निर्भाग्यः पापकर्मवान् ॥ अनपत्यो मोक्षकामश्च शृणुयाच्च कथामिमां ॥ अ
पुष्पा काकवन्ध्या च वन्ध्या च मृतभर्तृका ॥ ७० ॥ स्रवद्गर्भा च या नारी तया श्राव्यम्
यत्नतः ॥ एतेषु विधिना दत्तं तदक्षय्यफलं भवेत् ॥ अत्युत्तमादिना सप्तकोटि यस
फलं लभेत् ॥ एवं कृत्वा व्रतविधिं कुर्यादापनं प्रयत्नतः ॥ जन्माष्टमीव्रतवच्च
कर्त्तव्यं फलकांक्षिभिः ॥ अकिंचनेषु भक्तेषु प्रायो नोद्यापनं ततः ॥ श्रवणेनैव पुना
तेन कामवैष्णव वा पतः ॥ एवं नगाहयज्ञोति सभाग्रे सोर्विवित कथा ॥ पुस्तक
स्य श्रवणस्य पुजा कार्यति भक्तितः ॥ प्रसादतुलसीमालाः श्रोतृभ्यश्चाय दीयतां

भा-मा०
८२

मृदंगतालसहितं किर्तिनो कीर्त्तिनं तत्॥ श्रौजमः राष्ट्रौ नमस्त्रा घंटुंमवचाष्टम्यपी
यतां॥ विमे सोयाच कै मम्ब वित्रमानंवदीयतां॥ विरक्तस्वे भवेन श्रोतागीता वाना
परेहनि॥ अहेरखे पितदाहो मकर्तव्यं कर्मत्रिंशंतयो॥ मतिस्तो कंबजुरुमात विंधना
रदशामस्यव॥ पायसंमधुसपिभ्यति लोज्यादिकसंयुतं॥ इतितेकथीतंसर्वंकि
ममम्रोत्तुमी हृति॥ श्रीमभागवतेनैव भुक्तिमुक्तिकाशितं॥ ॥ नारद उ० ॥ सिद्धोम
नुगहीतोस्मि भवद्भिः करुणापरैः॥ अद्य मे भगवाल्लब्धः सर्वपापहरो हरिः॥ भवनगेस
वधमंजो वरमन्येतपोधनाः॥ वेकुंठस्थोयदाकृष्णः श्रवणादिहलभ्यते॥ ॥ सूत उवाच॥
एवं वदति वै तत्र नारदो वैष्णवोत्तमे॥ परिभ्रमन्समायातः शुको योगेश्वरस्तदा॥ रा म०
तत्रावयो डगो षडवर्षावाबिकिस्तदा व्यासात्मजे ज्ञानमहाब्धिचंद्रमाः॥ कथावसाने ८२
निजलाभपुलप्रियः मना पठन्भागवतं शनैः दष्ट्वा सदस्या परमो रुजे नसघवीर्ष

वृद्धौमहासनं॥ प्रीत्यासुरर्षिस्तमपूजयत्स्वयं मष्टो वसंस्थ एकतां सतांगीरां॥ ॥ शुक उ०
निगमकल्पतरोर्गलितं फलं शुकमुखादमृतद्रवसंयुतं॥ पिबतंभागवतंरससमाल
यंमुहुरहोरसिका भुवि भावुकाः॥ श्रीमभागवतंपुराणंतिलकं यद्वैष्णवानांधनं तस्मि
न्पारमहंस्यमेवममलं ज्ञानं परंगीयते॥ यत्र ज्ञानविरागभक्तिसहितं नैष्कर्म्यमाविष्कृ
तंतच्छृण्वन्पठनविचारणपरो भक्त्या विमुच्येन्नरः॥ स्वर्गे चित्रे च कैलासे वैकुंठे
नास्त्ययं रसः॥ अतः पिबंतु सद्भाग्याः मामामुंचतुकर्हिचित्॥ ॥ सूत उ० ॥ इति ब्रुवाणे
सतिवादरायणो मध्ये सभायां हरिराविरासीत्॥ प्रह्लादबल्युद्धवफाल्गुनादिभिः॥
हृतः सुरर्षिस्तमपूजयत्तेश्च यत॥ दृष्ट्वा प्रसन्नं महदासने हरिं ते चक्रिरे कीर्तनमग्र
तस्तदा॥ भवो भवान्या कमलासनस्तु तत्रागमन्कीर्तनदर्शनाय॥ प्रह्लादस्ताल
धारी तरलगतितया चोद्धवः कांस्यधारी वीणाधारी सुरर्षिः स्वरकुशलतया रागकर्ता
ह्यभूत॥ ॥ अनंतनमेवत्रिक मेवतत्रकाकाादि कैमभो नमदेसम्रहो अलौकिं

भा०मा० ८३ कीर्त्तनमेव वीक्ष्य हरिः प्रसन्नो विवबो बभाषे ॥ माधो वदतां भागवतामृतैरुपसुधौ
ति कथा कीर्तनतो पि नित्यं यक्ष्कृत्येन तिन प्रसन्नतिप्रसंनो पि प्रेमक्षावेतः हरिम
वरंततो ॥ मनोरथोयं परिपूर्णयित्वा भक्तिप्रोक्ता तरधीय तत्पुनः नागा कृगामा
सुव दीन मतचरणे शुनारद ॥ तथा शुकादीन पितापसा ॥४८॥ अथ प्रहृष्टा
परिनष्टमोहा सर्वेयथुः पीतकथामृतास्ते भक्तिः सुताभ्यां सह रक्षिता श्रस्त्रेस्व
कियेपीत तास्तु केन ॥४९॥ ततो हरि भगि वतस्य सेवनात ॥ किंसमायाति गृहे वैष्ण
वानां ॥५०॥ दारिद्रदुःखज्वरदाहितानां मायापिशाचीपरिमर्दितानां ॥ संसारसि
धौ परिपातितानां क्षेमाय वै भागवतं प्रगर्जति ॥५१॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे राम० ८३
उत्तरखंडे भागवतमाहात्म्ये निरूपणे सप्ताहश्रवणविधिकथनं नाम विंशतितमो
ध्यायः ॥२०॥ ॥ शौनक उ० ॥ सूत तस्याहि महाबाहो सर्वशास्त्रार्थतत्त्ववित् ॥ काति

धाकं पदरणं श्रुतं भवतीस्तु व्रत ॥१॥ सूत त्वया महाबाहो सप्ताहश्रवणे विधि ॥
कथितः कारणं नाद्य न श्रुतो मे मोक्षदायक ॥२॥ यस्मिन् नृत्यति भक्तिर्वै यस्मिन् [illegible]
जनार्दन ॥ मद्युता वरसर्ग जो के हरिस्तासह मादृते ॥३॥ सनत्कुमारास्ते धन्या धन्यो
देवर्षिनारद ॥ धन्या भागवती वार्ता यस्या भाषते जनार्दन ॥४॥ सूत धन्योसि पुन्यो
सि कृतार्थोसि कृतार्थ व यं ॥ कथयित्वा कथा रम्यां लोकापी पापि नाशिनी ॥५॥ श्रव
णे भागवतस्यास्य चातुर्मासे फलं महत् ॥ कथितं यानि प्रसवं लोकहिताम [illegible]
न तस्य कार्तिक मार्गशीर्षे माघे तथैव ॥ श्रोतव्यं सन्निपातिके का भागवतस्थि
तं ॥६॥ इमे मासा कथा योग्या श्रुता भागवतस्य च ॥ तद्वदस्व महाभाग रूपां कृत्वा म
मोपरि ॥७॥ सूत उ० ॥ श्रुणु तामिदमाख्यानं मद्युक्तं भवता प्रियं ॥ स वै धाम प्रियं को
प्ये सुरम्यं कथयामि ते ॥८॥ देवदेवस्य विष्णोर्वे जिष्णोर्हरेस्तथा ॥ सनातनक

भा॰मा॰ लोकेशं परमेष्ठिनो ब्रह्मा तदादिशत् ॥४०॥ लोके पैता महादेवो हरिध्यानपरः सदा ॥ मो
८५ हयुक्तो महाबाहुः ध्यानस्तिमितलोचनः ॥ संस्तुतो हि नदा तेन विष्णुर्जिष्णुर्जनार्दनः
ब्रह्मोवाच ॥ देवदेव जगन्नाथ शंखचक्रगदाधर ॥४१॥ नमामि त्वां जगन्नाथ
नमस्ते गरुडध्वज ॥ जगन्मोहिनी नमस्तेस्तु अव्यक्त पुरुषोत्तम ॥ त्वमेव देवदेवानां
ब्रह्मादीनां प्रियः सदा ॥ त्वं वासुदेवस्त्वं चैव कृष्णो नारायणस्त्वमेव च ॥ अनन्तस्त्वं शि
वस्त्वं च विष्णुस्त्वं च जनार्दनः ॥ सुरेश त्वं च सर्वेषां सच्चिदानंददायकः ॥ इति संप्र
स्तुतो नित्यं ब्रह्मणा परमेष्ठिना ॥ उवाच परमप्रीतो हरिर्नारायणः स्वयं ॥४२॥
हरिरुवाच ॥ वरं वृणीष्व भद्रं ते यत्ते मनसि रोचते ॥ ददामि ते सति प्रीतो कौस्तुभाभि
नो च संशयः ॥४३॥ श्रीहरि॰ स्तोत्रं देवं पठतां मम विभूषितं ॥ विघ्ना लक्ष्मीस्तथा सौ — राम॰ ८५
ख्यं नन्दा दास्या विष्णुव्रतं ॥ ॥ब्रह्मोवाच॰ ॥ यदि त्वं मे प्रसन्नोसि भक्तिमेव नि

ष्ठां त्वयि ॥ श्रोतुमिच्छामि देवत्वात्तु महोसि मानवाः ॥ मोहनैवेद्य विमुक्तं मा कथं पितामह मत
त्वद्रूपा बद्धा कृष्णा शृणुये नाहं महान्तो भवेत् ॥ ॥सूत उवाच॰ ॥ इत्युक्तो ब्रह्मणा विष्णुर्देवदेवो
रमापतिः ॥ स्तुत्वा प्रसन्नो भगवानुवाच मधुरं वचः ॥ [illegible] ॥ शृणु वत्स प्रवक्ष्यामि दिव्यां
कथां पवित्रां ज्ञानं ॥ भागवतं तु श्रुत्वैव मुक्तो भवेत् कृष्णदायकं ॥ एवमुक्त्वा तु भगवान्
स्वयं देवो ब्रह्मणे श्रीकृष्णो भगवान् हरिः ॥ ब्रह्मा पुरुषोत्तमं केशवं
मुनिभ्यः सर्वं श्रीमद्भागवतं ददौ ॥ नवमी दिन मारभ्य पूर्णमासि पर्यन्तं तु ॥ नैमिषे
पवनो ग्रीष्मे नन्दन काननेदं ॥ श्रुत्वा हरिमुखाद्भोज्यं तत्र ब्रह्मामोहनं
मुक्तवान् ॥ ब्रह्मा सनन्दादिभिः श्रीमद्भागवतं प्रथमं पुनः सम्यक् तत्र हर्ष प्रेम
गुणानुकृतां ॥ एकदा ब्रह्मलोके तु गतो नारदो मुनिः ॥ लोकेषु तापस पुत्रो ब्रह्मणो
नो दृष्ट्वा ॥ श्रुतो मासेन सर्वं नारदेन महात्मा ॥ एकदा तु मुनिश्रेष्ठ नार

दोमुनिसत्तमं ॥ व्यासस्से तापसंयुक्तं दृष्ट्वा चैनं प्रवीक्षन ॥ नारदोवा० ॥ केचित्ते कुश
लं प्रसन्नमुनो लादनकारक ॥ कश्चित्ते कुशलं भक्तिः कश्चित्ते कुशलं तपः ॥ कच्चित्ते कु
शलं ज्ञानं कच्चित्ते कुशलो जपः ॥ पाराशर्य महाबाहो मतते विकलं तथा ॥ इति सृष्टो
नारदेन उवाच भगवान् ऋषिः ॥ व्यासोवा० ॥ विदिताः सर्वे पुराणानि सेतिहासानि वै
द्विज ॥ यानि चान्यानि शास्त्राणि कृतानि मे सुविस्तरात् ॥ तथापि मे मनस्तोषो न ग
तो मुनिसत्तम ॥ अनन्तं मम संतापं छेत्तुम् अर्हसि मानद ॥ अत्र भवन् लोके हितार्थयितेन
सुकृतं भवेद्युथा ॥ भगवत्कृपया सु कुपितो मे नरो मुविवर्त्तते ॥ सर्वाडालाधिकोस्तुपो
इति समं वदे मम ॥ भगवद्गुणाख्यानं वर्णनं नोक्तं त्वयानघ ॥ अनन्तस्ते निःफलं जा
नेयत्ततं संक्षयानघ ॥ अतस्ते परमं गोप्यं कथयामि सुव्रत ॥ सर्वविहान्तमास्वल
यं गोप्यं च भारदा ॥ सूतउ० ॥ इत्युक्त्वा नारदो विप्रो व्यासोयामितितेजसे ॥ श्लोक

चतुष्टयं चैव कथयामास विस्तरात् ॥ गयतत् श्रुत्वा भगवान् व्यासो कार्त्तिके मुनि
सत्तमं ॥ तस्मात्तु कार्त्तिके मासे समाप्तं श्रवणं मतं ॥ श्लोक चतुष्टयं श्रुत्वा गुरुन
त्वा महामतिः ॥ ग्रंथो वा दश सहस्रो कृतोस्ति तेन महात्मना ॥ श्रीस्तुकपावश्रामा
सं मात्रं वै मार्गशिर्षके ॥ अन्तः समाप्तं श्रवणं मार्गशीर्षे शुभं मतं ॥ ब्रह्मरातो
पि संश्रुत्य फलं कामलसो महान् ॥ रूद्रमेधारयित्वा तु विचारम्हीमिमां ॥ पुष्क
राद्यानि तिर्थानि कृतानि तेन वै मुने ॥ हरिक्षेत्रं कुरुक्षेत्रं प्रयागं नैमिषं तथा ॥ वी
लोकितं वै तेनैव वर्षाणि च सहस्रकं ॥ एकदा तु मुनिश्रेष्ठो गंगातीरमुपेयिवान्
विष्णुरतेन संदृष्टो महाभागवतो मुनिः ॥ माघमासे तिपदेन वमी गुरुवासरे
सं प्रष्ट कथयामास पुराणं प्रसमंततः ॥ नवमी दिनमारभ्य यावद्वै पूर्णिमामवे
वेत्ता ॥ द्वादशस्कंधं श्रवणं कथयन्मुनिः ॥ ६० ॥ नत्वा पुराणं मरिवित्यंगतो सोचवरस्य

भा॰ मा॰ या ॥ परिछिन्नो पि राजासौ वैकुंठस्य समे हरि ॥ गतस्मान्न स्तु कस्म सदास्तु स्तुत्वा भा
८६ गवतस्तु भो ॥ मासैः स सज्जनैः कार्यः सस्ता हस्त्रवर्णं मत ॥ इति ते सर्वमाख्यातं यत्त्व
यो ते तवानघ ॥ मासानां कारणं स्तुत्वा किं भूय श्रोतुमिच्छसि ॥ २० ॥ ॥ इति श्रीपद्मपु
राणे उत्तरखंडे भागवतमाहात्म्ये निरूपणो मास निर्णयो नाम एकविंशतितमो ऽध्या
यः ॥ २१ ॥ ॥ शौनक उ॰ ॥ सूत सूत महाबाहो सर्वशास्त्रार्थतत्ववित् ॥ कति
धा च कारणं स्तुतं भवति स्थिरनंतं ॥ ॥ सूत उ॰ ॥ शृणु शौनक वक्ष्यामि श्रीम
द्भागवतस्य च कथा विधिविस्तर वर्णनं धर्मयादृशः ॥ २ ॥ वार्तायां करणीया
यां श्री विष्णुपरमात्मनः ॥ श्रोता निय न वक्ता च यो य छेत्तस्य चंदः ॥ ३ ॥ आत्म राम॰
नं तव मिला तु तुलसी काष्टमालया ॥ श्रीमद्भागवती वास्तु श्रोतव्या वैष्णवैः स ८६
दा ॥ ४ ॥ वक्तो किं तावद् पुष्पमालो कंठे संधारये न्नर ॥ नरस्त्र भक्त्या लो भ्रत्तपापं भव

ति नस्य सादत ॥ ५ ॥ मस्तके चरणां कार्ये कर्णयो श्रव तथैव च ॥ कंठदेशे च विष्णुर्ध्या
यो श्रवणे चंदके तु तुलस्याश्चैव मे जपलिं वो गे धारये नरः ॥ आजन्म पातक भस्म विलु
लो कं सरा छनि ॥ ६ ॥ तु लसी धारणं जातं पुण्यं च विपुलं नृणां ॥ तस्य पुण्यस्य चास्त
रव्यानों हि वर्जु समर्थकी ॥ ७ ॥ तुलस्या भष्यया ला ने कृत्वा च तिलकं सुभं ॥ सुरोपीचं
दनेनैव मुक्ता भास्यति द्विज ॥ गोपीचं दनजं रम्यं यो धारयति मानवः ॥ स वै पापवि
निर्मुक्तो वैकुंठमाप्नुयात् ॥ ९ ॥ अन्नते कथयि प्यामि इतिहासं पुरातनं ॥ कां
चीनगरे तिष्ठंदेशे वैश्यो भक्तिहीन वौ सुमा ॥ पुत्र पौत्र विष्णु भक्तस्तु कामक्रोधविव
र्जित ॥ एवं स नरश्चाहं लोभ गेहेति वसनूस्सदा ॥ तस्य द्वारे कदामार्गे आवेधास
त्ति तो वहिः ॥ न स्तातो वै स्वयंनैव रात्रे सुखे भवद्द्विज ॥ निरापुष्करं तु सो पापअ
हिनो दक्षि चौ भक्तां ॥ म त्रपा त्रस्य त्रसे व मुख केस्य रज्जांगता ॥ १२ ॥ द्वापी अस्मा

भा॰मा॰ ८७ पिकृत्वा सुविवरं महत् ॥ गोपीचंदनार्द्रमुखो तदेतं संस्पृशं नरस्तु ॥ गोपीचंद
नसंयोगात् गतो सो विष्णुमंदिरे ॥ अत एव मनुष्येषु कर्तव्यं तिलकं शुभं ॥ सु
गंधि श्री लोक विष्णुस्तु स्वयमेव प्रसीदति ॥ अत एव च मनुष्येषु तिलकं शुभं
या विधि ॥ कर्तव्यं शुभं मनुष्येन वैष्णवेषु नमानसे ॥ भुक्तिमुक्तिनसि देहो सर्वका
मान्नविहाय च ॥ विष्णुपादोदकं पुण्यं यो पिबेत् पुत मानसा ॥ चरणामृतं तु पिब
तां रणं पापं प्रणश्यते ॥ मरणे कमलं संस्मृतं नो नरयेत नरस्य वा ॥ आधिर्न जायते त
स्य नाशं प्राप्नोति किल्बिषो ॥ रक्ता ॥ संयुक्त पुरुषो पापं हरिस्मात्मु [illegible] मातृ ॥ अत ए
व मनुष्येषु हरिचरणामृतं पिबेत् [illegible] भवितेदिव्ये [illegible] ॥
हरिपादोदकं पित्वा महाद्यौ विना त्रान ॥ एवं विधाय यत्नेन कथा श्रवणं तत्परै ॥ रा॰म॰ ८७
स्नात्वा [illegible] श्री भागवती [illegible] विधिनै व च सुव्रत

माधिकारो न स्यात् विप्रा श्री मद्भागवत श्रुतो ॥ स वैलच्छृत्यं संयुक्ते वैष्णवैर्वैष्णवाधि
जात ॥ श्रोतव्यं च प्रयत्नेन नित्यं भागवतेषु मे ॥ ब्राह्मणेन तो यथासंख्या वैष्णवानां त
पो दिना ॥ श्रीमद्भागवतं शास्त्रं सत्यं सत्यं वदाम्यतो ॥ ब्राह्मणेषु यथासंख्या त्रिदिने
पासिता यद्दत्तं तेन नरकं पातियावं चंद्रो दिवाकर ॥ तथैव वैष्णवो विप्रो दिनमेकं न
श्राव्य तं ॥ श्रीमद्भागवतं रिक्तं संबंधुस्समम्बितं ॥ यो श्रुतं दिने मेकं सनकी रो
नरकं व्रजेत ॥ अतः श्रुपमेव श्रोतव्यं श्रीमद्भागवतं नरैः ॥ श्लोकार्धं श्लोकपादं वा श्रोत
व्यं शुध्ध वैष्णवं ॥ गायत्र्यां च पुराश्चरणे यत्फलं प्राप्यते द्विजो ॥ [illegible] ॥ तत्फलं प्राप्यते
विप्र श्लोकार्ध श्रवणेन वै ॥ श्रुत्वा भागवतीं वार्ता जो भुंजीत स्पृहेत्सदा ॥ अन्नं वा पिय
ते पानीं पापं भुक्तं सो धर्मो मत ॥ तदन्नं पापरूपं न पानीयं मदीरासमं ॥ अत एव मनु
ष्येषु विष्णु धर्म परायणैः ॥ श्रोतव्यं भागवतं शास्त्रं नान्यकार्यं विचारणात ॥ तथा

भा॰मा॰ पिबेद्यः केनों केकाऽपि पारायणं शुभं ॥ मन्ते वर्षे द्विजश्रेष्ठ श्रीमद्भागवतस्य च ॥ केदारो
८८ दकं पीत्वा पुनर्जन्म न विद्यते ॥ नरस्यैव तथा तस्य पुनर्जन्म न विद्यते ॥ अन्यत्र मनु
ष्ये स्तु पारायणं मिदं शुभं ॥ श्रीमद्भागवतस्यैव कुर्वंति मुक्तिदायकं ॥ कथा विमु
क्तिकामस्तु यदि छेत्तुं भमात्मनः ॥ स एव वै स्वकीयं धर्मं कुर्याद्भागवतस्य च ॥ भुक्ति
पुरश्चरणमच्छेत्तरं शतपुरं ॥ जन्मान्तरसहस्रेषु भवेत्पापपरिच्छिदं ॥ विप्रवत नरे
विप्रअ शेतरं शतपुर्वजा ॥ स हसो वैष्णवो दिव्यो हरिस्मा लुन्ममा भुयात ॥ इतिते
सर्व मास्यातं भगवान्कृष्णमूलमं ॥ श्रवणं नित्यं तथाविप्र श्रोत्राणां विधितत्तम
तस्या पारायणं तस्य पुरस्परणं तिथैव च ॥ श्रीमद्भागवतस्यैव पापनाशकरस्य च ॥ रा॰म॰ ८८
यः श्रीमद्देवमर्थं मुक्तिदं बहुयुगं युहं शुकेन प्रयोसमाहितं जिजगतु नामस
जयमस्यैः पुराणे सदा ॥ ९९ ॥ ॥ इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे श्रीमद्भागवतमा

त्म्य निरूपणे श्रोताश्रवण विधिकथनो नाम षष्ठोऽध्यायः ॥ ६ ॥ ॥ समाप्तं० ॥
श्रीमद्भागवतं शास्त्रं केवलं मुक्तिदायकं ॥ सेवितं सुरसं ध्येत्र रूपीत्पापवरोस्तथा
॥ मोक्षमार्गप्रदीपो यम विद्यासिंधुवाडवः ॥ महापापवने घोरे दावाग्निस्वरूपं धि
जाः रूपसि द्वैः सादैस्तुतं नित्यं नंतं देवर्षिकिन्नरैः ॥ दृष्टेन विद्युना दिव्ये भवानो हिताय
वै ॥ अथ कारितं मिदं शास्त्रं इति बुध्या मतं मम ॥ चराचर प्रनाः शास्त्रार्थमेव मे
स्तुपेव च ॥ ७ ॥ सत्तानंतां ह्रमादं भो जो जोतत्थेव च ॥ सत्तादित्रियुगे लोकाः भवि
ष्यंति नसंशयं ॥ धर्मलोभ त मासस्ते संस्तुता स्व चराचरा ॥ कलौ प्राप्ते मता भीरे
धर्मसर्वविनाशने ॥ अधर्मी चान तेनैव द्वंद्व लोभेन वा पुनः ॥ तेनैव वसमासु लोभे
विष्यंति कलौ जना ॥ तद्दोषपरिहाराय ब्रह्मणा परमेष्ठिना ॥ कश्चितं भागवतं र
म्यं लोकानां च हिताय वै ॥ अथ योनाशनं दिव्यं लोकानां मुक्तिदायकं ॥ स्वर्गलोके

भा॰मा॰ ८९ स्थिते भाति देवानां श्रवणे हितं ॥ ७ ॥ तथा च मनुलोके च श्रीमद्भागवतं शुभं
सर्वोत्कर्षेण संभाति वैष्णवानां हिताय वै ॥ तस्मात्सर्वेण गलोकहिता
यवै ॥ ८ ॥ ऋषिणा कथितं शास्त्रं विष्णुनाप्यारचितं ॥ अस्मिन्संभाति गोविंदो विष्णु
रूपो कृपानिधिः ॥ अनघः पुंडरीकाक्षो केवलो मुक्तिदायकः ॥ विष्णुर्विष्णुर्महावाक्
सर्वलोकनमस्कृतः ॥ इति नाम्ना जपेद्यस्तु स नरः पापहा भवेत् ॥ सर्वजन्मकृतं
पापं हरणं भवति निस्संशयं ॥ वासुदेवो हरिर्विष्णुर्लोके अनुजितः अनामयः
पुरुषोत्तमो नारायणः श्रीसुरेश्वरः ॥ गोविंदो माधवो देवो भुक्तिमुक्तिप्रदायकः ॥ १० ॥ रम॰ ८९
इति नाम्ना भजेद्यस्तु स नरः पापहा भवेत् ॥ श्रीकृष्ण देवकीसुनुः मधुः पुरुषोत्तमः ॥ हरि
श्चिच्छक्ति जय कृष्णो मोरारि मधुसूदनः दामोदरो हृषीकेशः सच्चिदानंद लक्षण
इति नाम्ना भजेद्यस्तु स नरः पापहा भवेत् ॥ धन्यं भागवतं शास्त्रं यस्मिन्भाति जे

नार्दनः ॥ १२ ॥ धन्यमास्ते वैष्णवा लोके ये एवं ति कथामृतं ॥ इति ते सर्वे भारताः तं यस्य
श्लोहं त्वयानघ ॥ कलौ भागवती वार्ता भवरोगविनाशिनी ॥ रूपप्रियस कुलं कल्म
षनाशनं वा ॥ मुक्तिकहेतुमति भक्तिविलासकारि ॥ संतः कथानकमिदं पिबता
दरेण ॥ लोके हिताय परिशीलनसेवया किं ॥ स्वपुरुषमभिवीक्ष्य पाशहस्तं वद
ति यमः किल तस्य कर्णमूले ॥ परिहर भगवत्कथा समेतान् परिहर मत्त्यगण
वैष्णवानां ॥ असारे तु संसारे विषमे विविधा संकुले ध्रुवं ॥ हमादवेद मार्ग
पिबत्त हरिभक्तानुल सुभाषि कृपयेकुत्रीतपथे ॥ परित्तिघ्नसाम्बि
श्रवणं भवसु भुक्ति कथनात् ॥ १३ ॥ रसभवा हसत्येनश्री रामचरितां कथा ॥ देहं च
ध्याते येन मन्त्रवे कुतुशापुभवेत् ॥ इति परमगुह्यं सर्वसिद्धिमितसिद्धं स्वपादनिगादितं ते
न पुंज विज्ञो गति सुककथानो निर्मितं नास्ति किंचित् ॥ पिबरूपं कुसु पदे

भा॰मा॰ तोक्षद्दिव्यस्कंधरं॥ श्रीमद्भागवते मंत्रस्य ऋषिः प्रोक्तश्च नारदः॥ त्रह्म बीजं तथा
८० प्रोक्तं छंदस्य हहती स्मृतं॥ गुणातितो वाच्यश्चैव श्रीकृष्णो देवतास्मृता॥ भवरोग
हारिणी चैव भक्तिशक्तिस्मृतां तथा॥ ज्ञानं तथाच वैराग्य किलकं वै तथास्मृतं॥ इदं म
त्रार्थविधिवत्‌ जपो मंत्रफलप्रदः॥ इतिते सर्वमाख्यातं रहस्यं भागवतस्यच॥ श्रीम
भागवत महात्म्यं मंत्रोच्चारपादहरं परं॥ श्रुत्वा लोतिनरं प्रासस कालिक्रमलेहमलं॥ म
हापापविनिर्मुक्तो वैकुंठं प्राप्यते नरः॥ ॥इति श्रीपद्मपुराणे उत्तरखंडे भागवत
महात्म्य महिमा वर्णनं नाम त्रयविंशातितमोध्यायः॥२३॥ ॥शौनकउ॰॥ इतितेसं रम॰
वंभाख्यातं सर्वशास्त्रार्थतत्वं वितत्‌गयगोप्यं त्रिषुलोकेषु नरदुरस्व महामुने॥ पवि ८०
त्राणं पवित्रंय तत्त्वं लादीनांच दुर्लभं॥ यत् श्रुत्वाम नुजा सर्वोविष्णुलोकंव्रजंति
गुणातितो वाच्य कृष्ण सर्वलोक गुरुस्तथा॥ सत्यमासर्वाणि हेत्राणि गंगाद्यासरितस्त

कथं मधुपुरे स्थिता काशि घोरं तु सुसहे॥ वदकथिदकन्यायां महात्म्यं विस्मयापहं
सूतोउ॰ ॥साधुपृष्टं महाभागवेदा तैरपिदुर्लभं॥ तदहं दास्य मधुना विस्मसर्वलो
कहिताय च॥५॥ब्रह्म रुद्रादिभिर्देवैः ऋषिभि नारदादिभिः॥ अत्मातंत्रिषुलोकेषु न
च एक श्च महामुने॥ एकदा वृषभ आरूढो पार्वती परमेश्वरो॥ आनांर्पितुं समायातो क
लिदाख्यास्तटेशुभे॥ महिमा नो विलोक्यास्य मुनि विस्मय कारकं॥ नमस्कृत्य महादे
वं गौरी भवतसंकरं॥ ॥गौर्युवाच॥ देवदेव महादेव भुक्तिमुक्तिप्रदायक॥ कालिंद
कन्या महात्म्यं कथमि हीशिराकर॥ इतिश्रुत्वा महादेवो श्रुत्वा महात्म्य मुत्तमा॥ नेत्र
त्रयं निमील्याशु मुहूर्तो निपपातह॥ वामा देवि तत्रैव निश्चै सबभवह॥ मामात्रे
ण सोस्यां चनम कृत्य फलिरस्ना॥१९॥उवाच सकथमीत्वा पार्वती प्रतिमानदा॥ स्मृत
स्मत्वा पुनः सोपि मग्न आनंद सागरे॥ ॥ईश्वरउ॰ ॥धन्या च कृत कृत्या त्वे सफल जीवितं

मा॰मा॰ ९१ व॥ धर्मौ ते पितरौ देविया ॥ज्ञाता त्वमीदृशी॥७२॥ एक देवि मयाख्यातं माहात्म्यमपि
दुर्लभं॥ गंगादिसर्वतीर्थानि संति नानाविधानि च॥ कनखादि क्षेत्राणि पृथिव्यां सं
ति पार्वती॥ वाराणसी प्रयागादि क्षेत्राणि विविधानि च॥ क्षेत्रे क्षेत्रे च यत्पुण्यं वर्षा
णां प्रयुतं भवेत्॥ ततः पुण्यं समवाप्नोति मधुरास्मरणमात्रतः॥ एकपुन्यसहस्रा स्ना
न घसंती महीतले॥ तासु स्नानेन यत्पुण्यं तत्पुण्यं गंगासेवनात्॥ आलस्ये दिवसे
नैव गंगास्नानेन यत्फलं॥ तत्फलं समवाप्नोति यमुनां जलसंगतं॥ पुर्वजन्मकृतेनैव
पुण्यपुंजेन जंतवः॥ याद्देगुणस्वरूपेण यमुनावासमिछति॥ वर्षाणां मकुले नैव गंगा
स्नानेन यत्फलं॥ तत्फलं समवाप्नोति यमुनास्मरणमात्रतः॥ पर्वण्यस्पोचारणे नरणां ज रा॰म॰
न्म ज्ञाता जिते॥ पापराशिं दहत्याशु तुलराशिरिवाग्निनाः॥ कुले यस्य सुखामैव स्वमोह ९१
रो निगतोयदि॥ कृतार्थ हि महीसेवा किं चित्रं तत्कुले भवेत्॥ संगोष्टिविषयेनैवना

शः श्रोनिसृतो यदि॥ त्रिसप्तपुर्वजैसार्धं स्वर्गं नयतितत्क्षणात्॥ सर्वतीर्थेषु यत्पुण्यं
स्नात्वा लभं जनैः सदा॥ अमादिने च यत्पुण्यं तीर्थेभ्ये सुजभ्यते॥ सूर्यपर्वसिंहस्थे बुसमु
द्देयफलं भवेत्॥ तत्फलं समवाप्नोति यमुनारजमात्रतः॥ इति यमुनाअसरं मनुजाप
टितं नाम विमुक्तिदं जगत्सु॥ सुखमिह भवाप्य कृवतीत्वा विहरंति विधुजनसमं हं
॥गौरीउ०॥ सर्वस्तत्वे महादेव ससाक्षी त्वमीश्वरः॥ अतः स्वं ब्रूहि लोकेशरूपं स्तवा
ममोपरि॥ अहो अहो श्रुतमहात्म्यं देवानां विस्मयावहं॥ उक्तं भो सत्युते आश्रमधुपु
वस्तिपैवच॥ ॥श्रीकरउ०॥ अत्रस्ते कथयिष्यामि इतिहासं पुरातनं॥ गोप्यानां शुभ
देगोप्यंपानंदोंवपावनो॥ तस्य एकदा महाभागे कृत्वानंदं च सुस्थितं॥ मिम प्रत्यज्ञानपादेव
मनुपुत्रौ महात्मसौ॥ सत्क्षेरादेमसुतमनो सर्वलोकहिताभव॥ उत्तानपादस्य पुत्रोभक्त
ध्रुवो नाम महायशाः॥ मातुः सपत्नीवाग्बाणैः ताडितोतिव भूमिसु॥ दिग्देशकालमुत्सृ
बालकं पंचहायनः॥ श्रीकृष्णचरणं प्रेसुम् क्किमिषं सम्मोयनं॥ आयनेग हमानेव रक्षस्तो

भा॰मा॰ महाप्रभूते॥ अगमत्तु नारदो देवः श्वेवितितोम अविस्तुना॥ आगतस्य चाग्र [illegible] दिने राजसुत्रे
८२ पूजा स्थिते॥ ॥नारद उ०॥ को भवान् श्रीमता भाग्य कुमार छत्री पुत्रक॥ कथं वितत्युरे कृत्वा
त कथं तेषां त विग्रहे॥ कश्चित्ते कुशलं राज्यं कश्चित्ते कुशली पिता॥ मातरौ कुशले
चितु कुशला जाःस्वजन बांधवाः॥ अथ धर्मात्मना विश्वोसिगतवितो पया जन॥ विचरं [illegible]
नेयौ रेकुपं दृष्टो मया श्रुत॥ ॥रुक्मा उ०॥ नमस्ते ऋषिसाय नमस्ते ऋषिसत्तम॥ [illegible]
स्य चरणं भोजे भक्ति युक्ताय ते नमः॥ श्रुणु तात प्रवक्ष्यामि कथं कर्म प्रवाम मः॥ भवत्प्र
सादा देवर्षे राज्यं मत्स्थितं च सुस्थिरं॥ कुशलं त्वं कुशलं तेन यातं त्वयि नास्ये नसंशमः॥ मत्कुस
प ज्ञात्वा ऐसाद्रितो नीव मम स्तुः॥ अतएव ऋषिश्रेष्ठ त्वत्कृपा राज्यं कुलं तथा॥ वनेतपो रामं०
धर्मा यातः संतः सत्ते ऋषि श्वरः॥ संदर्शितो मस्त धन्याः तपासिद्धिरिव स्थिता॥ [illegible] स ८२
जपुत्रो सौ ऋषेः पादौ व पात ह॥ पादयो पतते दृष्ट्वा राजपुत्र स्थिने [illegible]
विजरए भावत॥ ॥नारदोवाच॥ ॥श्रुणु वत्स प्रवक्ष्यामि तपस्यानं सुनिर्मलं॥ राग

द्वेषादयो यत्र न बाधते तेन भक्षरं॥ गच्छ त्वं सोमतत्रैव यस्य पार्श्वे निहितो हरिः॥ मधुपुर्यां चिरम्यां
या मत्सं तत्र श्रेयसि बद्धता॥ ब्रह्महा गुरुहा चैव मातृहा पितृहा तथा॥ सुरूप क्षनि लाबीन्ये
च पातकिनः परे॥ यस्याः स्मरणमात्रेण मुच्यंते भवसंकटात्॥ मधुपुर्याश्च महात्म्यं नाल
वक्तुं चतुर्मुखः॥ यस्यां भानुसुता रम्या यमुना इति विश्रुता॥ स्नित्वा स्वरा भजन न प्रावदं नैव सदा
स्तुमा॥ य स्तुता भसमायोगा नात्रो स्तुएव जभतेन रे॥ तस्य पुण्यस्य या संख्या नां लं वक्तुं चे
पुनकाः॥ रोषो त्रोषा मुखेनैव मतः॥ तस्य [illegible] मत्तमाः॥ तत्रागत्वा च राजेंद्र मंत्रं च द्वादशाक्षर
जप श्रद्धपुत्रं मद्रंजेज पाश्चिसिद्धिमयास्यसि॥ नमो भुवि [illegible] पश्चा भागवते नु [illegible]
तो हि ऋषिभिः प्रोक्ता रुक्मांगद राजन खव्वाच्चतः॥ एवमाश्री रुक्मदेवस्य द्वादशाक्षर सत्तिक॥ मंत्रो
जपो मया प्रोक्तो विश्वस्तो दरणो ह्यमः॥ द्वादशाक्षरं मंत्रं अस्य ऋषिः प्रोक्तो नारदः॥ छंदो नुष्टु
प्च विज्ञेयं रुक्मो वै देवता स्मृता॥ भगवानेति बीजं च शक्तिः नम श्री रुद्रा कृता॥ कीलकं सं
[illegible] सोहं चशेमोयं तिनस्तराय॥ प्राणायामं त्रयं कुर्यान्मंत्रेणानेन सर्वदा॥ अंगन्यासादि

भा॰मा॰ ९३

कं कुर्यात्तद्दशाक्षरविद्यया ॥ हाम आदिसकारांतं मंगुह्यंगुष्टपर्वसु ॥ एवं न्यासवि
धिं कृत्वा ध्यायेत् श्री कृष्णमच्युतं ॥ स्फुरन्मालकीरीटांगदमकरना कटकहारोदरांगश्रो
णीभूतं स्ववक्षो मणिमकरमहाकुंडलामंडितासं हस्तो द्यतशंखचक्रांबुजगदममल
पीतकौशेयं वासोविद्योतभासमुद्यतदिनकरसदृशं पद्मसंस्थं नमामि ॥ एवं ध्यात्वा
देव ब्राजपश्च मंत्रसुत्तमं ॥ श्री कृष्णस्य प्रसादाद्वै अचिरात्सिद्धिमवाप्स्यसि ॥ ॥ इश्वर उ॰
इत्युक्त्वा नारदो देवो ह्यगमद्वै स्वपदं ॥ गते च नारदे देवे ध्रुवस्तत्र समागतः ॥ कालिंदी
श्च जले रम्ये स्नात्वा ध्यात्वा जनार्दनं ॥ षण्मासेन स सिद्धिं लेभे संदर्शनं दर्शनं ॥ इति ते स
र्वमाख्यातं गुह्याद्गुह्यतरं महत् ॥ सर्वेषु मासे महात्म्यं मत्तोपांशुहरं परं ॥ नाविश्वासाय
दातव्यं नाभक्ताय कदाचन ॥ न चाशुश्रुषवे वाच्यं श्री कृष्णयो न सूययति ॥ इत्युक्त्वा पार्व
तीं देवो स्नात्वा तत्र द्विजोत्तमा ॥ कैलास शिखरे रम्ये जगाम सह जापतिः ॥ श्रीमद्भाग
वते शास्त्रे श्री कृष्णपरमात्मनि ॥ यं तरं येप्रयत्नशक्तिः सनं श्रांतिकं भवेत् ॥ अत एव

राम॰ ९३

मनुष्यै च श्रीमद्भागवतस्य च ॥ आराधनं प्रकर्तव्यं पुरश्चरणे शुभे सदा ॥ सुत्रीक्षायाचवी
प्रायत्रणास्त्र नायकुर्यं द्विजे ॥ षोडशानि गवानां च सहस्रं कंतपोधनं ॥ तस्मा दशगुणं प्रोक्तं
ब्रह्मचर्ये द्विजोत्तमा ॥ तस्माद्दशगुणं प्रोक्तं वामप्रस्थे कृते सति ॥ वांनप्रस्थसहस्रेण भू
मिदानादिकं ततः ॥ तस्मिद्दशगुणं प्रोक्तं कन्यादाने द्विजेश्वरं ॥ कन्यादानाधिकं पुण्यं मेधा
दानं च संभवं ॥ धरिणी दशगुणं प्रोक्तं विद्यादानं द्विजातये ॥ विद्यादशगुणं चान्नं दद्याति
वैभवो न मनः ॥ अन्नदानं परं दानं न भूतं च भविष्यति ॥ अन्नदानात्परोयस्तो मेधो नात्र
संशयः ॥ गोमेधो दशगुणं पुण्यं मश्वमेधे द्विजाधिप ॥ अश्वमेधसहस्रस्य फलं लभते
नरः ॥ भगवतमहात्म्यश्रवणे मासमुपातन्नात्र संशयः ॥ ए अपएकांतिनरमात्मा स वैकुंठ परं व्र
जेत् ॥ तस्मात्स सर्वप्रयत्नेन पठितव्यं सदा बुधैः ॥ एतां मोनिस्य मनमाश्रुत्वेति भक्तात्म
चैतां कथयति त्रिशु पवैरमपयामे ॥ तो सम्यक्विधिकरणात् फलं लभंते यान्यथा न तिष्ठु
वनेकिमप्य साध्य ॥ ७ ॥ ॥ इति श्री पद्मपुराणे उत्तरखंडे भागवतमहात्म्ये निरुपणो नाम

भा०मा० ७४ समतिमावर्णनं नाम चतुर्विंशोऽध्यायः॥२४॥ ॥शौनक उ०॥ सर्वशास्त्रा[illegible]तत्त्वज्ञ
सूत विशारद॥ सर्वधर्मस्य तत्त्वज्ञ सर्वसिद्धिसमन्वित॥ कथयस्व महागोप्यं महापापविना
शनं॥ महदैवयोग्यं च विदधाति सदा नरः॥ यस्य श्रवणमात्रेण नरो याति परं पदं॥
सर्ववेदेश्वरं यद्वै सर्ववेदांतसम्मतं॥ सर्वसिद्धिविधातृहितं भावो[illegible]सहितं ध्रुवं॥ म
हाभक्ताप्यसुलभं महात्मयविनाशनं॥ सर्वतीर्थेषु यत्पुण्यं सर्वदाने[illegible] फलं॥ अश्व
मेधसहस्रेषु वाजिपेयशतेन तथा॥ तीर्थराजादिके वासुदेवकजंल भते नरः॥ तत्फलं य
स्य पुण्यस्य कलां नार्हति षोडशीं॥ ॥सूत उ०॥ साधु साधु महाभाग सर्वा भक्तिसमन्वित
यस्य श्रवणमात्रेण नरो मुच्यते किल्विषात्॥ ॐ श्रवणरूपादि सिद्धे वै सिद्धे[illegible] कपिला
दिभिः॥ लोकत्रये यद्दत्तानंतत्वै वेदितवेदिभिः॥ कथयिष्यामि तेनूनं सर्वलो[illegible]तापं ७५
च॥ एकदा देवतावृंदैस्त विष्टं कमलापतिं॥ कैलासस्थ[illegible]खंड धरं श्रीवत्सलांछनं॥ पी
तांबरधरं श्रीमान्वनमालाविभूषितं॥ समस्तपापपुरुषं प्रोदृष्ट्वा मुनिजना स्थितं॥ ॥अर्जुन उ०॥

कृष्ण कृष्ण महाभाग भुक्तिमुक्तिप्रदायकं॥ विना दानैर्विना ध्यानैर्विना योगादिसाधनैः॥
विना तीर्थैर्विना यज्ञैर्विना पुण्यैः सुदुर्लभैः॥ विनेंद्रियजयैः सम्यक् विना ज्ञानैर्निषेवणैः॥
विना योगादिसेवाभिर्मुक्ति येन च लभ्यते॥ तमुपायं विचिंत्याशु कथयस्व जगत्पते॥ ॥
श्री कृष्ण उ०॥ धन्योसि कृतकृत्योसि सफलं जीवितं तव॥ धन्या माता च पितरौ यास्मां
जातस्त्वमीदृशः॥ शृणु मित्र प्रवक्ष्यामि महिमानं सुदुर्लभं॥ प्रमाणा निवर्तितानि संति
नानाविधानि वा नारायणसी हरि[illegible]कारकादि निषिध्यानि च॥ ब्रह्मचर्या[illegible]विमा
पार्थ सुव्रत॥ क्षेत्रे शुभस्तु एवं वर्षाणां मयस्ते लभेत्॥ तत्फलं समवाप्नोति यस्य श्रवण
मात्रजा वर्षाणां मनुतन्नेवगाया श्रीकृष्णय फलं॥ तत्फलं समवाप्नोति यस्य श्रवणमा
त्रतः॥ अहं ते कथयिष्यामि सुगोप्यं परमाद्भुतं॥ भक्तोसि मे निसर्जिता श्रवणाध्यान
परंतप॥ इदं रहस्यं परमं नारदेनापि कस्यचित्तव मया॥ सर्ववेदेषु यद्गोप्यं लोकानां मुक्तिदा
यकं॥ श्रीमद्भागवतं नाम पुराणं श्रुतिसंमितं॥ वेदवेदांतसारं च योगिनामपि दुर्लभं॥

भा॰मा॰ जन्मजन्मांतरोत्फलैः पुण्यपुंजैः सुदुर्लभां । भयश्रुत्वा मनुजासर्वे भुक्तिमुक्ति नसंशयः ॥ सर्व
९५ दानेश्चयत्पुण्यं सर्वतीर्थेश्चयत्फलं ॥ सर्वयोगेश्चयत्पुण्यं यत्फलं विविधैर्मुखैः ॥ सर्ववेद
तसाराणां पठनेपाठनेतथा ॥ यद्दशांशफलं सापि कलां नार्हति षोडशीं ॥ अस्याद्वरस्य
महात्म्ये विधाता विश्वतोमुखः ॥ कोटिजिह्वयि नानावै न्यमोवक्तुं नविस्तरात् ॥ यावन्नासि
सुकानां मत्पादार्पितकर्मणां ॥ पुंसां च परमां विद्यां विदुर्भागवतं बुधाः ॥ श्रीमद्भागवत
शास्त्रं मम रूपं न चान्यथा ॥ तदाराधनमात्रेण मुक्तिरेव न चान्यथा ॥ ॥अर्जुन उ॰ ॥
आराधनं कार्यं श्रीमद्भागवतस्य वै ॥ को विधिः कोफलं तस्य तन्मेब्रूहि जनार्दन ॥ य
द्विधानादनामासालभ्यतेवांछितं फलं ॥ भुक्तिमुक्तिश्चयद्वादेवं तन्मेवद सुविस्तरात् रा॰म॰
श्रीकृष्ण उ॰ ॥ शृणु पार्थ प्रवक्ष्यामि श्रीमद्भागवतस्य तु ॥ पुरश्चरणं संयुक्तां माराध ९५
नं विधिं तथा ॥ एवमाराधयेत्पार्थ श्रीमद्भागवतं शुभं ॥ भाद्रमासे नवम्यां वै सितायामा
रभेद्बुधः ॥ वैष्णवादिक्षमायुक्तशीलाचारगुणान्वित ॥ विष्णुभक्तासुसंतुष्टे विप्रवा

नां प्रियंवदं ॥ निस्पृहं चैव सर्वेषां सर्वलोकसंतोषकारकं ॥ एवंविधे ब्राह्मणेन पठितं संमनिरंत
रं ॥ क्षत्रियेणापि कर्तव्यं मविकार्यं तथैव च ॥ यच्छूद्रेणापि कर्तव्यं ब्राह्मणेदारयान्तथौ ॥
यजनं पाठनं चैव सर्वविधिविधिर्विनाशनं ॥ पुरश्चरणमेतस्य कार्यं विधिवत्प्रयत्नतः ॥ पुरश्चर
णमेतस्य कर्तव्यं कार्यं सदा प्रभो ॥ तद्विधिं ब्रूहि मे देव सर्वलोकहिताय वै ॥ ॥श्रीकृष्ण उ॰
अष्टोत्तरशतैः पाठैः एकं भवति तच्छुभं ॥ पुरश्चरणं सर्वसिद्धिकं महापापविनाशनं ॥ महादा
नैर्महायज्ञैर्महायोगेश्चयत्फलं ॥ तत्फलं प्राप्यते सम्यक् सर्वशास्त्रस्य निश्चयः ॥ जितेन्द्रि
यं व्रतापुंसां मत्पुत्रा योग्रहं भवं ॥ परात्परतरं ज्ञानं मनेनैव विजायते ॥ वीनापि तीर्थ
जैः पुण्यैः पूर्वजन्मांतरार्जितैः ॥ विना वेदांतसेवाभिर्विनाध्ययनदीक्षया ॥ विना काशी
विनासांध्ये विनागंगादिसेवनं ॥ अनेनैव विधिना धर्मे पुण्यं भूमौ महामुने ॥ इदं निश्चि
तमनस्कासर्वकर्मपरायणः ॥ पुरश्चरणमेतस्य कुरु कार्यं यथाविधि ॥ यद्विदानार्दनायस्तु
मुक्तिरेव न संशयः ॥ इदं रहस्यं परमं नान्यस्मै कथितं मया ॥ भक्तोसि मे सखा चासि तस्मा

भा॰मा॰ त्फलं मयाखिलं ॥ ॥सूत उवाच॥ ॥एवमुक्त्वा गुडाकेशो गुडाकेशं गतिस्फुटं ॥ यथोदार
९६ वतीस्तुभ्रांत्रमलरूजदिसेवितां॥ एतद्धः कथयन्ति सात्वतां पुरतो ह्यत्तधातःकरणनिविष्ठ
सं कथाया ॥ सा तत्वा ह्यजति स सात्वतवंभस्म ॥ एवं तो भवजलधिम्माति पारां ॥९१॥ ॥
इति श्री पद्मपुराणे उत्तरखंडे भागवतमहात्म्य निरूपणे पुरश्चरणविधि कथनं ना
म पंचविंशो ध्यायः ॥ ॥इति श्री भागवतमहात्म्यं संपूर्णं ॥२५॥ ॥श्लोक २३० तेवीसे
पत्र ९६॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥ ॥

रा॰म॰
९६

72